

"נטמאה ונטמאה"

הרב שניאור פרדס - ראב"ד נתניה

כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל

א. אשת ישראל שנאנסה ומותרת לבעלה האם נאסרה על בועלה

מקור הסוגיא * דעות הראשונים * דעת הירושלמי * דעות הפוסקים להלכה * שיטת הבית שמואל * דברי הבית מאיר ודין קנס * המקורות לאיסור לבעל מדין קנס * המקור לדין קנס * דעת החולקים על הקנס * דעת הכנסת יחזקאל בביאור דעת הרמ"א * שיטת העצי ארזים * החת"ס תלה דין זה במחלוקת תנאים

ב. אשת כהן שנאנסה אם מותרת לבעלה

ראיית המל"מ לאסור מדברי התוספות * דברי הברכי יוסף * האם איסור אנוסה לכהן נחשב כטומאה

ג. בועל שני

הגמרא בסנהדרין * יישובי האחרונים * תירוץ א: תליה במחלוקת ר"י בר"י ורבנן * תירוץ שני: העדים סברו שנאסרת וטעו בדין * מקור לדחיה זו מהתוספות * תירוץ שלישי: הדין תלוי בשני התירוצים בכתובות בדין אנוסה * תירוץ רביעי: ה"בועל שני" באמת היה בועל ראשון * עוד אחרונים שדרכו בדרך זו * דרך נוספת: נידון המהר"א ששון הוא כשלא ברור שנבעלה * הקושיא מאלמנה לכהן גדול ויישובה * חילוק בבעל שני בין אשת כהן באונס לאשת ישראל ברצון

האם אסורה על הבעל כאשר אין עדים לאסור לבעל * דחיית דבריו * האם האיסור לבעל הוא בשל מעשה הטומאה או משום שאסרה על בעלה * הנלמד מזה לדין בועל שני * בועל שני בשוגג * למה לא פסקו הראשונים כירושלמי * דעות הראשונים "בדידה תליא מילתא" – מעשה הטומאה * לפי זה הדין בבעל שני בשוגג * הדעות שאיסור בועל תלוי באיסור הבעל ולא במעשה הטומאה * מסקנת הברכ"י - בועל שני בשוגג נאסר לכולי עלמא

שיטת החת"ס, וספק אם הוא בועל שני * שיטת רבי יצחק מהמבורג וצירופיו * הראיות לאיסור * שיטת החלקת יואב שאיסורו של בועל שני הוא רק מדין קנס * הכרעת הערוך השולחן

דעת פוסקי זמננו בדין בועל שני * שיטת האגרות משה * שיטת המנחת יצחק * שיטת השבט הלוי * שיטת הגרי"ש אלישיב זצ"ל * שיטת הגר"ע יוסף זצ"ל * תשובת הגר"ש משאש זצ"ל * תשובת הגר"מ אליהו זצ"ל * תשובת הגר"ש"מ עמאר שליט"א * סיכום פוסקי זמנינו

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

תמצית המאמר

במשנה במסכת סוטה שנינו כי "כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל". יש לחקור בהבנת הדברים. ניתן לומר כי אין קשר ביניהם, והם שני איסורים שונים, לבעל ולבעל. אך יתכן לומר כמשמעות המשנה, כי מאחר ועל ידו נאסרה על בעלה, לכן נאסרה על הבעל. יתכן גם נוסח אמצעי, כי אין הכוונה שבגלל שנאסרה לבעל נאסרת לבעל, אלא שאותה סיבה - מעשה הטומאה האוסר לבעל, הוא אוסר אותה גם על הבעל.

להלן יתבארו נפקא מינות בהגדרה זו. ביניהם: האם נאסרת לבעל כשלא נאסרה לבעל, דהיינו כאשר נאנסה. מה הדין באשת כהן שנאסרת גם באונס, האם תאסר לבעל. ועל כולנה נברר בהרחבה את דינו של בועל שני, שבפועל לא אסר אותה על בעלה, שהרי כבר אסורה ועומדת מהבעל הראשון, האם לא תאסר האשה לבעל השני, כדלהלן.

אשת ישראל שנאנסה

אשה שזינתה תחת בעלה נאסרת לבעל, ואפילו אם כבר נשאת לו, תצא. אך לא מבואר בשו"ע אם דוקא כזינתה עימו ברצון, או אפילו אם נאנסה.

מקור השאלה הוא בגמרא במסכת כתובות שדנה למה בת שבע לא נאסרה על דוד, ולתירוץ הראשון מבואר שהבא על אשת איש באונס, אינה נאסרת עליו. אמנם לתרוץ השני לא נאסרה משום שקבלה גט מבעלה קודם שהלך למלחמה.

יש לברר האם התרוץ השני חולק, ולפיו גם אשת איש שנאנסה אסורה לבועל, ומה ההלכה בזה.

התוספות במסכת שבת ובמסכת יבמות כתבו שאנוסה מותרת לבעלה, וכן כתב הרא"ש. אך התוספות למסכת סוטה כתבו בשם הירושלמי לאסור בכהאי גוונא. המל"מ ורבי עקיבא איגר הוכיחו מדברי הריטב"א והנמו"י להתיר לבועל.

המשנה למלך מסתפק שמא הירושלמי לא חולק, ולמסקנת הירושלמי לעולם הכל תלוי רק באשה, שאם היא מזידה נאסרת לבעל ולבועל, גם אם היה שוגג, ואם היא אנוסה אינה נאסרת לבועל למרות שהוא מזיד. וכך נקט הברכי יוסף.

שיטת החלקת מחוקק שאם נאנסה מותרת לבועלה. אמנם הבית שמואל כתב שדין זה שנוי במחלוקת בין תירוצי הגמרא במסכת כתובות, ודעת הירושלמי לאסור, והוא תלוי במחלוקת בתוספות. לדעתו הכרעת הדין היא להחמיר.

לשיטת הבית מאיר, שני התירוציים במסכת כתובות מודים שאם נאנסה מותרת לבועל, אף שהוא מזיד, ולא נחלקו בדין, אלא רק נאמרו שתי תירוציים למה לא נאסרה בת שבע. עוד חידש שיתכן שגם הירושלמי לא חולק על כך, ומה שאסר הירושלמי על הבועל, הוא רק מדין קנס, כדלהלן.

לדעת היש אומרים ברמ"א שומרת יבם שזינתה, אף שלא נאסרת ליבם, נאסרת לבועל משום קנס. הבית שמואל הוכיח מכאן שהעיקר להלכה כתירוץ השני בכתובות, שגם באונס נאסרת אשת ישראל על הבועל. וגם אם נאמר כתירוץ הראשון בכתובות שמדינא היא מותרת, הרי למעשה תאסר על הבועל מדין קנס, לשיטת הנמו"י והרמ"א כאן.

המשנה למלך תמה על הנמו"י מנין חידש קנס זה, שלכאורה לא מצינו לו מקור בחז"ל. אך הקרן אורה באר כי מקורו הוא מדין נטען על השפחה שלא יכנוס, ואם כנס לא יוציא, למרות שלא היתה אשת איש, ולא שייך כאן איסור לבעל, מכל מקום אסורה עליו משום לעז. מכאן המקור לדברי הנמו"י בשומרת יבם, ולפי הבי"ש גם לאשת איש שנאנסה, כי אף שלא נאסרה לבעלה, מכל מקום אסורה על הבועל משום קנס.

אמנם המשנה למלך (הובא בפת"ש) נסתפק האם ניתן ללמוד מדברי הנמוק"י לאסור גם באשת איש שנאנסה, או שרק בשומרת יבם שזינתה גזרו איסור על הבועל, אטו נשואה גמורה, ואף שלגבי היבם לא גזרו, לגבי הבועל כן גזרו. בספר יד אפרים חלק על הבי"ש מטעם אחר, לשיטתו באשת איש אין דין קנס, כי מכיון שאיסורה חמור אין צורך לקונסו.

הפת"ש הביא כי גם החת"ס כמו המל"מ מפקפק בעיקר דין הנמו"י לאסור שומרת יבם שזינתה, וקל וחומר באשת איש שנאנסה שנסתפק המל"מ אם אסורה אפילו לדעת הנמו"י. גם לשיטת הבית מאיר שאסורה לבועל מטעם קנס, כדעת הבי"ש והקרן אורה, מכל מקום אם כנס לא יוציא, כדמצינו בנטען על השפחה שמשם הוא מקורו של קנס זה כאמור. כך פסק גם הערוך השולחן.

לדעת הכנסת יחזקאל רק כאשר ביאת הבועל המאיסה את היבמה על היבם וגרמה לו שלא לייבמה, או אז קנסוהו שלא ישאנה. לדבריו גם אם יסכים לדעת הבית שמואל ששייך קנס זה גם באשת איש, אולם רק אם היא נמאסה על בעלה מחמת ביאת הבועל באונס, וגרשה, רק אז תאסר לבועל.

לשיטת העצי ארזים אשה שנאנסה לא נאסרה לבועל, והירושלמי שאסר הוא רק אם הבעל גירש בגלל השם רע שיצא עליה, אזי כשם שנאסרה לבעל (מתקנת חכמים שלא יחזיר) נאסרה גם על הבועל. לשיטתו אם לא אמר לה במפורש שמחמת כן הוא מגרשה, שאז להלכה אין על הבעל איסור להחזירה, גם לא תאסר על הבועל. בשונה משיטת הכנסת יחזקאל שאסר את האשה על הבועל משום קנס, בכל מקרה שהבעל גרש עקב המאיסות שגרם הבועל.

אשת כהן שנאנסה

יש לברר מה הדין באשת כהן שנאסרת על בעלה גם באונס, האם בכאי גוונא נאסרת על הבועל. בספק זה עמד החלקת מחוקק, ובבית שמואל פירש בכוונת הרמ"א שאסר בכהאי גוונא, וכן אסר הבית מאיר.

לדברי המל"מ יש לדקדק כן מדברי התוספות במסכת יבמות. לדבריהם הפסוק מדבר גם באונס, אלא שמסברא מתירים לבועל אשת ישראל שנאנסה, משום שלא מסתבר שתאסר עליו אם מותרת לבעלה, אם כן באשת כהן שאין את ההכרח הזה, ישאר הדין כפשטות הפסוק שאינו מחלק בין אונס לרצון.

בברכי יוסף הביא את דבריו, אך כתב כי לדברי רש"י והרא"ש שהמקור לאיסור אשת ישראל שנאנסה לכהונה, הוא מהפסוק "ובת כהן", אין הכרח לחידוש התוספות, ואין מקור לאסור אשת כהן שנאנסה, על הבועל. וכך למד גם מדברי הרמב"ן הרא"ה והתשב"ץ, שכל הפסוק מדבר רק ברצון ולא באונס. לדבריו יש מקום לומר שגם התוספות יודו שאין איסור לבועל באשת כהן.

במסכת יבמות מבואר שאשת כהן שנאנסה לכל הלישנאות יש בה פסול של ונטמאה. לכאורה זהו טעמם של הדעות שאשת כהן שנאנסה, אסורה לבעול, כי מכיון שחל בה דין טומאה לבעלה הכהן, חל בו דין ונטמאה ונטמאה גם לבעול. ונראה כי הדעות המתירות סוברות דאף אמנם יש בה דין טומאה, מכל מקום לאיסור אחד לבעול לא סגי בטומאה שחלה בשל קדושת כהונה, אלא בטומאה שיש בה דין מעילה בזדון, ושני גדר טומאה יש אפוא.

לסיכום: החלקת מחוקק מסתפק אם אשת כהן שנאנסה, נאסרת על הבעול. המל"מ פשט מדברי התוספות לאיסור, וכך היא דעת הב"ש והב"מ. אבל הברכ"י למד מדברי הראשונים (רש"י, רא"ש, רמב"ן, רא"ה ותשב"ץ) להתר, ופירש כך גם את כוונת התוספות.

בועל שני

הפוסקים דנו באשת איש שנבעלה לאדם אחד ונאסרה לבעול ולבעול, ואחר כך נבעלה לאדם נוסף. בביאה זו לא נאסרה לבעול, שהרי כבר אסורה ועומדת מביאת הראשון, האם לבעול כן נאסרה, או שכיון שלא אסר אותה על בעלה, לא נאסרה גם לבעול.

שאלה זו הובאה בשו"ת תורת אמת למהר"א ששון שהביא מקור לצד ההתר מדברי הרא"ש בכתובות, שאשת איש שנבעלה לעכו"ם ונתגייר, כיון שהייתה אסורה לו קודם לכן, לא נאסרת לו מדין בועל, וכך יש גם מקום לומר שאם כבר הייתה אסורה לבעול קודם לכן, לא תאסר לבעול בביאה זו. אך דחה ראייה זו, כי לא מצינו אלא שאם כבר הייתה אסורה לבעול, לא יחול עליו איסור נוסף מדין בועל, אבל לא מצינו שאם הייתה אסורה לבעול קודם הביאה, לא תאסר מחמת כן לבעול. ואדרבה משם ראייה לאסור, שהרי הביא הרא"ש את הגמרא בסוטה שנאסרת לבעול בביאת עכו"ם, למרות שלא נאסרה לבעול. וכך הביא המהר"א ששון מדברי הרא"ש בתשובה שמדבר בבעול שני ואסר.

נמצא שהמהר"א ששון הכריע לאסור בועל שני על פי דברי הרא"ש. אף שרבים מהאחרונים דלהלן דנו ב"התר המהר"א ששון" והקשו עליו, תמיהתם היא על הצד שהיה לו להתיר, אבל הוא עצמו פשט ספקו לאיסורא.

דבריו הובאו בכנסת הגדולה, אלא שהכנה"ג ועוד פוסקים רבים תמהו עליו כי דין זה מפורש בגמרא בסנהדרין. שם מבואר כי לדעה שחבר אינו צריך התראה, עדים שיעידו על אשה חברה שזינתה, והוזמו, יוכלו לטעון שמטרתם הייתה רק לאסורה על בעלה ולא כדי להרגה. ואף אם זינתה פעמיים, שאז לא באו לאסרה על בעלה, שהרי כבר נאסרה לו, עדיין יוכלו לטעון שבאו לאסרה על הבעול השני. הרי כי לכאורה מפורש בגמרא שגם בועל שני נאסרת עליו האשה. כך כתבו הכנה"ג, הקרבן נתנאל, השבוי" ועוד.

אמנם באחרונים נאמרו כמה דרכים בישוב קושיא זו.

בהגהות בנו של הכנה"ג בחמרא וחיי תירץ כי הסוגיא עוסקת בשיטת רבי יוסי ב"ר יהודה שסובר שחברה אינה צריכה התראה, אבל לרבנן שקיימא לן כוותיהו, יתכן שבועל שני לא יאסר באשה זו. תירוץ זה יש בו דוחק, שהרי לכאורה אין הבנה לדבר, למה דין בועל שני יהיה תלוי במחלוקת אם חבר צריך התראה. וצ"ב.

בפתחי תשובה הביא את תרוץ בנו של השער אפרים כי אין כוונת הגמרא שבאמת נאסרת על הבעול השני, אלא שהעדים יכולים לטעון כי בטעות סברו כן, ולא כיוונו להורגה. ונחלקו השבוי" ובנו של השער אפרים האם אפשר לפרש כך בגמרא. בספר יד דוד הביא ראייה מתוספות כי יתכן לפרש כך בגמרא. אבל הברכ"י לא קיבל תירוץ זה, ודייק מדברי רש"י והראשונים שכך הוא הדין שנאסרת גם לבעול שני.

עוד הביא ביד דוד תירוץ נוסף, כי דין בועל שני תלוי בתירוץ הגמרא בכתובות (לסוברים כי יש מחלוקת ביניהם, ע"י לעיל), לתירוץ השני שאף אם נאנסה נאסרה לבעולה, כי מבחינתו עשה מעשה זנות עם אשת איש במזיד, כל שכן שבועל שני, אף שלא נאסרה על בעלה בביאה זו, תאסר לבעול. אולם לתירוץ הראשון כל שלא נאסרה על בעלה כגון שנאנסה, לא נאסרת לבעול, והוא הדין בבעול שני כיון שלא נאסרה לבעול מחמת ביאתו, לא נאסרת לבעולה.

אך היד דוד דוחה תירוץ זה, והביא מהבשמים ראש כי התירוץ בגמרא בכתובות לא נחלקו כלל, ואם התירוץ היו חולקים, הייתה הלכה כתירוץ בתרא שנאסרה לבעול אף שלא נאסרה לבעלה, וכל שכן שבועל שני נאסרה עליו לתירוץ בתרא. למסקנתו לכולי עלמא אשה שנאנסה מותרת לבעול אף שהיא מזיד, והמחלוקת בכתובות היא רק אם מעשה דבת שבע שהיתה קטנה היה באונס (כי פיתוי קטנה נחשב אונס) או ברצון (כי פתוי קטנה נחשב כרצון).

יישוב נוסף הובא בפתחי תשובה בשם הגר"י מהמבורג, כי ה"בועל שני" המוזכר בסוגיא בסנהדרין, באמת היה בועל ראשון. לדבריו שם מדובר שאחרי שהעידו על זנות הנערה המאורסה, באו שוב עדים אלו, והעידו כי זינתה קודם לכן

עם אחר. בכהאי גוונה מובן גם הצד לחייב סקילה על ביאה זו, כיון שאז עדיין הייתה בתולה. כך פירשו גם רעק"א, נתיבות לשבת (לבעל ההפלאה), ובנו של הנוב"י.

לדברי השו"מ, כל נידון המהר"א ששון היה באשה שבעלה קינא לה ונסתרה ואין עדים שנבעלה, אבל אשה שזינתה ויש עדים על כך, ברור שאסורה לבעול, ומעולם לא נסתפק בזה המהר"א ששון.

בהגהה שבספר מל"מ הקשה קושיא נוספת, מהמבואר בסוגיא בסוטה כי מקנין גם לאלמנה הנשואה לכהן גדול, אף שבלאו הכי אסורה לו, כדי לאוסרה גם לבעול. הרי כי גם אם אינו אוסר אותה על בעלה, נאסרת בביאה זו על הבעול.

האבני מילואים מיישב כי באלמנה לכהן גדול, חל עליה כעת גם ביחס לבעלה איסור סוטה, ועל אף שאין איסור חל על איסור, מכל מקום יחול מדין איסור כולל, כיון שנאסרת גם לבעול, ועוד שגם כשאין איסור חל על איסור, עצם האיסור חל, אלא שאין עונשין עליו, אבל בבעול שני שכבר אסורה באיסור סוטה, אין איסור נוסף יכול לחול ביחס לבעול, ולכן יתכן שלא תיאסר גם על הבעול.

לאור האמור, יש לדון מה הדין באשה נשואה שזינתה, נאסרה על בעלה ובעלה, ולאחר שהתגרשה נשאת לבעולה באיסור, וזינתה תחתיו עם אדם אחר. אשה זו כבר אסורה לבעול זה מדין בועל, נמצא שהבעול שזינתה עימו תחת בעלה השני לא אסר אותה על בעלה הנוכחי, ואם כן אולי דומה מקרה זה לכל בועל שני שבו אנו דנים.

לכאורה מקרה זה דומה לדין האמור שאשה אלמנה הנשואה לכהן גדול, אף על פי שכבר אסורה לבעלה, נאסרת גם לבעול, ונלמד מזה שגם אשה זו שאסורה לו מדין בועל (מהנישואין הראשונים), אם זינתה תחתיו נאסרת לבעול.

האבני"מ חילק כאמור בין אשה שאסורה לבעול באיסור אחר, שעל ידי ביאה זו נוסף עליה גם איסור סוטה לבעלה, ולכן נאסרת גם לבעול, בשונה מבעול שני, שכבר אסורה לבעלה כסוטה, ולא נוסף איסור לבעול, ולכן ספק אם תאסר לבעול בביאה זו. לפי זה יש לדון כאן האם כשאסורה לבעלה (השני) מדין איסור סוטה לבעול, וכעת מזנה תחתיו, הרי נוסף ביחס אליו גם איסור סוטה לבעול, או ששם איסור סוטה לבעול ולבעול חד הוא, ואין כאן כל איסור נוסף.

נראה לפשוט ספק זה מהאבני"מ, שכתב שאיסור סוטה לבעלה חל על איסור אלמנה, מדין איסור כולל, כיון שנאסרת גם לבעול, זה מובן רק אם האיסור לבעול ולבעול הם אותו איסור, ומיגו דחל האיסור על הבעול, חל גם על הבעל, אבל אם האיסור לבעול והאיסור לבעול הם שני איסורים שונים, אין זה איסור אחד כולל, ולא יחול האיסור על הבעל.

יתכן עוד כי ניתן לתלות שאלה זו האם איסור סוטה לבעול ולבעול הוא אותו איסור, במחלוקת התנאים, על פי דברי החת"ס שהובאו לעיל. על פי דרכו, יתכן כי לדעת ר"ע ודעימיה האיסור לבעול הוא ריבוי באיסור לבעול, וחד הם, אבל לדעת רבי שהאיסורים נלמדים מפסוקים שונים, כל אחד הוא איסור בפני עצמו. לדבריו במחלוקת זו הלכה כר"ע, כי שני האיסורים ממקרא אחד נלמדו, ואין לחלק ביניהם, ואם כן לכאורה נמצא כי אשה שנישאת באיסור לבעול וזינתה תחתיו, לא חלה ביחס לבעול זה שום תוספת איסור, וממילא השאלה אם נאסרת בביאה זו לבעול, תלויה בספק המהר"א ששון ככל בועל שני.

אמנם אף שהוכחנו כי איסור "ונטמאה" לבעול ולבעול הם אותו איסור, מכל מקום זה רק באיסור העשה של "ונטמאה", שאוסר לבעול ולבעול, אבל בנוסף לכך אסורה סוטה לבעלה באיסור לאו, שאותו למדו במסכת יבמות מ"לא יוכל בעלה הראשון... אחרי אשר הוטמאה", ולוקים עליו, כפי שפסק הרמב"ם.

איסור זה הוא רק לבעול ולא לבעול, נמצא שאם נישאת לבעול וזינתה תחתיו, אף שכבר אסורה עליו, נוסף בה כלפי בעלה איסור לאו, והרי היא כאלמנה לכהן גדול שזינתה, שנאסרת על הבעול, וביאר האבני"מ משום שנוסף איסור נוסף לבעול, איסור סוטה, והוא הדין כאן שנוסף איסור לאו דסוטה לבעלה, על איסור העשה "ונטמאה" שהיה קודם.

אלא שיש לדון עוד, לפי הצד שאיסור הבעול תלוי באיסור לבעול, ולכן דנו שבבעול שני שלא אסר אותה על הבעול, לא תאסר גם לבעול, האם זה תלוי דוקא באיסור מדין "ונטמאה", ואם לא אסר אותה על הבעול באיסור זה, לא תאסר לבעול, או שדי בזה שהבעול אסר אותה לבעול באיסור הלאו, כדי שתאסר גם על הבעול מדין "ונטמאה".

הרא"ש למד מהגמרא בסוטה שאם הייתה אסורה לבעול קודם, כגון שהוא עכו"ם, לא תאסר עליו משום בועל (אם יתגייר), ואף על פי כן נאסרת לבעול, ואין איסור הבעול והבעול תלויים זה בזה.

בברכי יוסף הביא בשם מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים) שהרמב"ם חולק על דין זה. מזה שכתב שאשה האסורה לבעלה באיסור אחר, כגון אלמנה לכהן גדול, אם זינתה נאסרת על הבעול גם באיסור סוטה, למרות שהייתה אסורה

עליו קודם לכן, והרי איסור בועל ואיסור בעל שוים הם, ואם כן גם בועל שהייתה אסורה עליו קודם לכן, תיאסר עליו בנוסף גם באיסור סוטה לבועל.

אבל הברכי יוסף מפרש שאין כוונת הרמב"ם שחל עליה איסור לבעלה מ"ונטמאה", כי איסור זה לא יחול על אשה שכבר הייתה אסורה עליו קודם לכן, וכדברי הרא"ש, אלא כוונת הרמב"ם היא לאיסור הלאו שהוא נאמר בכל גווני.

לפי זה נמצא לכאורה, שאלמנה הנשואה לכהן גדול וזינתה, נאסרת לבעלה באיסור הלאו, ואף על פי כן מבואר שהחידוש באיסורה לבועל, הוא משום שלא נאסרת בביאה זו לבעל, והרי לדבריו אשה זו נאסרת לבעלה באיסור לאו, אלא שכוונת הגמרא לאיסור העשה הנלמד מ"ונטמאה", שרק בו יש מקום לקשר בין איסור הבעל לאיסור הבועל.

ומאידך גם לדעת האורים גדולים, שנקט שהרמב"ם חולק, ומפרש שזה שאלמנה לכהן גדול שזינתה נאסרת לבועל, הוא משום שנאסרת גם על הבעל באיסור ונטמאה, ואם לא כן לא הייתה נאסרת על הבעל, דלעולם תלויים הם זה בזה, וכדעת המתירים בבעל שני, הרי שגם הוא למד שהאיסורים תלויים זה בזה רק בדין "ונטמאה", שאוסר על שניהם, ולא באיסור הלאו שנאמר רק ביחס לבעל.

מעתה לכאורה נפשט הספק, שאשה שזינתה ונישאת באיסור לבועל, ושוב זינתה תחתיו, למרות שנאסרת לבעל באיסור לאו, לא יועיל לאוסרה על הבועל, כי איסור הבועל (לדעת המתירים לבעל שני) תלוי רק באיסור ה"ונטמאה" של הבעל, שלא חל במקרה זה, כיון שכבר אסורה עליו באיסור "ונטמאה" מכח היותו בועל בזנות הראשונה, ואם כן לדעת המתירים בבעל שני, גם במקרה זה תהיה מותרת לבועל. ועדיין צ"ע בדין זה.

המהר"ם שיק מחדש בשם החת"ס כי על אף דקיימא לן לאסרה על בועל שני, זה רק באשת ישראל ברצון, שביאה כזו אוסרת מדינא על הבעל, אבל אשת כהן שנאסרת גם באונס, לא תיאסר לבועל שני שלא נאסרה על ידו לבעל.

התוספות כתבו שגם אם אין עדים בדבר, מכל מקום הבועל שיודע האמת, אסורה עליו. הרש"ש תמה עליהם, שכיון שהבא על אשת איש באונס אינה נאסרת עליו, משום שעיקר האיסור לבועל נובע מהאיסור לבעל, אם כן כשאין עדים, ובפועל לא תיאסר על הבעל, למה תיאסר על הבועל. כשיטתו נקט גם השו"מ.

דבריו מיוחדים מאוד בסברא, שהרי האמת היא שנאסרה על הבעל, אלא שאינו יודע על כך, ואיך יתכן שעל הבועל לא תיאסר כלל. זאת מלבד הדוחק לשיטתו בדברי הגמרא. כך כתב בספר אבי עזרי שהוא פשוט מאד, וכתבו רק לאפוקי מהרש"ש, שח"ו אין לסמוך עליו בזה. וכך תמה גם באגרות משה, והביא כי בראשונים והפוסקים מפורש דלא כדבריו.

הב"ש כתב להדיא מכח דברי התוספות והרא"ש והתשובה הנוספת שבב"י (ר"ת) שגם אם אין עדים ולא אוסרים על הבעל, מכל מקום אם הבועל יודע שבאמת בא עליה, אסורה לו. גם החת"ס כתב בבירור, שכיון שהבועל יודע את האמת שאסר אותה על הבעל, אף שהבעל לא יודע, הרי הוא כעובר על איסור באונס, וברור שאסורה לבועל, ואפילו במקום ספק אסורה היא לבועל בכהאי גוונא. וכך כתב הערוך השולחן.

נמצא כי לרש"ש יש כאן חידוש אף לדעות שאיסורה לבועל תלוי באיסור הבעל. שכן בפשטות ההתר לבועל הוא כאשר באמת על פי דין ועל פי האמת המציאותית, האשה מותרת לבעל כגון באונס.

לדברי האבי עזרי אין איסור הבועל תלוי בפועל באיסור הבעל, אלא שאותה בעילה הנחשבת כטומאה האוסרת על הבעל, היא האוסרת גם על הבועל, ולכן אם נאנסה ולא "נטמאה" בביאה זו, הרי ביאה זו אינה אוסרת גם על הבועל. לדבריו נראה שודאי בבעל שני אסורה על הבועל, כי המעשה נחשב ל"ונטמאה", שהרי זינה עם אשת איש, ואף שמחמתו לא נאסרה לבעל משום שכבר נאסרה לו מבועל ראשון, מכל מקום תאסר לבועל שני שהרי ה"ונטמאה" אוסר לשניהם בשווה. כך כתב גם בחידושי רבי שמעון שקופ למסכת כתובות.

כדבריהם ממש, בהבנת הקשר בין האיסור לבעל לאיסור לבועל, ובנפקא מינה לענין בועל שני, מצינו כבר בברכ"י שלמד כן מדברי הירושלמי והראשונים. הברכי יוסף דן מה דינו של בועל שני שהיה שוגג. האם כאשר הבועל שוגג, כל הסיבה שנאסרת לו הוא בגלל שאסר אותה על בעלה, ואם כן בועל שני, לא יאסר בשוגג, או שמא אין לחלק בדבר.

הברכ"י נוקט כהצעת המל"מ שהירושלמי במסקנתו כשיסד ש"הדבר תלוי בה", חוזר ממה שכתב לעיל, והכל תלוי באשה, בין לחומרא ובין לקולא, אם האשה מזידה ואצלה נחשב כטומאה, נאסרת גם לבועל, ואם האשה אנוסה שכלפיה אין כאן מעשה טומאה, גם הבועל לא נאסר בה למרות שהיה מזיד. כסברת האבי עזרי והגר"ש שקופ. מכך מסיק הברכ"י כי גם בועל שני בשוגג, שלא אסר אותה על בעלה, מכל מקום כיון שהמעשה של האשה הוא מעשה

טומאה, ובכוחו היה לאוסרה על בעלה, נאסרת בכך על הבעל.

הברכ"י כותב כי מדברי התוספות נראה לכאורה שלדבריהם האיסור לבעל אינו מכח מעשה הטומאה, אלא בגלל שנאסרה לבעל, אך גם לדברי התוספות אין להתיר לבעל שני בשוגג, ונראה שגם הם יאסרו בכהאי גוונא.

לשיטתם בהכרח צריך לחלק בין אונס, שהמעשה עצמו לא אוסר לבעל, ואזי לא נאסרת גם לבעל, לבעל שני שמצד המעשה שלו הייתה נאסרת על הבעל, אלא שבמקרה כבר אסורה וקיימא, בכהאי גוונא פשיטא לגמרא שנאסרת על הבעל. דבריו הובאו גם בפת"ש. אמנם להלן נביא את דברי האגר"מ שפקפק בהכרעה זו.

החת"ס נקט שאפילו לדעה הסוברת שיש מקום להתיר לבעל שני, זה רק אם ברור שכבר נאסרה לבעלה על ידי אחר, אבל כל שיש ספק בדבר, הרי היא בחזקת איסור ותאסר על הבעל אפילו מספק, ואף אם כבר נשאת לו, תצא. אך אין לדייק מדבריו שאם לא היה הדבר ספק, היה מתירה להנשא לו, כך כתב במנחת יצחק.

בספר מטעמי יצחק (לגאון רבי יצחק מהמבורג), מבואר שלפי עיקר הדין היה פוסק שבועל שני אסור, אלא רק מפני התקלה ובצירוף טעמים נוספים הקל. הצירוף הראשון הוא שמסתמא זיכו לאשה גט, כדין אשה שהמירה שמזכים לה גט, וממילא לא זינתה כאשת איש.

עוד צירף כי לדבריו גם אם הוי ספק אם זיכו לה גט, הרי ספק איסור דאורייתא שאינו איסור לאו, הוא רק מדרבנן לחומרא. ואם יש לחוש שיחזרו לסורם, דומה הדבר לחילול שבת דרבנן, שהתירו כדי להציל מאיסור של המרת דת. עוד צירף שם, שהאשה הייתה שוגגת ואיסורה הוא מדרבנן. ובחשש תקלה כאמור, יש מקום להקל.

עוד כתב שאף אם אין להתיר שתשב באיסור דרבנן כל ימיה, ולא התירו במקום תקלה אלא חילול שבת דרבנן חד פעמי, יש לומר שכיון שכבר הייתה אסורה לבעלה מהביאה בעת היות הבעל גוי, לפני הביאה שאחר הגיור, בכהאי גוונא אין הביאה השניה אוסרת על הבעל, כיון שאינה אוסרת לבעל, והוא ממש כעין מקרה של בעל שני.

עוד צירף כי יש מקום לומר, שגם אם בועל שני אסור, מכל מקום אותו אדם שלא נאסר בביאה ראשונה (כשהיה גוי), לא יאסר בביאה שניה אחר שנתגייר. נמצא שרק בצירופים רבים וחשש תקלה גדול, צרף את התר בועל שני.

בשו"ת יורו משפטיך ליעקב לרבי יעקב אבוחצירא הרחיב בראיות, ולדעתו פשוט שבועל שני נאסר באשה, וזה מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה.

לשיטת החלקת יואב מדאורייתא אינה נאסרת לבעל שני, אך מכל מקום אסורה לבעל משום קנס, על פי דברי הנמו"י בשומרת יבם שזינתה, שאסורה משום קנס, כפי שהובא לעיל.

בערוך השולחן כתב שהסכימו הרבה מגדולי האחרונים, לאסור גם בועל שני, ויש לזה ראיות רבות, "ויש שרצו לדחות איזה מהראיות ואינו דחיה".

דעת פוסקי זמנינו

אמנם באגרות משה הביא שיש מקילים בבעל שני, וצרף לזה צירופים נוספים, שהבעל היה שוגג, שבכהאי גוונא נטה להקל (שלא כדעת הברכ"י), וגם שיש צד שהאשה היתה שוגגת, ולמרות הצירופים, התיר רק בשעת צורך גדול.

המנחת יצחק כותב שלא מצא שום פוסק שהתיר בבעל שני הלכה למעשה, אלא רק בתוספת צירופים, וגם החלקת יואב והחתם סופר לא התירו למעשה. ובמיוחד כאשר הדבר מפורסם, שאז יצא מכשול בעיני ההמון, שיראו שאם הוסיפה לחטוא ולהבעל לבעל שני, תשתכר ותהיה מותרת לו.

בשו"ת שבט הלוי עולה כי מדין בועל שני לא מצא כל בסיס להתר.

לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא קיימא לן לדינא להתיר את האשה לבעל שני, ואין לסמוך על התר זה, אלא אם כן קיים "צירוף חזק" לסמוך עליו. הגרי"ש א תמה מאוד על סברת הרש"ש והשו"מ, ונקט כי אם האשה יודעת האמת שנבעלה, אסורה היא לבעל, אף אם בעלה אינו יודע מכך. על כן לדעתו לא די בזה להצטרף להתיר בועל שני, אלא רק כאשר ישנו צירוף חזק, כגון שהעדים היו מחללי שבת בפרהסיא.

הגרי"ע יוסף זצ"ל כתב כי ניתן להתיר לבעל שני רק בצירוף נימוקים נוספים, וגם זה רק בשעת הדחק, כשיש חשש שמא יחזרו לסורם עם ילדיהם הקטנים.

הגרי"ש משאש זצ"ל בתשובותיו שמי"ש ומגן הכריע גם הוא לאיסור, למרות שאין עדים על הזנות, ולמרות שהוא בועל

שני, והחמיר בזה אפילו בשעת הדחק כשהיה חשש שמא יחזרו לסורם, ואדרבה חשש כמו המנחת יצחק שאם נתיר דבר כזה, יביא הדבר למכשול אצל אחרים.

גם לדעתו של הגר"מ אליהו זצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי, אין להתיר את האשה לבועל שני.

גם הגרש"מ עמאר שליט"א החמיר מאוד בדבר, והסיק **כי אין להקל בזה כלל, אלא רק במקום שהוא צירוף לסניף בעלמא, וגם זה רק אחר "מיתון גדול ויישוב הדעת"**.

נמצא כי לדעת כל פוסקי זמנינו, הלא הם האגר"מ, מנח"י, שבה"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל, הגר"ע יוסף זצ"ל, הגר"ש משאש זצ"ל והגר"מ אליהו זצ"ל ההכרעה להלכה היא שאין להתיר את האשה לבועל שני.

אלא שלדעתם של האגר"מ, הגר"ש"א זצ"ל והגר"ע יוסף זצ"ל יש מקום לצרף צד זה להתר כאשר יש צירופים הלכתיים חזקים נוספים והוא מקום צורך גדול מאוד, ואילו לדעת הערוה"ש, המנח"י, הגר"ש משאש זצ"ל והגר"מ אליהו זצ"ל נראה כי אין להתיר כלל לבועל שני.

"נטמאה ונטמאה"

כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל

במשנה במסכת סוטה (כז, ב) שנינו:

"כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, שנאמר **"נטמאה" "ונטמאה"** (רש"י: וי"ו יתירא דריש, אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה), דברי ר' עקיבא. אמר רבי יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב. רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה **"נטמאה" "ונטמאה"**, אחד לבעל ואחד לבועל".

מלשון המשנה יש ללמוד לכאורה כי יש קשר בין איסור הסוטה לבעלה, לאיסורה על הבועל. ויש לחקור בהבנת הדברים ובשלושה צדדים שונים.

מחד ניתן לומר כי אין בכלל קשר ביניהם, ואין כאן אלא ריבוי שלמדנו ממנו שני איסורים שונים, איסור סוטה לבעל, ואיסור סוטה לבועל.

אך מאידך יתכן לומר כמשמעות לשון המשנה, שאמנם יש קשר ביניהם, ובאמת האחד הוא תוצאה ותולדה של חברו, כי מאחר ועל ידי הבועל נאסרה האשה על בעלה, מחמת כן נאסרה גם על הבועל.

בנוסף יתכן לומר בנוסח אמצעי, כי אמנם יש קשר בין הדינים, אך אין הכונה שבגלל שנאסרה לבעל נאסרת אף לבועל, אלא שאותה סיבה - מעשה הטומאה האוסר לבעל, הוא אוסר את האשה גם על הבועל.

להלן יתבאר כי יש נפקא מינות רבות במקור והגדרה זו. ביניהם: האם נאסרת לבועל כשלא נאסרה לבעל, דהיינו כאשר האשה נאנסה, ומאידך אף אם אשת איש שנאנסה לא נאסרת לבועל, יתכן שזה רק בגלל שבפועל לא נאסרה לבעל, אבל אם היא אשת כהן שנאסרת גם באונס, יתכן שתאסר גם לבועל. ועל כולנה ננסה לברר בהרחבה את דינו של בועל שני, שבפועל לא אסר אותה על בעלה, שהרי כבר אסורה ועומדת מביאת הבועל הראשון, האם מהאי טעמא לא תאסר האשה לבועל השני, כדלהלן.

א. אשת ישראל שנאנסה ומותרת לבעלה האם נאסרה על בועלה

בשו"ע אבהע"ז (סי' יא סעי' ב) נפסק:

"מי שהוציאה בעלה בעדי דבר מכוער, ונשאת לאחר וגירשה, הרי זו אסורה להנשא לנטען מפני שיצאתה מתחת בעלה בגללו, ואם נשאת לא תצא, אף על פי שאין לה בנים. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון, הרי זו תצא מזה אף על פי שיש לה ממנו כמה בנים".

הרי כי אשה שזינתה תחת בעלה נאסרת לבעל, ואפילו בדיעבד, לאחר שכבר נשאת לו, תצא. אך לא מבואר בשו"ע אם מדובר דוקא כשזינתה עימו ברצון, או אפילו אם נאנסה.

מקור הסוגיא

מקורה של שאלה זו הוא בגמרא במסכת כתובות (ט, א-ב) שם דנה הגמרא מה הטעם שבת שבע לא נאסרה על דוד, וז"ל:

"... וכי תימא, מעשה שהיה (רש"י: דבת שבע) מפני מה לא אסרוה (על דוד), התם אונס הוה. ואיבעית אימא, כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל היוצא למלחמת בית דוד, גט כריתות כותב לאשתו (שאם ימות במלחמה יהא גט מיום כתיבתו, והרי מת אוריה במלחמה)".

הרי שלתירוץ הראשון בגמרא מבואר שהבא על אשת איש באונס, אינה נאסרת עליו, וזה הטעם שלא נאסרה בת שבע לדוד. אמנם לתירוץ השני הטעם שלא נאסרה עליו, הוא משום שקבלה גט מבעלה אוריה קודם שהלך למלחמה. יש לברר האם התירוץ השני חולק על התירוץ הראשון, ולפיו גם אשת איש שנאנסה אסורה לבעל, ומה ההלכה בזה.

דעות הראשונים

והנה, במסכת שבת (נו, א) איתא:

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה, שנאמר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו... ואת אשתו לקחת לך לאשה, ליקוחין יש לך בה (רש"י: קדושין תופסין בה, שאינה אשת איש). דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו..."

והתוספות (ד"ה ליקוחין יש לך בה) כתבו וז"ל:

"אף על גב דאפילו חטא נמי יש לו בה ליקוחין, דהא אנוסה היתה ושריא לבעל והוא הדין לבעל, מכל מקום ליקוחין יש לך בה משמע לא היה לך בה עבירה".

הרי כי לדעת התוספות במסכת שבת, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה.

וכך כתבו התוספות גם במסכת יבמות (לה, א) וז"ל:

"ומיהו גבי בועל אף על גב דלא כתיב ביה לא נתפשה, יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל".

וכך כתב הרא"ש שם (יבמות פרק ו' סי' ו) וז"ל:

"מיהו ונטמאה דאיסור בועל, אף על גב שאין כתוב אוהיא לא נתפשה, יש חילוק בין אונס לרצון דלא מסתבר לאוסרה לבעל כשהיא מותרת לבעל".

לעומת זאת התוספות למסכת סוטה (כו, ב) כתבו בשם הירושלמי לאסור בכהאי גוונא, וז"ל:

"הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה. גירש מהו שיהא מותר בה אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין. הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה. גירש מהו שיהא מותר בה. אפשר לומר יצאה מתחת ידו ואת אמר הכין. ומנין שהדבר תלוי בה שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן אמר, ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה, בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת."

לדברי הירושלמי המובאים בתוספות, גם אם האשה שוגגת ומותרת לבעלה, מכל מקום לאחר שנתגרשה אסורה להנשא לבעל, אם הוא היה מזיד. נמצא שהתוספות במסכת סוטה פסקו כהירושלמי האוסר, ודלא כהתוספות במסכת שבת ויבמות. ונמצא לכאורה שהבעלי התוספות חלוקים ביניהם בדבר.

אמנם מדברי הריטב"א בחידושו למסכת יבמות (כו, ב) משמע להתיר לבעל, וכך כתב:

"ואם באו עדים של טומאה אפילו שיש לה כמה בנים תצא, ואם תאמר פשיטא דהא אסורה לו מן התורה, ומשום לעז בנים לא שרינן איסורא כלל. יש לומר דאף על גב דעדים אלו אינם יודעים אם היה באונס או ברצון, אשמועינן שתצא, ולא אמרינן אולי אנוסה היתה וספיקא לקולא משום בנים, ואוקים איתתא בחזקת כשרה, קא משמע לן דאדרבה סתם מזנה בחזקת רצון היתה..."

הרי שנקט גם הריטב"א שאם אכן נאנסה, לא נאסרה לבעל, וכן כתב הנמו"י שם (ו, א ברי"ף). כך הוכיח להדיא מדבריו בהגהות רבי עקיבא איגר (אהע"ז סי' יא סק"ב) שכתב על דברי הבית שמואל (שיובאו להלן) שהביא את דברי התוספות בשבת המתירים, וז"ל:

"ני"ב ולעניות דעתי הכי מבואר גם כן בחידושי הריטב"א יבמות כד ע"ב ד"ה מתיבי, וכן בנמו"י פ"ב דיבמות דף ז ע"א, במה שכתבו דקא משמע לן אף על גב דעדים אינם יודעים אם באונס וכו'. הרי מבואר דבאונס מותרת לבעל."

גם המשנה למלך (סוטה פ"ב הי"ב) שיובא להלן הביא ראיה זו מדברי הנמו"י.

דעת הירושלמי

הבאנו כי למרות שהתוספות במסכת שבת ובמסכת יבמות התירו לבעל אשת ישראל שנאנסה, לעומת זאת התוספות למסכת סוטה (כו, ב) העתיקו את הירושלמי שמדבריו נראה שאסר בכהאי גוונא.

אמנם המשנה למלך (סוטה פ"ב הי"ב) אחר שהביא את דברי התוספות והראשונים המתירים, דן בדברי הירושלמי בזה"ל:

"ודע שראיתי להתוספות ריש פרק ה דסוטה שהביאו סוגיא אחת מהירושלמי דנראה דפליג על זה שכתבנו... נמצא לפי זה דסבירא ליה להירושלמי דכל שהבעל מזיד אף דהיא שוגגת אסורה לבעל הפך מהסוגיא דכתובות. ולפי דברי הירושלמי צריך לומר דסבירא ליה כתירוצא בתרא דכל היוצא למלחמת וכו'."

ולא ידעתי איך הראשונים ז"ל לא הביאו הירושלמי הזה ואולי לא חשו ליה משום ההיא דפרק קמא דכתובות דמוכח מינה דכל שהיא אנוסה מותרת לבעל אף שהוא מזיד...

עוד יש לחקור במה שסיימו בירושלמי, ומנין שהדבר תלוי בה כו'... והייתי סבור דסיוס זה הירושלמי פליג אדלעיל, והגירסא כך היא אמר ר"י מנין שהדבר תלוי בה וכו' וקאי אבעל, וסבירא ליה דגם גבי בעל הדבר תלוי בה, ולגבי בעל פשיטא ליה דהדבר תלוי בה,

דכתיב והיא לא נתפסה, ועכשיו בא ללמוד דגם גבי בועל הדבר תלוי בה, וגמר לה מדכתיב לטמאה בה, וטומאה כי היכי דשייך גבי בעל שייך הכי נמי גבי בועל, ולגבי בעל כבר למדנו דהדבר תלוי בה, וכי אתא קרא ד"לטמאה" הוא לגבי בועל, שאם היתה מזידה אסורה לבועל אף שהוא שוגג, ואם היתה שוגגת מותרת לבועל אף שהוא מזיד, והיינו כתירוצא קמא דפרק קמא דכתובות".

הרי כי המל"מ מסתפק שמא גם הירושלמי לא חולק על הבבלי, ולמסקנת הירושלמי לעולם האיסור תלוי רק באשה, שאם היא מזידה נאסרת לבעל ולבועל, גם אם הוא היה שוגג, ואם האשה אנוסה אינה נאסרת לבועל למרות שהוא מזיד. להלן נביא שכך נקט גם הברכי יוסף (סי' יא אות ג).

דעות הפוסקים להלכה

כתב החלקת מחוקק (סי' יא סק"י) וז"ל:

"והעידו שזינתה עם זה, היינו ברצון, אבל אם אנסה לא אסורה על בעלה ואינה אסורה עליו, דכל שלא נאסרה על בעלה לא נאסרה על בועלה, ועל כן אמרו בגמרא (כתובות ט, א) שבת שבע היתה מותרת לדוד משום שלא נאסרה על אוריה דאנוסה היתה. ואף על גב דמשני התם עוד תירוץ אחר, ואבעית אימא גט כריתות כותב לאשתו, מכל מקום תירוץ הראשון גם כן אמת לדינא.

ועיין בתוספות בשבת דף נו בד"ה לקוחין יש לך בה (וזה"ל לקוחין יש בה וכו', אף על גב דאפילו חטא נמי יש בה לקוחין, דהא אנוסה היתה ושריא לבעל והוא הדין לבועל וכו' עכ"ל) משמע דהלכה כתירוצא קמא. ומיהו באשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה יש לעיין אם אסורה לבועל".

נמצא ששיטת החלקת מחוקק שאם נאנסה מותרת לבועלה. אמנם גם הוא הסתפק מה הדין באשת כהן שנאנסה ונאסרה לבעלה, האם נאסרה לבועלה. להלן נבאר נושא זה של אשת כהן.

שיטת הבית שמואל

אמנם הבית שמואל (סי' קא) כתב שדין זה שנוי במחלוקת, וז"ל:

"... אבל נראה דהכי קאמר, אם בעלה כהן, וישראל בא עליה באונס ואונס בישראל מותר, ואם בעלה היה ישראל היתה מותרת לבעל ולבועל, כמו שכתבו בתוס' פרק במה בהמה (שבת נו, א) דאשת אוריה היתה מותרת לדוד כיון שבא עליה באונס, מכל מקום אם בעלה כהן נאסרה לבעלה, וקיימא לן היכא דאסורה לבעל אסורה גם כן לבועל, לכן אם נאסרה לבעלה כהן מחמת ביאה זו של אונס, אסורה גם כן לבועל. אף על גב דבועלה הוא ישראל. ובחלקת מחוקק מסופק בדין זה, ולפי מה שכתבנו נשמע מהג"ה זו דאסורה לבעלה ולבועל אף על גב דבועל הוא ישראל.

וכל זה הוא לשיטת תוס' הנ"ל. ובי"ח הביא גם כן דברי תוס' הנ"ל אם בא ישראל עליה באונס מותרת לבעל ולבועל, ונלמד מסוגיא פרק קמא דכתובות דאיתא שם, מפני מה לא נאסרה בת שבע לדוד מפני אונס היה, שמע מינה אם הוא אונס מותרת אפילו לבועל אף על גב דהוא בא ברצון. ואיתא שם עוד תירוץ אחד מפני אוריה גט כריתות היה כתוב לאשתו, לפי זה יש לומר אסורה לבועל כיון דהוא בא עליה ברצון. וצריך לומר תוס' סבירא להו תירוץ ראשון עיקר.

אבל בירושלמי איתא ובתוס' בסוטה ריש פרק כשם (כו, ב) הביאו, תניא שם, הוא שוגג והיא מזידה אסורה לו הואיל ותצא מחמתו, הוא מזיד והיא שוגגת מותרת לבעלה ואם גירש אסורה לזה. נשמע לבועל אסורה לעולם בין אם בא עליה בשוגג, ובין אם [בא] עליה במזיד והיא מותרת לבעלה מכל מקום אסורה לו כיון אצלו היה במזיד. אם כן אם ישראל בא

עליה באונס, אסורה לבעול ומותרת לבעלה. וצריך לומר דסבירא להו תירוץ אחרון בש"ס עיקר אשת אוריה היתה מותרת לדוד מפני גט כריתות שהיה כותב..."

נמצא שלדעת הבית שמואל, דינה של אשת ישראל שנאנסה שדינה שמוותרת לבעלה, אם נאסרה לבעלה, הוא דין התלוי בתירוץ הגמרא בבלי במסכת כתובות, ודעת הירושלמי לאסור, והוא תלוי במחלוקת בתוספות, דעת התוספות במסכת שבת ויבמות להתיר כתירוץ הראשון בבבלי, ודעת התוספות במסכת סוטה לאסור כתירוץ השני בבבלי וכדעת הירושלמי. יש לדון מהי הכרעת הדין לדעת הבית שמואל, האם נשאר בספק, או שמא החמיר כסיום דבריו בשם הירושלמי, וכפי שנביא להלן מדבריו בסימן קנט (סק"ט) שם כתב בתוך דבריו בזה"ל:

"... לכאורה נראה מכאן נמי ראייה למה שכתבתי שם (בסי' יא הנ"ל) דעיקר כתירוץ בתרא שם בכתובות דהיתה מותרת לדוד מחמת גט כריתות..."

הרי מבואר מהבית שמואל שכוונתו בסימן יא היא להסיק לאיסורא. ובענין אשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה הכהן, דעת הבית שמואל לאסור לבעול לכולי עלמא, ודלא כהחלקת מחוקק שהסתפק בדבר.

דברי הבית מאיר ודין קנס

והנה הבית מאיר שם כתב:

"הגה והוא הדין אם נאסרה כו', הב"ש ז"ל מסופק, לתירוץ שני פרק קמא דכתובות, יש לומר אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעול.

והרא"ש פרק הבא על יבמתו (יבמות פרק ו) ה"ו כתב "מיהו ונטמאה דאיסור בועל אף על גב שאין כתוב אוהיא לא נתפשה, יש חילוק בין אונס לרצון, דלא מסתבר לאוסרה לבעול כשהיא מותרת לבעל". הרי שסותם להיתר. אף דאפשר לדחוק דלפירושא תירוץ א' אתא, פשט לשונו משמע להלכה. גם דבריו נעתקים מדברי תוספות פרק ד' אחים דף לה סוף ד"ה אף על פי.

ולעניות דעתי יש נמי ראייה ממתניתין, דתנן (יבמות כד, ב) הנטען על אשת איש והוציא והו בית דין מתחת ידו, אף על פי שכנסה מוציא. ודייק רב מדקתני הוציא והו, דוקא באופן שהוציא והו בית דין דהיינו בעדים, הוא שאסורה לבעול. ואם איתא, אכתי קשה מה איריא שהוציא והו בית דין דהוא על כרחך רצון, הא אפילו לא הוציא והו בית דין דהיינו באונס נמי, אלא ודאי כתוסי ורא"ש.

ומזה יש נמי לפשוט ספיקו דחלקת מחוקק דאפילו אשת כהן שנאנסה אסורה, מדפסיק ותני כל שהוציא והו בית דין מבעל, אסורה לבעול. וכן משמע מסתימות הרא"ש הנ"ל.

ומה שכתב הב"ש שהדין תולה בב' התירוצים (שבגמ' כתובות הנ"ל), אף שמשמע הכי מהירושלמי, לעניות דעתי בתלמודן אין הכרח שתירוץ איבעית אימא חלוק בדין, אלא רוצה ליתר דאפשר לא היתה אונס גמור, אף שמלך היה, מכל מקום יש לגמגם..."

לשיטתו של הבית מאיר, שני התירוצים במסכת כתובות מודים שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעול, אף שהוא היה מזיד, ולא נחלקו התירוצים בדין, אלא שנאמרו שתי תירוצים אפשריים למה לא נאסרה בת שבע, וזה שלתירוץ בתרא נצרכו לגט כריתות, ולא הסתפקו בתירוץ קמא, הוא משום שרצו לומר שאף אם בת שבע לא נאנסה והיה זה ברצון, גם אז הייתה מותרת לדוד משום גט הכריתות, אולם בעיקר הדין לא נחלק תירוץ זה, ושני התירוצים מודים שבמקרה של אונס ודאי, הרי היא מותרת לבעול.

אך שוב חזר הב"מ והסיף עוד בזה"ל:

"ולמה שמביא הב"ש סימן קנט סעיף ג דמשום קנס אסורה, אפשר אף הירושלמי נמי אך מטעם קנס, ואין סתירה ממתניתין הנ"ל, כי בזה אפשר אם קנס לא יוציא".
כאן חידש הבית מאיר עוד שיתכן שגם הירושלמי לא חולק על כך, שמעיקר הדין אשת ישראל שנאנסה, לא נאסרת על הבועל, ומה שאסר אותה הירושלמי על הבועל, הוא רק מדין קנס, כדלהלן.

המקורות לאיסור לבועל מדין קנס

הבית מאיר הביא את המקור לחידושו זה כי ניתן לאסור את האשה על הבועל באונס מדין קנס, מדברי הבית שמואל בסימן קנט, שם כתב השו"ע (סעיף ג) וז"ל:

"שומרת יבם שזינתה, לא נאסרה על יבמה, אם הוא ישראל. (ויש אומרים דאסורה לבועל משום קנסא) (נ"י פרק האשה)".

הרי כי לדעת היש אומרים ברמ"א אף שומרת יבם שזינתה, שלא נאסרת ליבם, מכל מקום נאסרה לבועל משום קנס.

והבית שמואל (שם סק"ט) חידש והרחיב דין קנס זה אף לנידון דידן באשת ישראל שנאנסה, וז"ל:

וכתב על כך הבית שמואל (סק"ט) וז"ל:

"ויש אומרים. כן כתב הנמו"י אף על גב דהיא מותרת ליבם מכל מקום לבועל אסורה. לכאורה קשה הא בת שבע היתה אשת איש, והיתה מותרת לדוד מחמת שהיתה מותרת לבעלה, כי דוד בא עליה באונס כמו שאמרו פרק קמא דכתובות, וכמו שכתבתי בסימן יא.

לכאורה נראה מכאן נמי ראייה למה שכתבתי שם דעיקר כתירוץ בתרא שם בכתובות דהיתה מותרת לדוד מחמת גט כריתות, ודוחק (לדחות ולומר) דבדוד לא היה שייך קנס, או דאותו זמן לא נתחדש דין זה עדיין, כל זה דוחק הוא. גם על כל פנים נשמע בזמן הזה המאנס אשת ישראל אסורה לו ובש"ג דף תלד כתב אף ליבם אסורה".

הרי כי הבית שמואל מוכיח מכאן שהעיקר להלכה כתירוץ השני בגמרא בכתובות, וכשיטת התוספות בסוטה שנקטו לדינא שגם באונס נאסרת אשת ישראל על הבועל. וסיים כי על כל פנים גם אם נאמר כתירוץ הראשון בכתובות שמדינא היא מותרת, הרי למעשה תאסר על הבועל מדין קנס, לשיטת הנמו"י והרמ"א כאן.

ועל פי זה כתב הבית מאיר כי יש מקום לומר שהירושלמי שאסר אשת ישראל שנאנסה, למרות שלא נאסרה על בעלה, לא אסר מדאורייתא, אלא רק משום קנס, כמבואר בסימן קנט בשומרת יבם שזינתה.

המקור לדין קנס

והנה המשנה למלך (סוטה פ"ב הי"ב, יובא בהרחבה להלן) תמה על דברי הנמו"י מנין חידש קנס זה לאסור שומרת יבם שזינתה על הבועל למרות שלא נאסרה ליבם, ומה מקורה של גזירה זו, שלכאורה לא מצינו לה מקור בחז"ל, וז"ל:

"ודע שראיתי להרב הנימוקי בפרק י דיבמות עלה דהיא דשומרת יבם שזינתה, שכתב בשם הריטב"א ז"ל וז"ל: נראים הדברים דכי לית לן דרב המנונא היינו לאוסרה על היבם שלא חטא, אבל על הבועל אסרינן לה משום קנסא, ע"כ... ומכל מקום לא ידעתי היכן נאמרה גזירה זו, והדבר צריך תלמוד שהרב ז"ל יחדש גזירה שלא נזכרה בתלמוד, ויש להתיישב בזה".

ובקרן אורה למסכת יבמות (כד, ב) פסק אף הוא הלכה למעשה את דין הקנס, כמו הבית שמואל, והוסיף לבאר את מקור דין זה וכך כתב:

”רש”י ז”ל פירש דרב מוקי למתניתין בעידי טומאה ממש. ולפי זה קשה מאי קמשמע לן מתניתין דיוציא, פשיטא, כיון דנאסרה לבעל מן התורה, ואמאי קרי ליה נטען. ועיין בנימוקי יוסף (ו, א בדפי הרי”ף) שעמד על זה, ותירץ דקמשמע לן אפילו אין העדים יודעים אם באונס אם ברצון. והוה אמינא דמוקמינן לה בחזקת כשרות עי”ש, **ומוכח מדבריו ז”ל דסבירא ליה דבאונס לא נאסרה גם על הבעל.**

ועיין במשנה למלך ז”ל בפ”ב (הי”ב) מהלכות סוטה שדקדק בדברי הנימוקי יוסף ז”ל, שכתב לענין שומרת יבם שזינתה דנהי דמותרת ליבם מכל מקום אסורה לבעל משום קנסא. ורצה לדקדק דסבירא ליה בכל מקום נאסרה לבעל אף על גב דלא נאסרה לבעל. והכא מוכח דסבירא ליה דלא נאסרה לבעל כל שלא נאסרה לבעל.

ומה שתמה שם מנא לן לחדש קנסא, לעניות דעתי דברי הנימוקי ז”ל ברורים והוא בכלל הנטען על השפחה דאסור לכנוס. והכי נמי בכל [חייבי לאוין] דאסורים משום קנסא גם לאחר שהותרו לו...”

נמצא שסובר הקרן אורה כדין קנס ומוסיף כי יסוד דין קנס הוא מדין נטען על השפחה שלא יכנוס, ואם כנס לא יוציא.

מקור הלכה זו במשנה במסכת יבמות (כד, ב) שם שנינו:

”הנטען על השפחה ונשתחררה, או על העובדת כוכבים ונתגיירה, הרי זה לא יכנוס, ואם כנס אין מוציאין מידו”.

ובשו”ע אבהע”ד (סימן יא סעיף ה) נפסק דין זה וז”ל:

”הנטען משפחה ועובדת כוכבים ונתגיירה ונשתחררה, לא יכנוס, ואם כנס לא יוציא. (גירשה, אסורה לחזור לו אלא אם כן היו לו בנים ממנה) (ב”י בשם הרשב”א)”.

ופירש הבית שמואל (ס”ק יז) וז”ל:

”הנטען, אפילו אם בא עליה בוודאי לא יוציא, נמו”י”.

הרי מצינו שתקנו חז”ל כי מי שבא על שפחה ואחר כך נשתחררה, למרות שלא היתה אשת איש, ולא שייך כאן איסור לבעל, מכל מקום אסורה עליו משום לעז. מכאן הביא הקרן אורה מקור לדברי הנמו”י כי גם שומרת יבם שזינתה, אסורה להנשא לבעל משום קנס, ומכאן למד הב”ש לאשת איש שנאנסה, כי גם היא אף על פי שלא נאסרה לבעלה, מכל מקום אסורה על הבעל משום קנס.

דעת החולקים על הקנס

אמנם מצינו מי שחלק על השוואתו של הבית שמואל מיבמה לאשת איש שנאנסה. דהנה המשנה למלך (סוטה פ”ב ה”ב הנ”ל, הובא בפת”ש סק”ט) נסתפק בדבר זה, האם ניתן ללמוד מדברי הנימוקי”י שאסר על הבעל שומרת יבם שזינתה, לאסור גם באשת איש שנאנסה, וז”ל:

”ודע שראיתי להרב הנימוקי בפרק י דיבמות עלה דההיא דשומרת יבם שזינתה, שכתב בשם הריטב”א ז”ל וז”ל: נראים הדברים דכי לית לן דרב המנונא היינו לאוסרה על היבם שלא חטא, אבל על הבעל אסרינן לה משום קנסא, ע”כ. **ולא ידעתי אם הרב סובר דלעולם אף כשלא נאסרה לבעל דנאסרה לבעל משום קנס, ואם כן יש ללמוד מדבריו דאשת ישראל שנאנסה אסורה לבעל משום קנס,** ומה שלא אסרה לדוד, אפשר שבאותו זמן

עדיין לא קנסו קנס זה. או אפשר דכוונת הרב היא דמן הדין היה דשומרת יבם שזינתה שתהיה אסורה ליבם משום דנגזור אטו זנות דאשת איש, דומיא דנישואין דיבמה דגזרינן אטו נישואין דאשת איש, אלא דבזנות לא גזרו דלא שכיח, וכמו שכתב הרב שם, וסבירא ליה דנהי דגבי בעל לא גזרינן, גבי בועל גזרינן. ומכל מקום לא ידעתי היכן נאמרה גזירה זו והדבר צריך תלמוד שהרב ז"ל יחדש גזירה שלא נזכרה בתלמוד ויש להתיישב בזה".

הרי כי המל"מ מסופק האם ללמוד מדברי הנמו"י שיש כאן קנס כללי, שגם כאשר אין או לא שייך איסור לבעל, יש איסור על הבועל (וכהבנת הב"ש), ואם כן גם אשת איש שנאנסה תאסר לבעל מדין זה. או שרק בשומרת יבם שזינתה גזרו איסור על הבועל, גזירה אטו נשואה גמורה, ואף שלגבי היבם לא גזרו, לגבי הבועל כן גזרו. ולהבנה זו אין מקור לאסור על הבועל אשת איש שנאנסה, ודלא כהב"ש.

ובספר יד אפרים שם (סי' קנט ס"ג) חלק על דברי הב"ש מטעם אחר, וז"ל:

"יש לחלק, דאשת איש דחמיר איסוריה לא הוצרכנו לקונסו שתאסר לעולם, מה שאין כן יבמה קנסו טפי. ודוקא לענין מקדש יש ללמוד יבמה מאשת איש, דכיון דלא קנסו כלל במקדש, אין חילוק בין אשת איש ליבמה".

לשיטתו, גם לשיטת הנמו"י והרמ"א ששומרת יבם שזינתה נאסרה על הבועל משום קנס, אין ללמוד משם לאשת איש שנאנסה. זאת משום שדין הקנס נאמר רק ביבמה שזינתה, אולם באשת איש אין דין קנס, כי מכיון שאיסורה חמור אין צורך לקונסו, וחולק בזה על הבית שמואל שסובר שדין קנס נאמר גם באשת איש.

גם הפת"ש שם (סק"ט) לאחר שהביא את דברי הב"ש האוסר, וכי המל"מ מסתפק בדבר כאמור, הביא מדברי החת"ס (אהע"ז ח"א סי' כו) שדן בדבר וסיים בזה"ל:

"דמי שרואה לפי הזמן והמקום להתיר לבעל שומרת יבם שזינתה, היינו אחר שיחלוץ לה יבמה, מאן מרמי לה מיניה, אבל מאתי לא תצא הוראה, עי"ש".

הרי כי גם החת"ס כמו המל"מ מפקפק בעיקר דינו של הנמו"י לאסור שומרת יבם שזינתה, על הבועל, וקל וחומר באשת איש שנאנסה שנסתפק המל"מ אם אסורה אפילו לדעת הנמו"י.

והנה גם לשיטת הבית מאיר הנ"ל, שלשיטתו נראה כי יש לפסוק באשת איש שנאנסה שאסורה להנשא לבעל מטעם קנס, כדעת הב"ש והקרן אורה, ודלא כהמל"מ והחתם סופר שפקפקו בדבר, מכל מקום גם לדעת הבית מאיר האיסור הוא מטעם קנס לבד, וודאי שאם קנס לא יוציא, כדמצינו בנטען על השפחה שמשם הוא מקורו של קנס זה כאמור.

כך פסק גם הערוך השולחן שם (סעי' יח) שהביא את דברי הרמ"א בזה"ל:

"... וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דיש אומרים דאסורה לבעל משום קנסא עכ"ל. כלומר אף על גב דקיימא לן דכל היכי שאינה אסורה לבעל אינה אסורה לבעל, כמו שכתוב בסימן יא, והכא כיון שלא נאסרה על היבם למה תאסור על הבועל, מכל מקום משום קנס אסורה עליו... וקנסא בעלמא הוא. ולפי זה... אם עבר הבועל ונשאה אין מוציאין אותה ממנו..."

דעת הכנסת יחזקאל בביאור דעת הרמ"א

הערוך השולחן שם סיים וכתב טעם הכרעתו כי אם נשאת ודאי לא תצא, וז"ל:

"דעיקר דין זה אינו מוסכם [עין ב"ש סק"ט שפקפק בעיקר דין זה, והכנסת יחזקאל בסימן סח רצה לומר בכוונת הנמק"י, דדווקא כשהיבם אינו רוצה לייבמה מפני זה, שמאוסה

עליו מפני הזנות, לכן אסרוה על הבעל, אבל אם בלא זה אינו רוצה ביבום, או בזמנינו שאין מייבמים, מותרת לבעל, ע"ש, ודבריו דחוקים. ובאמת המל"מ סוף פרק ב מסוטה תמה על הנמק"י דמנין לו זה, ולכן בדיעבד פשיטא שאין מוציאין אותה מהבעל כשנשא וכן כתב החת"ס סימן כו].

הרי כי לדעת הכנסת יחזקאל רק כאשר ביאת הבעל המאיסה את היבמה על היבם וגרמה לו שלא לייבמה, או אז קנסוהו שלא ישאנה. ומכל מקום פשוט שבדיעבד לא תצא.

לדבריו לכאורה באשת איש שנאנסה, גם אם יסכים לדעת הבית שמואל ששייך קנס זה גם באשת איש (שלא כדעת היר"א אפרים), אולם רק אם היא נמאסה על בעלה מחמת ביאת הבעל באונס, וגרשה, רק אז תאסר לבעל.

שיטת העצי ארזים

דרך דומה מצינו בעצי ארזים (אהע"ז סי' יא סק"ב) שיישב כי אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, וגם אין צורך לומר כברכ"י שהירושלמי חזר בו.

העצי ארזים מדייק בירושלמי שני דיוקים, אחד הוא דיוקו של המל"מ והברכ"י שמסקנת הירושלמי שקבע כלל כי "בה הדבר תלוי", לכאורה סותרת את הדין שכתב הירושלמי קודם לכן, שגם אם האשה אנוסה והבעל מזיד, נאסרת לו, הרי שלא הכל תלוי באשה. עוד דייק כי גם בריש דברי הירושלמי שאסר, הלשון הוא "גירש מהו שיהא מותר בה", ולא שאלו בסתמא על הבעל "מהו שיהא מותר בה".

את כל זה יישב העצי ארזים על פי הדין המבואר בגיטין (מה, ב) ובשו"ע בסימן י (סעי' ג) כי מי שגירש את אשתו משום שם רע, אסור להחזירה עולמית (משום קנס, או מחשש קלקול, שמא יתברר שהקול היה שקר, ויטען הבעל שהגט ניתן בטעות. ונחלקו הפוסקים שם בפרטי הדין, מתי בדיוק נאסרת, עיין שם), על פי זה חידש העצי ארזים שגם איסור דרבנן זה תיקונוהו כעין דאורייתא, וכל שנאסרה האשה על בעלה מכח תקנה זו, נאסרה גם לבעל, ולמרות שאם לא היה מגרש במפורש משום שם רע, לא הייתה נאסרת על הבעל, מכל מקום אם בסוף נאסרה מכח התקנה, נאסרת ממילא גם על הבעל.

בכך פירש בדרך חדשה את דברי הרמ"א (סי' יא ס"א) המובאים להלן, שכתב:

"והוא הדין אם נאסרה בשבילו לבעלה, אסורה לו".

ולכאורה אין הבנה לדברי הרמ"א, איזה דין בא להוסיף בזה על דברי המחבר, כפי שתמה הב"ש שם (להלן נביא את שיטתו בזה). העצי ארזים מבאר כי כוונת הרמ"א היא לחידושו האמור, כי גם במקרה שלא נאסרה האשה לבעלה (כגון שהיה קול בעלמא) מכל מקום אם בסוף גירשה מחמת שם רע, ונאסר עליו להחזירה מדרבנן (בשבילו: כי הוא החליט לגרשה מחמת הקול), ממילא נאסרה גם על הבעל.

ובכך ביאר היטב את דברי הירושלמי ולשונוותיו בדקדוק גדול, כי לעולם הכלל הוא כפי שכתב הירושלמי ש"בה הדבר תלוי", ורק אם נאסרה האשה לבעלה נאסרה גם על הבעל, ולכן אם נאנסה האשה, אף שהבעל מזיד, לא נאסרה לא לבעל ולא לבעל. אלא ששאלת הירושלמי הייתה "גירש מה הוא שיהא מותר בה", דהיינו מה הדין בכהאי גוונא שהבעל גירש בגלל השם רע שיצא עליה, שאז חל עליו (לפעמים, לכל שיטה בסי' י לפי תנאיה) איסור חכמים להחזירה, ורק בכהאי גוונא מסיק הירושלמי שנאסרה על הבעל, כיון שמדרבנן נאסרה כעת לבעלה.

נמצא כי לשיטת העצי ארזים אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, ולכולי עלמא אשה שנאנסה לא נאסרה לבועל, ומה שאסר הירושלמי הוא רק בכהאי גוונא שהבעל גירש בגלל השם רע שיצא עליה, ואז כשם שנאסרה לבעל (מתקנת חכמים שלא יחזיר) נאסרה גם על הבעל.

לפי שיטתו נמצא כי אף אם גרשה הבעל עקב ביאה זו, מכל מקום אם לא אמר לה במפורש שמחמת כן הוא מגרשה, שאז להלכה אין על הבעל איסור להחזירה (כמבואר בסי' י' ס"ג ובפת"ש סק"ד להלכה), הרי בכהאי גוונא גם לא נאסרה על הבעל. בשונה משיטתו של הכנסת יחקאל שאסר את האשה על הבעל משום קנס, בכל מקרה שהבעל גרש עקב המאיסות שגרם הבעל.

החת"ס תלה דין זה במחלוקת תנאים

להשלמת הענין יש להביא את חידושו של החתם סופר (אבהע"ז ח"א סי' כו, הובא בפת"ש סי' יא סק"ה) שתלה את השיטות בדין אשת ישראל שנאנסה, האם נאסרת לבועל, במחלוקת התנאים שהבאנו לעיל, וז"ל:

"אמנם מאז כבר אמרתי דב' תירוצי ש"ס הללו (שני התירוצים בכתובות הנ"ל) תליא בפלוגתא ריש פרק כשם (סוטה כז, ב), דלרבי עקיבא ודעימיה שם דסבירא ליה איסוריה דבועל נפקא מיתורא דוי"ו ונטמאה, אם כן לא נתרבה איסור לבועל אם אין טומאה לבעל, והוא כתירוץ הראשון דאונס הוה, דאף על גב דודאי לא חטא וגט כריתות כתב כדמוכח מולקחת, מכל מקום הדין דין אמת אם לא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל. מה שאין כן רבי סבירא ליה ב' קרא כתיב, ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל, נמצא לא תלי זה בזה, ואפילו אי לא נטמאה לבעל מכל מקום נטמאה לבועל..."

ומכל מקום פשוט ופשוט דלדינא הלכה כרבי עקיבא וכרבי יהושע ורבי זכריה בן הקצב נגד רבי, ואם כן כל שאין אסורה לבעל אין אסורה לבועל, וכמו שסתם רמ"א סימן יא לפי הבנת ב"ש במה שכתב והוא הדין אם נאסרה בשבילו לבעלה וכו'".

לדבריו, לר"ע ושאר התנאים שלמדו את איסור סוטה לבועל מיתור הוי"ו שב"ו ונטמאה", נמצא כי איסורו של הבעל נאמר כנוסף לאיסור הבעל, ולכן אם האשה נאנסה ולא נאסרה לבעל, אינה נאסרת גם על הבעל. אבל לדעת רבי ששני האיסורים נלמדים משתי פסוקים נפרדים, כי "ונטמאה" אחד נאמר על הבעל ואחד על הבעל, אין הכרח לתלות זה בזה, ויתכן שגם באונס שהאשה לא נאסרת לבעל, מכל מקום תאסר היא על הבעל.

ב. אשת כהן שנאנסה אם מותרת לבועלה

לאחר שנתבאר שאשת איש שנאנסה, מעיקר הדין ודאי מותרת לבועל (אלא שכאמור יש אומרים שקנסו שלא תנשא לו), כיון שלא נאסרה על הבעל, יש לברר מה הדין באשת כהן שנאסרת על בעלה גם באונס, האם בכאי גוונא נאסרת על הבעל.

בספק זה עמד החלקת מחוקק (סי' יא סק"י) וז"ל:

"והעידו שזינתה עם זה, היינו ברצון, אבל אם אנסה לא אוסרה על בעלה ואינה אסורה עליו, דכל שלא נאסרה על בעלה לא נאסרה על בעלה... ומיהו באשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה יש לעיין אם אסורה לבועל".

ובבית שמואל (סק"א) כתב לפשוט ספק זה מדברי הרמ"א בסעיף א, שם נכתב בשו"ע בזה"ל:

"הנחשדת על אשת איש, אם היה לה קינוי וסתירה ולא שתתה מי המרים, הואיל ונאסרה על בעלה בשבילו, הרי היא אסורה על זה שנתיחדה עמו לעולם, כדרך שהיא אסורה על בעלה. ואם עבר ונשאה, מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפילו היו לה כמה בנים ממנו. מפי השמועה למדו, כשם שהיא אסורה לבעלה, כך אסורה לבעל".

ועל כך הוסיף הרמ"א וז"ל:

"והוא הדין אם נאסרה בשבילו לבעלה, אסורה לו (סברת הרב)".

והנה לכאורה אין כוונת הרמ"א מובנת, מה בא להוסיף בזה על דברי המחבר. על כך כתב הבית שמואל

(שם סק"ג) וז"ל:

"והוא הדין אם נאסרה וכו', דברי הג"ה זו לכאורה תמוה מה חידש בזה על דברי המחבר... אבל נראה דהכי קאמר, אם בעלה כהן, וישראל בא עליה באונס ואונס בישראל מותר, ואם בעלה היה ישראל היתה מותרת לבעל ולבעל, כמו שכתבו בתוס' פרק במה בהמה (שבת נו, א) דאשת אוריה היתה מותרת לדוד כיון שבא עליה באונס, מכל מקום אם בעלה כהן נאסרה לבעלה, וקיימא לן היכא דאסורה לבעל אסורה גם כן לבעל, לכן אם נאסרה לבעלה כהן מחמת ביאה זו של אונס, אסורה גם כן לבעל. אף על גב דבועלה הוא ישראל. ובחלקת מחוקק מסופק בדין זה, ולפי מה שכתבנו נשמע מהג"ה זו דאסורה לבעלה ולבעל אף על גב דבועל הוא ישראלי".

לדברי הב"ש כוונת הרמ"א היא להוסיף דין זה, כי גם אשת איש שנאנסה למרות שאם היא אשת ישראל מותרת לבעל ולבעל, מכל מקום אם היא אשת כהן שנאסרת על בעלה גם באונס, ממילא נאסרת גם על

הבועל (לעיל הובאה דרך נוספת בביאור דברי הרמ"א, מספר עצי ארזים).

גם הבית מאיר שם הביא ראייה לאסור בכאי גוונא, וז"ל:

"ולעניות דעתי יש נמי ראייה ממתניתין, דתנן (יבמות כד, ב) הנטען על אשת איש והוציאווהו בית דין מתחת ידו, אף על פי שכנסה מוציא. ודייק רב מדקתני הוציאווהו, דוקא באופן שהוציאווהו בית דין דהיינו בעדים, הוא שאסורה לבעל. ואם איתא, אכתי קשה מה איריא שהוציאווהו בית דין דהוא על כרחך רצון, הא אפילו לא הוציאווהו בית דין דהיינו באונס נמי, אלא ודאי כתוסי ורא"ש".

ומזה יש נמי לפשוט ספיקו דחלקת מחוקק דאפילו אשת כהן שנאנסה אסורה, מדפסיק ותני כל שהוציאו בית דין מבעל, אסורה לבעל. וכן משמע מסתימות הרא"ש הנ"ל".

ראיית המל"מ לאסור מדברי התוספות

המשנה למלך (סוטה פ"ב הי"ב) דן אף הוא בשאלה זו וז"ל:

"עוד יש לי חקירה אחת וגדולה היא אלי, והיא דאף שכתבנו לעיל דכל שהיא שוגגת אף שהוא מזיד מותרת לבעל, מכל מקום אני מסופק באשת כהן שנאנסה מהו שתהיה מותרת לבעל, מי אמרינן כיון דאסרה לבעלה אסורה לבעל, או דילמא כי כתב רחמנא ונטמאה לומר דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, באשת ישראל דזינתה ברצון מיירי קרא, דהא כתיב והיא לא נתפשה, ואם כן אין לך בו אלא חידושו, דהיינו כשהיתה היא מזידה, אבל כל שהיא שוגגת אף שנאסרה לבעלה כהן מותרת לבעל".

וחפשתי בדברי הראשונים ז"ל ולא מצאתי מי שיאיר עיני בזה, זולתי את זה ראיתי להתוס' בסוף פרק ד' אחין (לה, א) עלה דההיא דאמרינן אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה, שכתבו בשם ר"י דטעמא דפסולה הוא משום טומאה, וכתבו בסוף דבריהם ומיהו גבי בועל אף על גב דלא כתיב בה לא נתפשה, יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא היא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל, ע"כ.

והמדקדק היטב בדבריהם יראה בעיניו ולבבו יבין, דסבירא להו דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעול.

ודע שהחכם בעל חלקת מחוקק בסימן יא ס"ק י נסתפק בדין זה באשת כהן שנאנסה אם מותרת לבעול. והר"ב המפה ריש סימן יא על מה שכתב מרן כשם שהיא אסורה לבעלה כך אסורה לבעול, כתב וז"ל והוא הדין אם נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו, ע"כ. ולא ידעתי כוונת הרב מה היא. והחכם בעל בית שמואל שם ס"ק ג כתב דכוונת הרב היא לאשת כהן שנאנסה דאסורה לבעול, והוא דחוק הרבה בעיני.

לדברי המל"מ, אמנם פירושו של הב"ש בדברי הרמ"א דחוק, אך מכל מקום מדברי התוספות במסכת יבמות (לה, א) יש לדקדק כן, שאשת כהן שנאנסה אסורה לבעול, כיון שנאסרת לבעלה גם באונס.

דיוקן של המל"מ הוא מדברי התוספות במסכת יבמות (לה, א) שם איתא בגמרא:

"והאמר רב עמרם, הא מילתא אמר לן רב ששת... אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה, פסולה לכהונה".

וכתבו התוספות שם וז"ל:

"אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה... לר"י נראה דפסולה מן הכהונה מטעם טומאה וזונה, כדאמר בהבא על יבמתו (להלן שם נ, ב), וללישנא דאמר התם דכל באונס לא מיקריא זונה, פסולה לכהונה משום טומאה גרידא.

ומיהו קשה לר"י כיון דלא כתיב טומאה אאשת ישראל שנבעלה באונס, דכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת, אם כן אמאי פסולה לכהונה, דבכלל איסור טומאה הוי בעל ובעול ותרומה, וגם כהונה, וכי שרי לבעלה תשתרי נמי לכהונה.

ואמר ר"י דהוא קרא דלא נתפשה לא מיירי אלא בטומאה דבעל גרידא, דנטמאה קמא אית לן לאוקמי לבעל, ולענין בעל שרי אונס בישראל, אבל ונטמאה בתרא דנפקא לן מינה איסור תרומה וכהונה, לא מפליג בה בין אונס לרצון בין אשת כהן לאשת ישראל, ויש לאסור בכל ענין. דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס אסורה, אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכהונה, אפילו באשת ישראל.

ומיהו גבי בעל אף על גב דלא כתיב ביה לא נתפשה, יש לחלק בין אונס לרצון, באשת ישראל דסברא הוא דלא נאסרה על הבעול אלא כשנאסרה על הבעל..."

לתירוץ התוספות מה שנאמר בפסוק "והיא לא נתפשה", דהיינו שלא מדובר כאשר האשה נאנסה, לא קאי אלא על ה"ונטמאה" הראשון שמדבר על איסורה לבעל, אבל ה"ונטמאה" השני נאמר גם באונס, ולכן לענין תרומה וכהונה אין חילוק בין אונס לרצון, ורק לענין איסור אשת ישראל לבעול מחלקים בין אונס לרצון, לא מכח הפסוק, שכאמור הוא מדבר גם באונס, אלא מסברא, כי לא מסתבר לאסרה על הבעול, אם לא נאסרה לבעל.

מכך למד המל"מ כי אם הפסוק מדבר גם באונס, אלא שמסברא מתירים לבעול אשת ישראל שנאנסה, משום שלא מסתבר שתאסר עליו אם מותרת לבעלה, אם כן באשת כהן שאין את ההכרח הזה, ישאר הדין כפשטות הפסוק שאינו מחלק בין אונס לרצון. וכך מדויק מלשון התוספות שכתבו לגבי הבעול כי "יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל", ומשמע מלשונם שרק באשת ישראל נאמר חילוק זה ולא באשת כהן.

דברי הברכי יוסף

בברכי יוסף שם (אות ד) האריך בענין זה. בתחילה הביא את דברי המל"מ ואת ראיתו מדברי התוספות בזה"ל:

"אשת כהן שנאנסה דאסירה לבעלה כהן, נסתפק הרב חלקת מחוקק (סי"ק ב), אי מותרת לבעלה. וגאון עוזינו הרב משנה למלך פ"ב דסוטה דין יב, הרחיב לנו ספק זה, והדר פשטה... וכתבו התוספות פרק ד' אחין (לה, א) ומיהו גבי בועל אף על גב דלא כתיב לא נתפסה יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל. והמדקדק היטב יראה דסברי דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעל. עכ"ל.

ופשטן של דברי ר"י הכי משתמע, דכיון דלדידיה ונטמאה קמא דבעל, דוקא ביה הוא דאיכא למפלג בין אונס לרצון, ואידך ונטמאה אין חילוק בין אונס לרצון, אם כן הוא הדין ונטמאה דבועל ליכא לפלוגי בין אונס לרצון, אלא דבאשת ישראל באונס בשגם מקרא הוה משמע דאין לחלק ואסורה לבעל דומיא דתרומה וכהונה, אתיא סברא ומפקה, דלא נאסרה לבעל, כיון דלא אסרה לבעל, ומינה דבאשת כהן דאסרה הדרינן למשמעותיה דקרא, דאין חילוק בין אונס לרצון ואסורה, דאין סברא להתיר. והכי דייקי התוס' בלשונם, וכתבו ומיהו גבי בועל יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא וכו'. הרי דקפדי לכתוב "באשת ישראל", להורות דדוקא באשת ישראל גבי בועל יש לחלק, אבל לא באשת כהן. וכן כתב בספר בני דוד, דמדברי התוספות הנזכרים מוכח דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעל".

אך שוב כתב הברכי יוסף כי יתכן שישנם שיטות החולקות על התוספות בדין זה, וז"ל:

"ואולם את זה ראיתי להרא"ש בפסקיו פרק הבא על יבמתו (פ"ו סי' ו), דכתב ברישא בסתמא כדברי ר"י, וגמר אומר וז"ל:

"ומה שפירשתי שאין בה אלא איסור עשה ונטמאה, היינו אי לא שייך בת כהן כי תהיה לאיש זר וכו', אבל אי שייך אז ניחא דפסולה לכהונה מהאי קרא ובת כהן וכו', עיי"ש.

והשתא אפשר לומר דלכי מטית למימר דפסולה מדכתיב ובת כהן, תו לא איצטריכנא לדחוקי ולומר והיא לא נתפסה אונטמאה דבעל דוקא קאי, אלא אית לן למימר דכוליה פרשתא ברצון קמשמע, אלא דתרומה וכהונה אפילו באונס, דכתיב ובת איש כהן. וכפי זה יש מקום לומר דאשת כהן שנאנסה מותרת לבעל.

וכזאת איכא למימר בדעת רש"י בשילהי פרק ארבעה אחין (לה, א), דפשיטא ליה דפסולה לכהן, דכתיב ובת איש כהן. גם לדברי הרמב"ן והרא"ה והרשב"ץ שהבאתי בסמוך (שלהי אות ג ד"ה והרא"ה) שכתבו דבדידה תליא מילתא ומשום הכי אנוסה מותרת לבעל, יראה דסברי דכל הפרשה ברצון איירי, ומדכתיב והיא לא נתפסה שמעינן דכל שהיא אנוסה לא קרינן בה ונטמאה ושריא לבעל ולבועל, כדכיבנא בעניותין לעיל".

לדברי הברכי יוסף, מאחר ולדברי רש"י והרא"ש המקור לאיסור אשת ישראל שנאנסה לכהונה, הוא מהפסוק "ובת כהן", שוב אין הכרח לחידוש התוספות (שהביא גם הרא"ש שם בתחילת דבריו) לחלק את הפסוק של "ונטמאה" לשניים, ולומר ש"והיא לא נתפסה" מדבר רק על ה"ונטמאה" הראשון, דהיינו האיסור לבעל, אלא ניתן לומר כפשטות הפסוק שכל פסוק זה מדבר רק ברצון (שהרי הפסול לכהונה ותרומה נלמד כאמור מפסוק אחר), ואם כן אין מקור לאסור אשת כהן שנאנסה, על הבועל. וכך למד גם מדברי הרמב"ן הרא"ה והתשב"ץ, שכל הפסוק מדבר רק ברצון ולא באונס.

עוד המשיך הברכ"י וכתב כי אף שעדיין ניתן לומר כי שמא אף אם הפסוק מדבר ברצון, יתכן שמסברא נאסור אשת כהן שנאנסה על הבעל, מאחר שנאסרה על הבעל, אך לא נראה לחדש כן ללא מקור, וז"ל:

"ועם היות דיש פנים לומר דאכתי ספק הרב משנה למלך בדוכתיה קאי, מי אמרינן דכיון דכל הפרשה ברצון איירי, ומדכתיב והיא לא נתפסה למדנו דכל שנאנסה שריא, ואף שהיא אשת כהן, או דילמא כיון דאסרה לבעלה כהן תאסר לו גם כן. ונמצא דלדעת רש"י והרמב"ן והרא"ה והרא"ש (והרשב"א) והרשב"ץ עדיין יש להסתפק בדבר.

ונראין הדברים דלדעת הרמב"ן והרא"ה והרשב"ץ ודעמייהו, שכל הפרשה ברצון איירי, אשת כהן שנאנסה מותרת לבעל, דכיון דאיסורא דבעל חידוש הוא שחידשה תורה, וקרא להכי הוא דאתא, כל דאמרינן דכולא פרשה ברצון איירי, אשת כהן אנוסה נמי שריותא היא גבי בעל, דכיון דונטמאה דבעל ברצון איירי מהי תיתי לאסור איסר באנוסה, דאי נמי אסרה לבעלה, כיון דאיסורא לבעל מדכתיב ונטמאה, ולא איירי אלא ברצון, מאי אית לן אי נאסרה לכהונה. והכי מוכח מדברי הרב משנה למלך גופיה, ממאי דהוה מסדר סדר מערכת בית הספק הלז, דאי קרא איירי ברצון אשת כהן שנאנסה לא אתסרא לבעל, כאשר יראה המעייין בדקדוק דברי הרב".

שוב כתב הברכ"י כי יש מקום לפקפק בהנחת המל"מ, ולומר שגם התוספות יודו שאין איסור לבעל באשת כהן, וז"ל:

"ולפי זה נראה דלדעת הרמב"ן והרא"ה והרשב"ץ, אשת כהן שנאנסה מותרת לבעל, ולדעת התוספות כתב הרב משנה למלך דאסורה לבעל כמדובר.

ובמטו מיניה דהרב משנה למלך, אמינא דמאי דפשיטא למר מדברי התוספות הנזכרים, מקום יש בראש לדון בדבר. וז"ל התוספות... אמור מעתה דיש פנים לומר גבי בעל איפכא, דכיון דמכח הסברא אמרינן דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעל, אית לן למימר ד"נטמאה" דבעל הוה דוקא ברצון כ"נטמאה" דבעל. ואפשר לומר שזה כונת התוספות... זה אפשר לפרש בדברי התוספות. ודרך זה נכון מאד לדברי הרא"ש פרק הבא על יבמתו, דמפרש ברישא כר"י, ודקדק יותר בלשונו. ונמצא דגם מדברי התוספות הנזכרים ותחילת דברי הרא"ש אין ראיה לאסור, דיש מקום לפרשם כמדובר".

הברכ"י חולק על המל"מ, ולדבריו ניתן לפרש גם בכוונת התוספות שאף שלדבריהם ה"ונטמאה" השני יכול להתפרש גם באונס, וכל ההתר באשת ישראל שנאנסה הוא מכח הסברא, שלא מסתבר לאסרה על הבעל אם לא נאסרה על הבעל, מכל מקום לאחר שכך הוא הדין, נמצא שגם ה"ונטמאה" השני מדבר רק ברצון, ושוב גם באשת כהן אין לנו מקור לאסרה על הבעל.

"ונראה דיש קצת ראיה דאשת כהן שנאנסה מותרת לבעל, ממה שאמרו פרק קמא דסוטה דף ו ע"א, אמאי דתנן ואם מת חולצת, אמאי תתיבם יבומי וכו', רבא אמר קל וחומר אם במותר לה נאסרה, באסור לה לא כל שכן, אמר ליה אלא מעתה אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם, אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן, אונס בישראל משרא שרי, גבי דהאי מיהא ליכא איסורא. ופירש רש"י, ליכא איסורא ואצלו הוא התר גמור, וליכא קל וחומר, אבל בזינתה ברצון שהבעל והיבם שוין באיסור זה, אם היתה תחתיו הוי קל וחומר, שהרי מחמת נשואין הראשונים היא נזקקת ליבם וכו'. עכ"ל... ומשמע דבאשת כהן שנאנסה אף דאמרו ביבמות דף נו דבעלה לוקה עליה משום טומאה, מכל מקום האי טומאה קילא, ואינה כסוטה... אלא גבי כהן לבד קרי בה טומאה, ולהכי שריא להתיבם לחלל, דלדידיה ליכא טומאה... ונמצא דלגבי ישראל אינה טומאה... ומאחר שכן לא קרינן ונטמאה לבעל, דלישראל לאו טומאה היא, דמהאי טעמא מתיבמת לאח חלל... והוא הדין באשת כהן שנאנסה דליכא טומאה לישראל, אין לאוסרה לבעל"

לדבריו, על אף שאשת כהן נאסרת על בעלה באונס, מכל מקום כיום שאין בזה איסור טומאה גמורה,

אלא רק לגבי כהונה נחשב הדבר כטומאה, לא נאסרת בכך לבועל. להלן יבואר טעם זה.

האם איסור אנוסה לכהן נחשב כטומאה

במסכת יבמות (נו, ב) איתא:

”... אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה (פרש״י: דכתיב והיא לא נתפשה, אסורה, הא נתפשה מותרת), פסולה לכהונה (אם מת בעלה לא תנשא לכהן)... אמר רבא אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום זונה. משום זונה אין, משום טומאה לא (בתמיה, הא אמרינן בפ״ק (יא, ב) הא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה, לרבות סוטה שנבעלה, דכתיב לא יוכל בעלה). אימא, אף משום זונה.

מתיב רבי זירא, והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה מותרת, ויש לך אחרת שאף על פי שנתפשה, אסורה, ואי זו, זו אשת כהן, ולא הבא מכלל עשה, עשה.

אמר רבה, הכל היו בכלל זונה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה, מותרת, מכלל, דאשת כהן כדקיימא קיימא.

ואיכא דאמרי, אמר רבה, אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה. משום טומאה אין, משום זונה לא, אלמא, באונס לא קרינא ביה זונה. מתיב רבי זירא, והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה, מותרת, ויש לך אחרת שאף על פי שנתפשה, אסורה, ואי זו, זו אשת כהן, ולא הבא מכלל עשה, עשה.

אמר רבא, הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה, מותרת, מכלל, דאשת כהן כדקיימא קיימא.”

נמצא שאשת כהן שנאנסה לכל הלישנאות יש בה פסול של ונטמאה. ולכאורה זהו טעמם של הדעות שאשת כהן שנאנסה, אסורה לבועל. שהרי המשנה למלך באר את הדעות שמותרת לבועלה כי אסורה הוא מדיני כהונה, ולא שייך לדיני “ונטמאה ונטמאה”, שחל בו דין אחד לבעל ואחד לבועל. ואם כן מאחר ונראה בגמרא שבאמת לכל הדעות גם באשת כהן יש דין טומאה, אם כן זהו טעמם של הדעות שסוברות שחל בו גם דין ונטמאה לבועל, כי מכיון שחל בה דין טומאה לבעלה הכהן, חל בו דין ונטמאה ונטמאה גם לבועל.

ונראה כי הדעות המתירות סוברות דאף אמנם יש בה דין טומאה כמבואר בסוגיא, מכל מקום לאיסור אחד לבעל אחד לבועל לא סגי בטומאה וגדרה שחלים עליה בשל קדושת כהונה, אלא בטומאה שיש בה דין מעילה בזדון, ושני גדרי טומאה יש אפוא. נראה כי זהו ביאור עומק כוונתו של הברכי יוסף המובא לעיל.

נמצא לסיכום: החלקת מחוקק מסתפק אם אשת כהן שנאנסה, נאסרת על הבועל. המל”מ פשט מדברי התוספות לאיסור, וכך היא דעת הב”ש והב”מ. אבל הברכי”מ למד מדברי הראשונים (רש”י, רא”ש, רמב”ן, רא”ה ותשב”ץ) להתר, ופירש כך גם את כוונת התוספות.

ג. בועל שני

הפוסקים דנו בנידון נוסף התלוי גם הוא לכאורה ביסודו בשאלה זו, עד כמה תלויים האיסור לבעל והאיסור לבועל זה בזה זה בזה. מה הדין באשת איש שנבעלה לאדם אחד ונאסרה לבעל ולבועל, ואחר כך נבעלה לאדם נוסף. בביאה זו לא נאסרה לבעל, שהרי כבר אסורה ועומדת לבעלה מביאת הראשון,

ואם כן יש לדון האם לבועל כן נאסרה, או שכיון שלא אסר אותה על בעלה, לא נאסרה גם לבועל.

שאלה זו הובאה בשו"ת תורת אמת (סי' קצו) למהר"א ששון וז"ל:

"נפל קצת מחלוקת אם כשאנו אומרים אסורה לבעל אסורה לבועל, הוא דוקא כשאותו הבועל הוא הראשון שאסרה לבעל, אבל אם כבר היתה אסורה לבעל מחמת אחר שאסרה, אם מותרת לזה הבועל השני כשיגרשנה הבעל.

והנה לכאורה היה נראה לאמת זה החילוק, ממה שכתב הרא"ש ז"ל בריש פרק בתולה (כתובות פ"א ס"ד) על ההיא עובדא דהתיר ר"ת בת ישראל שהמירה ונבעלה לגוי וכו', שכתב שם הרא"ש ז"ל ונראה לי לקיים פסק ר"ת ז"ל (להתירה לבועלה) ולא מטעמיה (שכתב שביאתו כביאת בהמה), אלא משום דהא דאמרינן ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל וכו' היינו היכא שלא היתה אסורה לבועל אלא על ידי ביאה זו, אבל בביאת גוי וכו'. אם כן הרי דנראה דיש מקום לחילוק שכתבנו".

המהר"א ששון מביא מקור לצד ההתר מדברי הרא"ש בכתובות (פרק א ס"ד) אשר חידש התר לאשת איש שנבעלה לעכו"ם ולאחר שנתגרשה נתגייר העכו"ם, וז"ל הרא"ש:

"ונראה לי לקיים פסק ר"ת ולא מטעמיה, אלא משום דאמרינן (סוטה כו, א) ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל, היינו היכא שלא היתה אסורה לבועל אלא על ידי ביאה זו, אבל בביאת עובד כוכבים דבלאו הכי היתה אסורה לו, לא קרינן ביה ונטמאה אחד לבועל, ונהי דנאסרה לבעל מכל מקום לא ניתוסף בה איסור לבועל בביאתו, כיון דבלאו הכי היתה אסורה לו. וכן מוכח בסוטה פרק ארוסה (שם) גבי מקנין על ידי עובד כוכבים, דפריך פשיטא, מהו דתימא ונטמאה ונטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לבועל, הני מיילי היכא דבהך ביאה אסורה ליה, אבל עובד כוכבים דבלאו הכי אסורה ליה וכו', כלומר סלקא דעתך אמינא האי דאמרינן ונטמאה לבעל, היכא דקרינא ביה ונטמאה לבועל, לאפוקי עובד כוכבים דלא קרינא ביה ונטמאה לבועל, כיון דבלאו הכי אסורה ליה לא קרינא ביה ונטמאה לבעל, קא משמע לן אף על גב דלא קרינן ביה ונטמאה לבועל, קרינן ביה ונטמאה לבעל".

מכאן הביא המהר"א ששון מקור לחילוקו, כי כשם שכתב הרא"ש שבנבעלה לעכו"ם, כיון שכבר הייתה אסורה לו קודם לכן, לא נאסרת לו מדין בועל, כך יש גם מקום לומר שאם כבר הייתה אסורה לבעלה קודם לכן (מחמת בועל ראשון) לא תאסר לבועל בביאה זו. אך שוב דחה ראיה זו, וז"ל:

"אלא דכד מעיינינן חזינן דמהא לא איריא, דלא קאמר הרא"ש ז"ל אלא היכא דלא היתה אסורה לבועל (רק) על ידי ביאה זו (אינה נאסרת לו גם מדין בועל), אבל לבעל (אם לא נאסרה על ידי ביאה זו) לא אמרינן (שלא תאסר לבועל). ואדרבה המעיין בדברי הרא"ש ז"ל שם מהראיה שהביא מסוטה, יראה הפך זה, שהרי שם מבואר דלאו הא בהא תליא, דאף על גב דלא קרינן ביה ונטמאה לבועל קרינן ביה ונטמאה לבעל, ואם כן הכא נמי בנידון דידן לא אמרינן היכא אמרינן ונטמאה לבועל היכא דנטמאה לבעל כלומר היכא שהיא טמאה לבעל, דהא לאו בהא תליא, ואם כן אין מקום לחלוק שכתבנו וזה פשוט...".

המהר"א ששון דחה את מקור ההתר מדברי הרא"ש, כי לא מצינו שם אלא שאם לבועל עצמו כבר הייתה אסורה, לא יחול עליו איסור נוסף מדין בועל, אבל לא מצינו שם שאם הייתה אסורה לבעל קודם ביאה זו, לא תאסר מחמת כן לבועל. ואדרבה משם ראיה לאסור, שהרי הביא הרא"ש את הגמרא בסוטה (כו, א) ששם מבואר שנאסרת לבעל בביאת עכו"ם למרות שלא נאסרה לבועל, ולא הא בהא תליא למרות שנאמרו שני האיסורים יחד ב"נטמאה ונטמאה", ואם כן גם בכהאי גוונא שלא נאסרה בפועל לבעל על ידי ביאה זו מכיון שכבר הייתה אסורה עליו, מכל מקום תיאסר לבועל.

עוד הביא המהר"א ששון ראייה נוספת לאיסור וז"ל:

"ועוד שהרי כתב הרא"ש ז"ל בכלל לב סימן יח (לפנינו: טו) על לאה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד והעיד עליו שמת, והלכה היא וחלצה מיבמה ונשאת, ומת הבעל השני, ואחר כך נכנסה בבית בעל הבית אחר לשרתו ויצא קול שנתיחדה עמו, ואחר כך בא בעלה הראשון וגירשה, אם יכולה בבית בעל הבית לדור לשרתו כאשר בתחלה.

והשיב, נראה לי דמותר להיות עמו בבית דמה שיצא עליה קול וכו' לא נאסרה וכו', הביט וראה מאיזה טעם התיירה. ועוד שכתב שם אבל יש להזהירו ולומר לו פלוני הוי יודע שאם באת עליה אסורה, דלגבי דידיה הוי כעדים וכו'. **ואם איתא לחילוק שכתבנו, אם כן אף שבא עליה היתה מותרת שהרי כבר נאסרה מחמת הנישואין שנשאה הבעל השני, אלא ודאי שאין מקום לזה החילוק והוא מבואר."**

נמצא שהמהר"א ששון לאחר שהסתפק, הכריע לאסור בועל שני על פי הראיה שהביא מדברי הרא"ש. חשוב להדגיש נקודה זו, משום שרבים מהאחרונים דלהלן דנו ב"התהרהר"א ששון" והקשו עליו, וצריך לזכור שכל תמיהתם היא על הצד שהיה לו בתחילה להתיר, אבל גם המהר"א ששון עצמו פשט ספקו לאיסורא.

דבריו הובאו בכנסת הגדולה (אהע"ז סי' קעח הגה"ט י' וז"ל:

"כל שאסורה לבעל משום קנוי אסורה לבעול כו'. נ"ב: **אפילו לבעול שלא נאסרה מחמתו לבעול, ואם גירשה הבעל אסורה לו. הר"א ששון ז"ל סימן קצו."**
אלא שהעיר על דבריו כי לכאורה אין מקום להסתפק בדין זה כלל, וז"ל:

"אמר המאסף: הרב ז"ל הוצרך ללמוד דין זה מדיוק תשובת הרא"ש בכלל יח סימן לב. ואחר המחילה רבה מכבוד רבנותו נראה לי דאשתמטתיה סוגיא ערוכה בפרק היו בודקין, דקאמר והרי יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו, ששם מבואר דאפילו היתה אסורה לבעול מחמת בועל ראשון, אסורה גם כן לבעול שני. והוא פשוט."

הכנה"ג ועוד פוסקים רבים תמהו על מהר"א ששון כי דין זה מפורש בגמרא בסנהדרין (מא, א). נביא את הדברים בהרחבה.

הגמרא בסנהדרין

הפוסקים מוכיחים מגמרא מפורשת שבוועל שני אסור. והובאו יישובים אחדים ליישב קושיא זו. נביא את לשון הגמרא ממנה הובאה הראיה. במסכת סנהדרין (מא, א) איתא:

"אמר רב חנן, עדי נערה המאורסה שהוזמו, אין נהרגין. מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו (רש"י: ולא להורגה). והא אתרו בה, דלא אתרו בה. ואי לא אתרו בה, היכי מיקטלא (וכיון דאיהי לא מיקטלא, פשיטא דאינהו לא מיקטלי, כאשר זמם כתיב). באשה חבירה (דאיהי מיקטלא אם לא הוזמו אלו, ואינהו לא מיקטלי דיכולין לומר, כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוונו, אבל אי אמרו התרינו, אין התראה אלא להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה באנו), ואלבא דרבי יוסי ברבי יהודה. דתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, חבר אין צריך התראה, לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד.

וכיון דאינהו לא מיקטלי, איהי היכי מיקטלא, הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה. וכל עדות שאי אתה יכול להזימה, לא שמה עדות. הכי נמי קאמר, מתוך שאין נהרגין, שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו, אף היא אינה נהרגת, דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה.

(מקשה הגמרא:) אלא באשה חבירה, דקיימא לן דמיקטלא, אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה היכי משכחת לה (דקיימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא בלא התראה, היכי משכחת לה הא כיון דאינהו לא מיקטלי משום דיכולין לומר לאוסרה באנו, אינהי נמי לא מיקטלא). (מתרצת הגמרא:) **כשזינתה וחזרה וזינתה** (דהנך עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו, שהרי כבר נאסרה מזנות ראשון, ולא באו אלא להורגה).

והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו (דקיימא לן במסכת סוטה מונטמאה ונטמאה שתי פעמים - כשם שאסורה לבעלה כך אסורה לבעול).

(מתרצת הגמרא:) **שזינתה** (בפעם השניה) **מבועל ראשון** (וכבר נאסרה עליו). אי נמי שזינתה מקרוביה (שהיא אסורה להם משום ערוה)."

מבואר בגמרא כי אף על פי שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה חבר אינו צריך התראה, מכל מקום אשה חברה שזינתה לא תיהרג בלא התראה, מכיון שאם יוזמו העדים יוכלו לטעון שמטרת עדותם הייתה רק כדי לאוסרה על בעלה ולא כדי להרגה, ונמצא שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה. אלא אם כן בהיכי תימצא שאינם יכולים לטעון כן, והיינו כאשר זינתה פעמיים, שאז בפעם השניה כבר אי אפשר לטעון שבאו לאסרה על בעלה, שהרי כבר נאסרה לו בפעם הראשונה.

אלא שגם בכך לא די, שהרי עדיין יוכלו לטעון שבאו לאסרה על הבועל השני, ולכן העמידה הגמרא במקרה שאותו אחד בא עליה פעמיים, או שהוא מקרוביה, שגם בלא ביאה זו הייתה אסורה עליו, ובהכרח שכל עדותם באה כדי להורגה.

הרי כי מפורש כאן בגמרא שגם בועל שני נאסרת עליו האשה, ומכאן תמהו הפוסקים על המהר"א ששון שלא פשט את ספקו מכאן. כך כתב הכנה"ג גם בספרו חמרא וחיי למסכת סנהדרין וז"ל:

"... ומהכא שמעינן גם כן דאף על פי שהאשה נאסרה לבעל מחמת בועל אחד, אסורה גם כן האשה לבעל שני. והרב המובהק מהר"א ששון ז"ל בתשובותיו סימן קצו נסתפק בדבר, והוצרך שם ללמוד הדין מדיוק תשובת הרא"ש ז"ל כלל לב סימן קי, ואין ספק דאישתמיט מיניה הך סוגיא שקוראת בגרון שהיא נאסרת אף לבעל שני..."

לדבריו נשמטה מעיני המהר"א ששון הסוגיא בסנהדרין, ולא היה לו להוכיח את האיסור מדברי הרא"ש בלבד.

וכן כתב בקרבן נתנאל (כתובות פ"א ס"ד אות ח) על דברי הרא"ש שאותם הביא המהר"א ששון, וז"ל:

"... וליכא למימר דתנא סמך אזה דכל היכא דלא קרינן ביה חד ונטמאה, לא קרינן ביה אידך ונטמאה. דהא בועל שני יוכיח, דאמרינן להדיא בפרק ה דסנהדרין דף מא שהיא אסורה על בועל שני, אף על גב דלא קרינן ונטמאה לבעל, דבלאו הכי אסורה לבעלה מבועל ראשון, מכל מקום קיימינן אידך ונטמאה שאסורה לבעול... והואיל ואתא לידך, נזכיר משו"ת ר' אהרן ששון סי' קעו שרוצה לדמות דין בועל שני שלא לאסור עליו, מהך דינא שצידד רבינו לענין בעילת עובד כוכבים. ושמעתי מאדמ"ו הגאון הגדול שתפס עליו שנעלם ממנו ש"ס ערוכה סנהדרין דף מא דבועל שני אסורה לו, עי"ש."

וכך הובאו הדברים בבאר היטב אבהע"ז (סי' יא סק"ד), וז"ל:

"ואין חילוק בין אם הוא הבועל הראשון שאסרה לבעל, בין אם הוא הבועל השני, מוהר"ר בצלאל אשכנזי סימן קצו (לפנינו אינו שם) ובהר"א ששון סימן קצו שבות יעקב ח"א סימן צד וכנה"ג סימן קעא (צ"ל: קעח הגה"ט). והראיה בסנהדרין דף מא דמקשה התם והא יכולין לומר דלאוסרה על בועלה שני באנו, ושם נאסרה כבר לבעלה ואפילו הכי נאסרה על בועלה, עיין ודו"ק, ועיין בתשובת שער אפרים בקונטרס אחרון."

ישובי האחרונים

אמנם באחרונים נאמרו כמה דרכים בישוב קושיא זו. נביא את דבריהם:

תירוץ א: תליה במחלוקת ר"י בר"י ורבנן

בהגהות בנו של הכנה"ג בחמרא וחיי שם באר את דברי המהר"א ששון וכך כתב:

"נראה להליץ בעד מוהר"א ששון ז"ל, דמאי דלא מיייתי מהך סוגיא, הוא משום דהך סוגיא מתאמרה לדעת רבי יוסי דלא קיימא לן כוותיה, ואפשר דלרבנן סבירא להו דמותרת לבעל שני כיון דלא אסרה הוא, דאסורה וקיימא היא, ואמטו להכי אפשר דליכא למדרש בה ונטמאה ונטמאה..."

לדבריו כיון שהסוגיא עוסקת בשיטת רבי יוסי ב"ר יהודה שסובר שחברה אינה צריכה התראה, ורק לפי שיטתו מוכרחים לומר שבאמת בועל שני אסור, אם כן לרבנן שקיימא לן כוותיהו, יתכן שבעל שני לא יאסר באשה זו.

אמנם תירוץ זה כמובן יש בו דוחק רב, שהרי אף שאכן בגמרא נאמר דין זה ליישב את שיטת ר"י בר"י, מכל מקום לכאורה אין הבנה לדבר, למה דין בועל שני יהיה תלוי במחלוקת זו אם חבר צריך התראה. וצ"ב.

ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ט אהע"ז ס"ט) שהביא מספר פני מבין שהשיב על דבריו, וז"ל:

"יומה שכתב הרב המגיה בספר חמרא וחיי להליץ בעד המהר"א ששון, דאפשר דלרבנן דר' יוסי בר"י מותרת לבעל שני וכו', כבר השיב על דבריו בספר פני מבין ח"ב (דף ז ע"ד). עיי"ש".

תירוץ שני: העדים סברו שנאסרת וטעו בדין

בפתחי תשובה (סי"א סק"ד) על דברי הבה"ט הנ"ל שציין את הראיה מסנהדרין כתב וז"ל:

"... והנה ראיה זו לאו שלו היא, אלא של תשובת שבו"י שם. ובתשובת שער אפרים בקו"א דחה ראיה זו, דכוונת הש"ס דעדים יאמרו כך, דלאו דינא גמורי, ויש להם טענה אף שאינו אמת.

ועיין בספר ברכי יוסף דלא נהירא ליה דחיה זו, והאריך מאד בענין זה, ועיין בתשובת נודע ביהודה תניינא סימן כ שדחה גם כן ראיה זו מצד אחר, עיי"ש, ועיין בספר מנחת אהרן בסנהדרין שם, ועיין עוד בתשובת ברית אברהם סימן צד אות טז מ"ש בזה..."

נביא את המקורות בהרחבה:

בשבות יעקב (ח"א סימן צד) הביא את הראיה מסנהדרין בזה"ל:

"הנה בתשובת מהר"א ששון שאלה קצו כתב וז"ל: נפל קצת מחלוקת אם כשאנו אומרים אסורה לבעל אסורה לבעל, היינו דוקא כשאותו הבעל הוא הראשון שאסרה לבעל, אבל אם כבר היתה אסורה לבעל מחמת אחר שאסרה, אם מותרת לזה הבעל השני כשיגרשנה הבעל... תשובה אשר השבתי בימי חורפי כי נראה דין זה נתברר מש"ס ערוכה דסנהדרין פרק היו בודקין דף מא בהא דמקשה הש"ס והא יכולין לומר דלאוסרה על בועלה שני באנו, ואם כן מה מקשה הש"ס, הלא אינה נאסרת על בועל שני כיון שכבר נאסרה לבעלה, אלא ודאי דאין חלוק ובכל ענין נאסרת על בועל שני. וכן הצעתי הדבר לפני רבותי וחבירי וקלטו את דברי גם הצעתי לפני הרב ה"ה מוהר"ר ליב בן הגאון המחבר שער אפרים והדפיס אותו בקונטרס אחרון שלו אך שהשיב על דבריו..."

ובשורת שער אפרים (סי' עח) הביא את דבריו והשיג עליהם, וז"ל:

"... ולא ידעתי מאי קא מסתפקא להו, הלא ש"ס ערוכה היא בסנהדרין בפרק היו בודקין דף מא... אלא ודאי דאין חילוק ובכל ענין נאסרת על בועל שני, ובמטותא מיניה אמר שישים עיונו על זה עכ"ל השאלה של הרב המחבר מנחת יעקב (הוא בעל השבות יעקב) הנזכר.

תשובה... נראה לעניות דעתי דלא קשיא מידי, דיש לומר דמה שאמרו בגמ' והא יכולין לומר לאוסרה כו' לאו מדינא קאמר, אלא דהש"ס בעי לאשכוחי להעדים טענה דיכולין לפטור עצמן, אף דלא דינא הכי, כי מאחר דלא התרו בה יכולין לומר כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוננו, אלא לאוסרה על בועלה שני, וכמו שפירש"י שם מא"ל דלאו דינא הכי מצי למימר לאו דינא גמירנא ולא ידענו דמה שאמרו כשם שאסורה לבעל אסורה לבעל כו' פירושו דאינה נאסרת, אלא היינו סוברים דדינא הכי".

ובשבות יעקב שם הביא את תרוצו וחלק עליו, וז"ל:

"גם הצעתי לפני הרב ה"ה מוהר"ר לייב בן הגאון המחבר שער אפרים והדפיס אותו בקונטרס אחרון שלו, אך שהשיב על דברי בזה הלשון... עכ"ל הרב הנ"ל.

הנה מלבד שהדבר דחוק מעצמו לומר שהעדים יעשו עצמן כלא ידעו, רק שיכולין לומר לא לכך באנו ונתכוונו, אלא שאי אפשר לומר כן בסוגיא דהתם, דאם כן אכתי תקשה שם לר"י ברי' יהודא באשה חבירה דאינה צריכה התראה, היכא מקטלא הא העדים לא מיקטלא, דיכולין לומר שלא ידענו שיתחייב מיתה על ידינו, או לא ידענו שזינתה מבעל ראשון, או שהוא קרוב שלה, וכהאי גוונא, כיון דעדדים זוממין אינם צריכים התראה וגם בה לא התרה כלל, והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה. אלא ודאי דלאו כל כמיניהו דעדדים למימר הכי שלא ידעו, ועדים זוממין אין צריכים התראה ואפילו הכי מחייבו מכאשר זמם, ובוה נסתלקו כל דבריו והדין ברור כמו שכתבתי".

ובשער אפרים שם הביא את דחייתו של השבו"י וחלק גם עליה, וז"ל:

"ובקונטרס השני ראיתי שכתב מכ"ת וז"ל, דאם איתא דדעת הש"ס שם למימר דיכולין העדים לעשות עצמן כלא יודעין, אם כן לעולם לא יתחייבו עדים זוממין, דיכולין לומר שלא ידענו שיתחייבו מיתה על ידינו, או לא ידענו שזינתה מבעל ראשון כו', אלא דלאו כל כמיניהו למימר הכי שלא ידענו ועדים זוממין אין צריכים התראה עכ"ל.

הנה אפרש שיחתי למר, בודאי עדים זוממין אין צריכין התראה, אלא הכי קאמינא דעדים זוממין אינם נהרגים עד שהם יעשו התראה, דכל זמן שלא התרו יש להם טענה זו, אבל אם התרו בודאי נהרגין, ואינן יכולין לומר לא ידענו דאין התראה אלא להמית וכמו שפירש רש"י שם, ועיין בתוס' בפרק קמא דסנהדרין דף ט ע"ב ד"ה עידי האב כו".

הרי כי נחלקו השבו"י ובנו של השער אפרים האם יתכן שכוונת הגמרא בסנהדרין שעל אף שבאמת אין האשה נאסרת על הבועל השני, מכל מקום העדים המזוממים יוכלו לטעון שטעו בדין, ובעדותם כיוונו לאוסרה על הבועל, ולא באו לחייבה מיתה.

מקור לדחיה זו מהתוספות

ובספר יד דוד למסכת סנהדרין הביא את דבריהם, והביא ראיה מפורשת מדברי התוספות להצעת השער אפרים כי יתכן לפרש כך בגמרא (וזו כוונת השער אפרים הנ"ל שציין לשם), וז"ל:

"לאוסרה על בועלה שני באנו, מכאן הקשה בשער אפרים בקונטרס אחרון דף קי"ד [בסוף הספר]... על מהר"א ששון בתורת אמת סימן קצ"ו... ובן הרב שער אפרים תירץ דוודאי אין כוונת הגמרא דהאמת כן הוא דעל ידי עדותם נאסרה לבעל שני, אלא על כל פנים

התנצלות הוא להם שיכולים לומר טעינו בזה, וסבר נמי שאסורה לבעל שני ולכן אי אפשר להמיתם.

ובשבות יעקב חזר ודחה זה, משום דלא מהימני לומר שלא ידעו, כיון דקיימא לן דעדים זוממין אין צריכין התראה, אם כן אין נאמנים בכל דבר, דאם לא כן עדיין תקשי לפי מה דמתרץ הגמרא, דנימא שלא ידעו שכבר אסורה, או שהיה קרוב שלה שזינתה עמו.

ואחר המחילה נעלמו ממנו דברי התוספות דלעיל דף ט, ב ד"ה עדי, דמוכח דוודאי זה הוא טענתם דלא ידעי דמקטלא משום דלא הוה ידעי הך דינא דחבר אין צריך התראה, או לא ידעו דחבירה היא, ובאמת הוה הגמרא מצי לתרוצי דידיעי דחבירה היא וחבר אין צריך התראה, ואם כן כל דידיעו זה אף על פי שאין כוונתם להמית, מכל מקום כיון דידיעי שחייבת האשה מיתה, הם גם כן חייבים מיתה עיי"ש. ואם כן לדעת התוספות בעל כרחך פירוש הגמרא כך הוא, אלא אשת חבר דמקטלא היכא משכחת, הא לעולם מצי אמרי דלא ידעי דחבירה היא או דאינה צריכה התראה, ולא באו אלא לאוסרה לבעלה, ומתרץ הגמרא דזינתה וחזרה וזינתה ואם כן על כרחך באו להמיתה, ועל זה הקשה שפיר דעדיין לא פלטינן מטעותא, ויש לומר דטעו בזה וסברו לאסור על בועלה שני באו כי היא באמת אסורה, והוצרך הגמרא לתרץ באופן דליכא למימר דטעו, וכנראה שזו היתה תשובת בן הרב שער אפרים שם, ובוודאי אין פירוש זה רחוק בדברי הגמרא".

לדבריו, לפי פירוש התוספות בדף ט, ב בלאו הכי כך הוא פירוש הגמרא שם, שאינה עוסקת בדין האמיתי, אלא בסברת העדים הזוממים מה חשבו הם, ועל כן תירוץ בנו של השער אפרים ברור, כי אין להוכיח משם שבאמת נאסרת האשה על הבועל השני.

אמנם בברכי יוסף דחה את תרוצו של השער אפרים וז"ל:

"ואביטה נפלאות להרב כנה"ג סימן קעח, ולהרב שבות יעקב ח"א סימן צד, המה ראו כן תמהו על מהר"א ששון, דיש ספיק בידו, ומביא ראיות, והרי מפורש יוצא מפי תלמוד ערוך בסנהדרין דף מא ע"א, דבעי באשה חבירה, דקיימא לן דמקטלא, אליבא דר"י בר יהודה היכי משכחת לה, ומשני כשזינתה וחזרה וזינתה, ופריך והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו... הרי בהדיא דהש"ס קרי בחיל דאסירא על בועל שני. ובספר שער אפרים בקונטרס אחרון, דחה, דכונת הש"ס דהעדים יאמרו כך, ואינו אמת, אלא דיש להם טענה, דלאו דינא גמירי..."

אמנם לי ההדיט נראה דאין לדחות תלמוד ערוך בדחיה כזו, דפשט התלמוד וסתמן דדברי הש"ס והקושיא דרך פשיטות דפריך והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו, מורה ובא לכל ישר הולך דפשיטא לש"ס דדינא הכי.

והכי משמע מדברי רש"י, שכתב ופרכינן והא יכולים לומר לאוסרה על בועלה שני באנו, דקיימא לן במסכת סוטה מונטמאה ונטמאה וכו'. עיי"ש. ואי זו טענת העדים, ולא דינא הכי, זו היא שקשה על רש"י, דלא מסתייה דלא אגמורן דטעותא דעדים הוא, אלא כיפי תלי לה דקיימא לן וכו'. אלא מדברי רש"י מוכח דקושטא דדינא הוא, והיינו דקאמר דקיימא לן וכו'.

והכי מוכח מהתוס' ומרבינו יונה והר"ן בחידושיהם, אשר שתקו יחדיו, ואין גם אחד אשר השמיענו כזאת, דאין הדין כן, וכל כי הא צריך לאודועי דהני מילי דסהדי נינהו, ודינא היא דשריא לבעל שני. ותו דאי לאו דינא הכי, אמאי אצטריך לשנויי בשזינתה מבעל ראשון, לימא מי לא עסיקינן בעדים חברים דלא אתרו באשה חבירה, משום דר' יוסי בר יהודה, וכלומר דכיון דחברים נינהו יודעי דת ודין, ולא מצו למימר מילי דכדי לאוסרה על בועלה שני. אלא משמע דדינא קמשתעי הש"ס, דאסורה לבעל שני. ומורינו הרב מהר"י זאבי הנזכר (אורים גדולים לימוד קל) בגמר דבריו, נטה דעתו לדחיה הנזכרת. עיי"ש. ולי הצעיר

הדבר ברור כפשטא דשמעתא, ובפרט מאחר דשמעינן הכי מדברי הרא"ש בפשיטות. והדין דין אמת דאסורה לבעל שני, כמו שכתב מהר"א ששון...".
הרי כי היד דוד ואורים גדולים הסכימו לתירוץ בנו של השער אפרים כי יתכן שכוונת הגמרא רק לומר מה סברו העדים, ולא שכך הדין באמת, אבל הברכ"י לא קיבל תירוץ זה, ודייק מדברי רש"י והראשונים דמשמע שכך הוא הדין שנאסרת גם לבעל שני, וכפי שהבין השבו"י.

תירוץ שלישי: הדין תלוי בשני התירוצים בכתובות בדין אנוסה

עוד הביא ביד דוד שם תירוץ נוסף בזה"ל:

"עוד מתרצים על קושיא זו, דהרי עיקר דינא שנסתפק הרב מהר"א ששון הוא כיון דכתבו התוספות בשבת פרק במה (בהמה נו, א ד"ה ליקוחין) דהיכא דאנוסה דלא אסורה לבעלה לא אסורה לבעל, אם כן חזינו כל היכא דלא אסרה הבעל לבעלה לא אסורה לו, והוא הדין היכא שכבר היתה אסורה לו, וזה תלוי בשני תירוצים של הגמרא דכתובות ט, א גבי דוד, דמתרץ התם אנוסה הוה, ומוכח מזה דאנוסה שריא לבעלה, ובוודאי דעל זה סמכו התוספות להתיר אנוסה, ועוד תירץ הגמרא שם ואי בעית אימא גט כריתות היה, ומשמע דהתירוץ השני חולק על תירוץ הראשון, וסובר דגם אנוסה אסורה לבעל וכמו שהוא בירושלמי, ועיין בבית שמואל סימן קנט ס"ג ובמשנה למלך פרק ב דסוטה, ואם כן יש לומר דהגמרא דהכא רצה לתרץ אף לפי תירוץ השני".

לעיל הבאנו את מחלוקת האחרונים בהבנת הסוגיא בכתובות, האם אכן נחלקו שני התירוצים שם אם אנוסה נאסרת לבעל, או שלכולי עלמא אינה נאסרת. תירוץ זה של היד דוד בנוי על שיטת הפוסקים כי נחלקו בכך שני התירוצים בסוגיא בכתובות.

לתירוץ זה דין בועל שני תלוי בתירוץ הגמרא בכתובות (ט, א אשר הארכנו בה לעיל), כי כשם שלתירוץ השני אף שמוותרת לבעלה כי הייתה אנוסה, מכל מקום נאסרה לבעלה, כי הוא מבחינתו עשה מעשה זנות עם אשת איש במזיד. כך וכל שכן גם בועל שני, אף שלא נאסרה האשה על בעלה בביאה זו, משום שכבר נאסרה בבעל ראשון, מכל מקום נאסרת לבעל, כי מבחינתו עשה מעשה זנות עם אשת איש כשהוא מזיד. אולם לתירוץ הראשון כל זמן שלא נאסרה על בעלה כגון שנאנסה, לא נאסרת לבעל, והוא הדין לדבריו בבעל שני כיון שלא נאסרה מחמת ביאתו כיון שנאסרה כבר מבעל ראשון, לא נאסרת לבעלה.

לפי יישובו האחרון של היד דוד, הסוגיא בסנהדרין רצתה ליישב את דין מותה של נערה מאורסה על ידי עדים, גם לתירוץ השני בכתובות, אולם אין ראייה מסוגיא זו שלדינא בועל שני אסור. אלא שאלתה של הגמרא שמא באו לאוסרה על הבעל השני, היא על פי התירוץ השני במסכת כתובות שלפיו נאסרה על בועלה גם אם לא נאסרה על בעלה כשנאנסה, וכל שכן בבעל שני שאמנם לא נאסרה בשבילו כיון שנאסרה כבר מחמת בועל ראשון, אולם המעשה כשלעצמו בדרך כלל, הוא מעשה שגורם איסור אף לבעל אלמלא הבעל הראשון.

אך בהמשך דוחה היד דוד תירוץ זה, ונוקט כי התירוצים בגמרא בכתובות לא נחלקו כלל, וז"ל:

"וכעת נדפס ספר בשמים ראש וראיתי בסימן רפב דהשואל הביא ראייה מכאן דבעל שני נמי נאסרה, ושוב דחה מכח זה שכתבתי, דהגמרא רצה לתרץ אפילו לפי התירוץ שני בכתובות.

והרא"ש דחה זה, דשני התירוצים לא נחלקו שם בכתובות, ואף להתירוץ שני אנוסה שריא לבועל, ואם נאמר דהתירוץ שני חולק, אם כן הלכה כתירוץ שני עיי"ש.

לדברי הבשמים רא"ש התירוצים לא נחלקו, אולם אם התירוצים היו חולקים, הייתה הלכה כתירוץ בתרא שנאסרה לבועל אף שלא נאסרה לבעלה, והוא הדין לפי זה וכל שכן שבועל שני נאסרה עליו לתירוץ בתרא. אולם היד דוד דוחה גם את זה וז"ל:

"ולפי מה שכתבתי שם בכתובות לפרש הסוגיא לדעת הרמב"ם, דבת שבע קטנה היתה ובאמת פתוי קטנה אונס הוא ולעולם ברצון הוה, והתירוץ שני לא סבירא ליה דפיתוי קטנה אונס הוא אלא נאסרה לבעלה, ועל כל פנים לשני התירוצים אונס ממש שרי, אם כן אין קושיא מזה שהקשה הרא"ש, דאדרבה לשני התירוצים אנוסה ממש שריא, ורק דנחלקו התירוצים אם פיתוי קטנה מחשב אונס או לאו. ויש גם כן לומר (מאידך בדרך אחרת בביאור הסוגיא) דלהתירוץ השני אונס אסור, ולהכי מקשה הגמרא כאן. אמנם לענין הלכה וודאי הלכתא כתירוץ קמא, כיון דלא ידוע אם תירוץ בתרא חולק..."

לדברי היד דוד מחלוקת התירוצים היא בנושא אחר לגמרי. לכולי עלמא אשה שנאנסה מותרת לבועל אף שהיה מזיד, אלא השאלה אם מעשה דבת שבע שהיתה קטנה היה באונס (כי פיתוי קטנה נחשב אונס) או ברצון (כי פתוי קטנה נחשב כרצון), אולם במקרה של אונס ודאי, פשוט שמותרת לבועל. ובנוסף הוסיף, שגם אם יש מקום לבאר שכן נחלקו בדין אונס ממש, מכל מקום הלכה כתירוץ קמא שמותרת, כיון שאין ידוע אם תירוץ בתרא חולק.

תירוץ רביעי: ה"בועל שני" באמת היה בועל ראשון

יישוב בדרך חדשה על הקושיא מהגמרא במסכת סנהדרין הובא בפתחי תשובה אבהע"ז סימן קצח (סקל"א) וכך כתב שם:

"שנאסרה בשבילו, עין באר היטב שכתב, ואפילו נאסרה מקודם לבעל כו', ועין בהגהות מל"מ פרק ב מהלכות סוטה דין יב הביא דמהר"א ששון סימן קצו נסתפק בזה גבי בועל שני אם נאסרה לו, כיון שכבר היתה אסורה ועומדת. אך בתשובות שבו"י חלק א סימן צד ובספר שער אפרים בקונטרס אחרון השיגו עליו מש"ס סנהדרין דף מא ע"ש.

גם בספר קרבן נתנאל פרק קמא דכתובות אות ח הזכיר דברי מהר"א ששון הנ"ל, שרוצה לדמות דין בועל שני שלא לאסור עליו, מהך דינא שצייד הרא"ש ז"ל לענין בעילת כותי (דלקמן ס"ט) וכתב ששמע ממורו ורבו הגאון מו"ה אברהם ברוידא ז"ל שתפס עליו מש"ס סנהדרין הנ"ל עיי"ש, ועין מה שכתבתי בזה לעיל סימן יא סק"ד.

וכעת הגיע לידי ספר כת"י מהגאון מו"ה יצחק הלוי ז"ל מהמבורג (מטעמי יצחק ס"י יד, יובא להלן), וראיתי בתשובה אחת שם שצירף סברת מהר"א ששון הנ"ל לסניף לשאר סברות בנידון שנשאל עליו, וכתב דמה שהשיגו עליו מש"ס סנהדרין דף מא, מלבד דלא קשה עליו מגמרא זו, אלא אדרבה ראיה מוכרחת לדברי מהר"א ששון מגמרא הנ"ל, דהיכא דכבר נאסרה לבעלה אינה אסורה לבועל.

דהנה מקשין העולם כיון דמיירי בגמרא בנערה המאורסה, וקושית הגמרא שם באשה חבירה דמקטלא אליבא דרבי יוסי ברי"י היכא משכחת לה, מיירי גם כן בנערה המאורסה, אם כן היכי מוקי לה בזינתה וחזרה וזינתה, אכתי קשה בסקילה היכי משכחת לה, דאם כן לא היתה בתולה, ואין לומר בשלא כדרכה, דזהו דוחק לאוקמי בכך.

ועל זה יש לתרץ דמיירי שבא העדים השניים והעידו על זנות הראשון, אחר שבאו עדים כבר והעידו על זנות המאוחר, ואם כן שפיר בעדים השניים שייך חיוב סקילה, כיון דלפי

העדאתם שזינתה קודם והיתה בתולה. אך אכתי קשה לפי זה מה מקשה הגמ' דילמא לאוסרה על בועלה שני באנו, הא על כרחך אתו לקטלא, דאם לא כן למה להם להעיד שזינתה כבר קודם זה הזנות, הא גם אם היה אחר כך אסורה לבועל, ומדהעידו על זנות מוקדם, בודאי ידעו דחבר אינו צריך התראה וכוונתם לחייבה סקילה, ולכך העידו שזינתה קודם דהיתה אז בתולה, ואם כן מה מקשה הגמ' דילמא לאוסרה על בועלה שני. **אלא ודאי על כרחך מוכח כסברת מהר"א ששון דהיכא דכבר נאסרה לבעל אינה אסורה לבועל, ומקשה הגמ' שפיר, עד כאן דבריו, ודפח"ח. ועיין בתשובת נו"ב תניינא סימן כ מענין זה".**

לדבריו הגמרא בסנהדרין שהעמידה בזינתה וחזרה וזינתה, וטוענים שבאו לאוסרה על בועל שני, מדברת שאחרי שהעידו על זנות של הנערה המאורסה, באו שוב עדים אלו, והעידו כי מלבד הזנות הזאת, כבר זינתה קודם לכן עם אחר. בכהאי גוונה מובן הצד לחייב סקילה על ביאה זו, כיון שאז עדיין הייתה בתולה, ומאיך מובנת שאלת הגמרא שמא באו לאוסרה על בועל שני, כיון שלפי עדותם הוא היה הראשון, והוא זה שאסרה על הבעל, ושפיר נאסרה עליו.

ולדבריו אדרבה לפירוש זה מוכח מהגמרא שבעלמא בועל שני לא נאסר, דאם לא כן, למה הוצרכו להעיד שזנות זו הייתה קודם, ומכך שהעידו גם את זה, בהכרח שבאו להורגה ולחייבה סקילה, ולא יוכלו לטעון שבאו לאוסרה על הבעל, אלא מכאן ראייה שגם כדי לאסרה על הבעל היו חייבים לומר שהוא היה הראשון, משום שבעל שני שאינו אוסר על הבעל, גם לא נאסרת עליו. להלן נביא את תשובתו בהרחבה, ואת שיטתו לדינא בזה.

אמנם הוא עצמו כתב גם כן בתוך דבריו שניתן ליישב בדוחק שאירי בביאה שלא כדרכה, ואז יש ראייה מהגמרא שבעל שני אסור, אך כתב שדוחק להעמיד כן. אך מנגד לכאורה יישובו של הגר"י מהמבורג גם רחוק הוא לבאר בדרך חדשה מה שלא נזכר כלל בגמרא עד שכינו את הבעל בסתמא "בועל שני", כאשר לביאורו הוא בועל ראשון, אלא שמבחינת זמני העדויות העידו עליו שני.

עוד אחרונים שדרכו בדרך זו

והנה סברא זו בביאור הסוגיא בדרכו החדשה של רבי יצחק מהמבורג שהעדים השניים מעידים על בועל ראשון קודם לעדים הראשונים, מציינו באחרונים נוספים. דהנה, בחידושי רבי עקיבא איגר למסכת סנהדרין שם כתב:

"בתשובות מהר"א ששון (סימן קצו) חקר בהאי דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, אם הוא זוקא הבועל שאסרה על הבעל, ותפס עליו בתשובות שבו"י (ח"א סימן צד) מכאן דמבואר בהדיא דגם לבועלה שני נאסרה, אף שהוא לא אסרה אהבעל שהרי כבר נאסרה אבעל מזנות ראשון.

ויש לבאר דהא דמוקי הגמרא בשזינתה וחזרה וזינתה, מיירי היכא דבועל שני הוא מוקדם בזמן לבועל ראשון, כגון דאתו סהדי שזינתה בניסון, ואחרי זה באו עדים שזינתה מוקדם בתשרי, ושפיר קאי פירכת הש"ס כדברי מהר"א ששון. ואי תקשי סוף סוף מאי פריך הגמרא, הא משכחת דנהרגין, במאוחרין גם בזמן, על זה אומר לך הא כאן בנערה המאורסה קיימינן, ועדיין תקשי נערה מאורסה בסקילה היכי משכחת לה, למאן דסבר אף בשלא כדרכה הראשון בסקילה וכולן בחנק, ובעל כרחך צריכין אנו לומר דתירוצא דגמרא הוא היכא דבועל שני הוא ראשון בזמן, ושפיר פריך הגמרא וכדברי מהר"א ששון. אולם לפי דברי התוס' דהקשו ולימרו לפוסלו לעדות באנו עיי"ש, יקשה עלינו לפי דרך זה עדיין אמרי

לפוסלה לעדות באנו מזמן ראשון עד זמן שני לעדות שהאשה כשירה, ותירוץ התוס' לא שייך כאן ודוק".

הרי כי רעק"א תירץ גם הוא בדרך זו, והוסיף בתוך דבריו כי אין להעמיד בנבעלה שלא כדרכה בפעם הראשונה שזינתה, ולכן בפעם השניה עדיין בתולה היא, משום שלא יועיל ישוב זה לסוברים שגם בנבעלה שלא כדרכה כבר אינה נחשבת כבתולה להתחייב בסקילה כנערה המאורסה.

עוד מצינו שכתב כן בספר נתיבות לשבת לבעל ההפלאה (אבהע"ז סי' יא סק"ב) וז"ל:

"ואין להביא ראיה מהא דאמרינן בסנהדרין שם דף מא ונימא לאסרה לבועלה שני אף שלא גרם לו איסור שכבר נאסרה מזנות הראשון (וכן הוא בספר שבות יעקב שהשיג על מהר"א ששון סימן קצו שנסתפק בבוועל שני אם אסורה לו, והשיג עליו מסוגיא זו לאסרה לבועל שני, ונראה דשלא כדין השיג עליו) דזה אינו, דעל כרחך צריך לומר הא דקאמר שם שזינתה וחזרה וזינתה, דעדים אחרונים הקדימו זמן הזנות לזמן שהעידו עדים הראשונים, דאי לאו הכי לא מיתרצי הא דאמר נערה מאורסה בסקילה, דהא כבר בעולה היא, אלא על כרחך ששני עדים אחרונים הקדימו הזמן, אם כן ממילא יכולין לומר לאסרה על בועלה שני שהוא הראשון שאסר אותה על בעלה..."

ובשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת אבן העזר סי' כ) כתב בזה"ל:

"ובזה נדחה גם מה שכתב מעלתו בשם חד צורבא מרבנן לפרש הך סוגיא שזינתה וחזרה וזינתה, מיירי שעדי זנות האחרונים באו תחלה ונאסרה על בעלה על פיהם, ושוב באו עדי זנות הראשונים ונהרגת על פיהם אפילו בסקילה, שאז בשעת זנות הראשון בתולה היתה, ולפי מה שכתבתי אי אפשר לומר כן..."

ובהגהת בן המחבר שם כתב:

"הג"ה מבן המחבר... ודע דבהגהת ממשנה למלך בפ"ב מהלכות סוטה הלכה יב מביא בשם מהר"א ששון שנסתפק בבוועל שני אי נאסרה עליו הואיל וכבר נאסרה על הבעל, ובשער אפרים בקונטרס אחרון ובתשובת שבות יעקב סימן צד הקשו עליו הא הגמ' קאמר לאוסרה על בועלה שני ע"ש.

אמנם אם נפרש תירוץ דגמ' שזינתה וחזרה וזינתה דעדי זנות האחרונים באו תחלה, ואחר כך באו עדי זנות הראשונים, ליכא סתירה על מהר"א ששון, ושפיר קאמר הגמ' דמצו אמרי לאוסרה על בועלה שני באנו, פירוש דהאי בועל שני שהעידו עליו עדים האחרונים, זה הוא הבועל ראשון ונאסרה עליו.

ולפי זה אי אמרינן כפירוש אממ"ו הגאון ז"ל או כפירוש השני תליא בספיקא של מהר"א ששון. ודוק בזה כי קצרת, וזה כמה שנים הארכתי בזה בלימוד הישיבה, וכאן אין הגליון מספיק לקבל אריך".

הרי כי כמה מגדולי האחרונים דנו בדרך זו, לפיה ה"בועל שני" המוזכר בסוגיא בסנהדרין, באמת היה לפי סדר הזמנים בועל ראשון, ועל כן אין לפשוט מהגמרא שם את נידונו של המהר"א ששון האם האשה נאסרת לבועל שני.

דרך נוספת: נידון המהר"א ששון הוא כשלא ברור שנבעלה

לעומתם, השואל ומשיב (תניינא ח"א סי' פד) תמה גם הוא מהסוגיא בסנהדרין, ולכן נקט שכל נידון המהר"א ששון היה כאשר לא כתב בתו"ד:

"והנראה בזה, דהנה המהר"א ששון נסתפק אם נאסרה כבר, לא נאסרה עוד לבעל שני, דלא שייך ונטמאה ונטמאה, וכבר תפסו השבו"י דנעלם ממנו הא דאמרו כאן לאסרה לבעל שני באנו. וכתבתי בחידושי דחלילה למהר"א ששיטעה בזה, ועל כרחך לא נסתפק המהר"א ש רק בעידי קינוי וסתירה, דלא נודע בבירור שנטמאה, רק דהתורה אסרה וקראה טומאה, משום דכתיב ונטמאה ונטמאה, בזה שפיר כתב המהר"א ש דכל שכבר נאסרה ולא שייך ונטמאה, שוב לא נאסרה על בועל השני, אבל כל דיש עידי טומאה ממש, פשיטא דנאסרה לבעל על ידי הזנות, ומה בכך שכבר נאסרה, וזה ברור כשמש".

לדברי השו"מ, ברור כשמש שכל הנידון היה באשה שבעלה קינא לה ונסתרה ואין עדים שאכן נבעלה, ככהאי גוונא דן המהר"א ששון שיש צד לומר כי אם לא נאסרה לבעל בביאה זו, מאחר וכבר היא אסורה ועומדת לו, לא תאסר על הבעל. אבל אשה שבאמת זינתה, כגון שיש עדים על כך, ברור שאסורה לבעל, ומעולם לא נסתפק בזה המהר"א ששון, והדבר ברור כשמש.

הקושיא מאלמנה לכהן גדול ויישובה

בהגהה שבספר מ"מ (סוטה פ"ב הי"ב ד"ה נמצא) הקשה קושיא נוספת, וז"ל:

"עיינן בתשובת מהר"א ששון סימן קצו שנסתפק גבי בועל שני אם נאסרה לו כיון שכבר היתה אסורה ועומדת. ועיינן מה שהשיגו עליו בספר שבות יעקב ח"א סימן צד ובספר שער אפרים בקונטרס אחרון ועיינן בפרק ארוסה (סוטה כה, א) דאלמנה לכהן גדול וכו' מקני להו לאוסרן לבעל כבעל, אלמא דאפילו היכא דאסירא עליו וקימא אסורה לבעל, ודוק".

ראייתו היא מהדין המבואר בסוגיא בסוטה כי מקנין גם לאשה אלמנה הנשואה לכהן גדול, ואף על פי שבלאו הכי אסורה לו, נפקא מינה בקינוי זה לאוסרה גם לבעל. הרי מבואר שגם במקרה בו הבעל לא אוסר את האשה על בעלה, שהרי כבר אסורה ועומדת לו מראש, מכל מקום נאסרת בביאה זו על הבעל, ואין מקום לספק המהר"א ששון בדין זה.

אמנם האבני מילואים (סי' יא סק"ב) כתב לדחות ראיה זו, וז"ל:

"והוא הדין אם נאסרה לבעלה בשבילו אסורה לו, כתב הרב המגיה במשנה למלך (סוטה פ"ב הי"ב) ז"ל עיינן בתשובת מוהר"א ששון סי' קצו שנסתפק בבעל שני... ועיינן בפרק ארוסה (כה, א) דאלמנה לכהן גדול וכו' וקני להו לאוסרן לבעל כבעל, אלמא אפילו היכא דאסורה וקימא עליו אסורה לבעל..."

ולעניות דעתי נראה דהתם באלמנה לכהן גדול, ושם נמי תני ממזרת ונתינה לישראל דאמרו בש"ס דמקנין לאוסרה לבעל עיי"ש, התם כיון דאיסור סוטה חייל לבעל, חייל נמי לבעל, אף על גב דאסורה וקימא משום אלמנה לכהן גדול או משום ממזרת ונתינה, חייל על ידי כולל, מגו דחייל איסור סוטה לבעל, חייל נמי לבעל (ובהערת המהדיר "מילואי חותם" כתב: ונראה דכוונת רבינו דאם תהיה אסורה לבעל הרי על ידי זה תהיה אסורה גם לבעל, גם זה מיקרי איסור כולל. עיי"ש בהמשך דבריו). ואם כן שפיר חשיב ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבעל, דעל ידי קינוי תאסר לבעל, וממילא תיאסר משום איסור סוטה לבעל על ידי כולל דבעל, אבל בבעל שני לא שייך כולל כיון דהאי איסור סוטה כבר היה על הבעל על ידי בועל ראשון, וכיון דלא מצי חייל על הבעל אינו חל נמי על הבעל...

עוד שם בסוטה דף הנ"ל, נכרי מקנין על ידו, פשיטא מהו דתימא ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבעל, היכא דקא מתסרא בהאי זנות, אבל הא הואיל ואסורה וקימא, אימא לא, קא משמע לן. והקשו בתוס' ז"ל תימא מאי קא משמע לן רב הונא, והא מתניתין היא על ידי כל עריות מקנין, עיי"ש.

ולפי מה שכתבתי יש ליישב, דבכל העריות נהי דאין איסור חל על הבעל אפילו על ידי כולל דבעל, ומשום דהוי קל על חמור, ולא מהני בזה כולל, אבל איסור מיהא רכוב, דכל מקום דאין איסור חל על איסור אמנם איסור רכוב עליה, ולא הותר לו, אלא שאין עונשין על השני כיון דאין איסור חל על איסור, וכדאיתא ביבמות (דף לב, ב) נפקא מינה לקוברו בין רשעים גמורים, אם כן מיתסר לבעל, כיון דגם לבעל איכא איסור סוטה דהא איסור רכיב עליה... **אבל בבעל שני דליכא שום איסור עכשיו על הבעל מן בעילת השני, דהא בלאו הכי קאי באיסור סוטה מבעל ראשון, מעכב איסורא נמי לבעל שני וכדברי מוהר"א ששון, ולא שייך בזה נפקא מינה לקוברו בין רשעים גמורים כיון דאינו איסור חדש אלא איסור סוטה, וכבר אסורה וקיימא משום איסור סוטה מבעל ראשון, ודו"ק."**

לדברי האבנ"מ, על אף שמבואר בגמרא שגם אלמנה הנשואה לכהן גדול או ממזרת הנשואה לישראל נאסרת על הבעל בביאה זו, זה רק משום שסוף סוף חל עליה כעת גם ביחס לבעלה איסור סוטה, ועל אף שאין איסור חל על איסור, מכל מקום יחול מדין איסור כולל, כיון שעל ידי זה נאסרת גם לבעל, ועוד שגם כאשר אין איסור חל על איסור, עצם האיסור חל, אלא שאין עונשין עליו, מה שאין כן בבעל שני שכבר אסורה היא על בעלה באיסור סוטה, אין שום איסור נוסף שיכול לחול כעת ביחס לבעל, וממילא דן המהר"א ששון כי יתכן שלא תיאסר גם על הבעל.

יש לציין כי עיקר דבריו של האבנ"מ, שגם אם הייתה האשה אסורה על בעלה מעיקרא באיסור אחר, מכל מקום חל עליה כעת גם איסור סוטה לבעלה, לכאורה מבואר כן בדברי הרמב"ם (סוטה פ"ב ה"ט), וז"ל:

"אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה, אפילו שנייה, וקנא לה ונסתרה, אינה שותה, אלא תצא בלא כתובה ותהיה אסורה עליו אף משום זה".

הרי כי לכאורה מבואר ברמב"ם שעל אף שהייתה אסורה עליו קודם לביאה זו, מכל מקום כעת נוסף בה איסור נוסף, ונאסרה "אף משום זה", וכדברי האבני מילואים. אמנם להלן יובאו דברי הברכ"י (סימן יא ס"ק א) שפירש את דברי הרמב"ם באופן אחר, ושלא כדעת האבני מילואים.

נשאת לבעל וזינתה תחתיו

לאור האמור, שאלוני מבית הדין הרבני בפתח תקוה, מה הדין באשה נשואה שזינתה, שנאסרה על בעלה ובעלה, ולאחר שהתגרשה הלכה ונשאת לבעלה באיסור, וזינתה תחתיו עם אדם אחר. דהנה אשה זו כבר הייתה אסורה לבעל זה מדין בועל, נמצא שהבעל שזינתה עימו תחת בעלה השני לא אסר אותה על בעלה הנוכחי, ואם כן אולי דומה מקרה זה לכל בועל שני שבו אנו דנים. נרחיב בצדדי הספק.

לכאורה מקרה זה הוא ממש דין הגמרא בסוטה (כה, א) שהזכרנו, שם מבואר כי מקנין גם לאשה אלמנה הנשואה לכהן גדול, או ממזרת הנשואה לישראל, ואף על פי שבלאו הכי אסורה לבעלה, נפקא מינה בקינוי זה לאוסרה גם לבעל. הרי מבואר שגם במקרה בו הבעל לא אוסר את האשה על בעלה, שהרי כבר אסורה ועומדת לו מראש, מכל מקום נאסרת לבעל, וזה דומה ממש לנידון זה, של אשה שנשואה למי שהיא אסורה לו מדין בועל (מהנישואין הראשונים), ונלמד מכאן שאף על פי כן אם זינתה תחתיו (בנישואין השניים) נאסרת לבעל.

אלא שכבר הבאנו שמכאן תמה המל"מ על ספקו של המהר"א ששון שנסתפק בדין בועל שני, למה לא פשט מכאן, שלמרות שבלאו הכי הייתה אסורה לבעלה מחמת בועל ראשון, נאסרת גם לבעל שני.

והנה האבנ"מ חילק כאמור בין אשה שאסורה לבעל מחמת איסור אחר, כגון אלמנה לכהן גדול או ממזרת לישראל, שבכהאי גוונא אף על פי שאסורה ועומדת, מכל מקום על ידי ביאת הבעל נוסף עליה גם איסור סוטה לבעלה, ולכן נאסרת בביאה זו גם לבעל, בשונה מבעל שני, שכיון שכבר אסורה לבעלה באיסור סוטה, לא נוסף שום איסור לבעל בביאת הבעל שני, ולכן נסתפק המהר"א ששון אם תאסר לבעל בביאה זו.

מעתה עלינו לדון מה יהיה הדין בספק דנן לשיטת האבני מילואים, האם כשאסורה לבעלה (השני) מדין איסור סוטה לבעל, וכעת מזנה תחתיו, הרי נוסף כאן ביחס אליו גם איסור סוטה לבעל, או ששם איסור סוטה לבעל ולבעל חד הוא, ואין כאן כל איסור נוסף.

האם איסור סוטה לבעל ולבעל הוא אותו איסור

נראה כי אפשר לפשוט ספק זה מדברי האבני מילואים בעצמו שם. שכן האבנ"מ כתב שאיסור סוטה לבעלה חל על איסור אלמנה, משום שהוא איסור כולל, כיון שנאסרת גם לבעל, ולכאורה דבר זה מובן רק אם האיסור לבעל והאיסור לבעל הם אותו איסור, שאז אכן זהו ככל איסור כולל, שאף כלפי אדם זה הוא איסור חל על איסור, מכל מקום כיון שאותו איסור חל גם ביחס לאדם אחר, הרי מיגו דחל האיסור על הבעל, חל גם על הבעל, אבל אם נדון את האיסור לבעל ואת האיסור לבעל כשני איסורים שונים, אין זה איסור אחד כולל, ולא יחול האיסור על הבעל.

ויתכן עוד כי ניתן לתלות שאלה זו האם איסור סוטה לבעל ולבעל הוא אותו איסור, במחלוקת התנאים, ועל פי דברי החת"ס שהובאו לעיל.

החתם סופר (אבהע"ז ח"א סי' כו, הובא בפת"ש סי' יא סק"ה) חידש כי ניתן לתלות את השיטות בדין אשת ישראל שנאנסה, האם נאסרת לבעל, במחלוקת התנאים במסכת סוטה (כו, ב), וז"ל:

"אמנם מאז כבר אמרתי דב' תירוצי ש"ס הללו (שני התירוצים בכתובות הני"ל) תליא בפלוגתא ריש פרק כשם (סוטה כו, ב), דלרבי עקיבא ודעימיה שם דסבירא ליה איסוריה דבעל נפקא מיתורא דוי"ו ונטמאה, אם כן לא נתרבה איסור לבעל אם אין טומאה לבעל, והוא כתירוץ הראשון דאונס הוה, דאף על גב דודאי לא חטא וגט כריתות כתב כדמוכח מולקחת, מכל מקום הדין דין אמת אם לא נאסרה לבעל לא נאסרה לבעל. מה שאין כן רבי סבירא ליה ב' קרא כתיב, ונטמאה אחד לבעל ואחד לבעל, נמצא לא תלי זה בזה, ואפילו אי לא נטמאה לבעל מכל מקום נטמאה לבעל..."

לדבריו, נחלקו התנאים ביסוד איסור סוטה לבעל, לר"ע ושאר התנאים שלמדו את איסור סוטה לבעל מיתור הוי"ו שב"ונטמאה", נמצא כי איסורו של הבעל נאמר ביחד וכוונס לביאה, ולכן אם האשה נאנסה ולא נאסרה לבעל, אינה נאסרת גם על הבעל. אבל לדעת רבי ששני האיסורים נלמדים משתי פסוקים נפרדים, כי "ונטמאה" אחד נאמר על הבעל ואחד על הבעל, אין הכרח לתלות זה בזה, ויתכן שגם באונס שהאשה לא נאסרת לבעל, מכל מקום תאסר היא על הבעל.

על פי דרכו זו, יתכן לומר כי גם השאלה ששאלנו האם איסור סוטה לבעל ואיסור סוטה לבעל הם איסור אחד, או שני איסורים נפרדים, והנפקא מינה בכך היא שחלות איסור סוטה לבעל, תחשב כתוספת על איסור סוטה לבעל שכבר נאסרה בו ביחס אליו, תהיה תלויה גם היא במחלוקת זו, כי לדעת ר"ע ודעימיה האיסור לבעל הוא ריבוי באיסור לבעל, ושניהם חד הם, מה שאין כן לדעת רבי ששני

האיסורים נלמדים משני פסוקים שונים, הרי כל אחד הוא איסור בפני עצמו.

והנה החת"ס שם סיים וכתב בזה"ל:

"ומכל מקום פשוט ופשוט דלדינא הלכה כרבי עקיבא וכרבי יהושע ורבי זכריה בן הקצב נגד רבי, ואם כן כל שאין אסורה לבעל אין אסורה לבעל, וכמו שסתם רמ"א סימן יא לפי הבנת ב"ש במה שכתב והוא הדין אם נאסרה בשבילו לבעלה וכו'".

לדברי החת"ס נמצא כי במחלוקת זו במהותו של איסור סוטה לבעל, הלכה כר"ע ושאר התנאים, כי שני האיסורים ממקרא אחד נלמדו, ואין לחלק ביניהם, וכפי שהוכחנו גם מהאבני מילואים, ואם כן לכאורה גם יחשבו כאיסור אחד לענין זה, שאין להחשיב את איסור סוטה לבעל, כתוספת על איסור סוטה לבעל, ונמצא כי אשה זו שנישאת באיסור לבעל וזינתה תחתיו, לא חלה ביחס לבעל זה שום תוספת איסור, וממילא השאלה אם נאסרת בביאה זו לבעל, תלויה בספק המהר"א ששון ככל בועל שני.

האם איסור הבעל תלוי בעשה או בלאו

אמנם על אף שהוכחנו כי איסור "ונטמאה" לבעל ולבעל הם אותו איסור ממש, ולא שני איסורים שונים הנלמדים מאותו פסוק, מכל מקום זה רק ביחס לאיסור עשה של "ונטמאה", שאוסר בין לבעל ובין לבעל, אבל בנוסף לכך אסורה הסוטה לבעלה באיסור לאו, שאותו למדו במסכת יבמות (יא, ב) מהפסוק (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון... לשוב לקחתה... אחרי אשר הוטמאה", וז"ל הגמרא:

"... אלא מה אני מקיים אחרי הוטמאה, לרבות סוטה שנסתרה, ומאי נסתרה, נבעלה. ואמאי קרי ליה נסתרה, לישנא מעליא נקט. נבעלה, טומאה בהדיא כתיב בה, ונסתרה והיא נטמאה, למיקם עלה בלאו".

הרי שמלבד האיסור הנלמד מהעשה ד"ונטמאה", נתרבה כאן שהסוטה אסורה לבעלה גם באיסור לאו, שלוקים עליו, כמו שפסק הרמב"ם (גירושין פ"א הי"ד), וז"ל:

"ובכלל לאו זה, שכל אשה שזינת תחת בעלה, נאסרה על בעלה ולוקה עליה, שנאמר אחרי אשר הוטמאה והרי נטמאה".

והנה איסור זה נאמר רק לבעל ולא לבעל, נמצא כי אשה זו שנישאת באיסור לבעל וזינתה תחתיו, הרי על אף שכבר הייתה אסורה עליו באיסור עשה מ"ונטמאה", נוסף בה כעת כלפי בעלה איסור לאו של סוטה לבעלה, ואם כן לכאורה דומה היא ממש לשאר הנשים האסורות לבעליהן כגון אלמנה לכהן גדול או ממזרת לישראל, שאף על פי כן אם זינו תחתיהם, נאסרות הם לכולי עלמא גם על הבעל, וכפי שביאר האבנ"מ טעם הדבר הוא משום שנוסף להם איסור נוסף ביחס לבעל, איסור סוטה, ולכאורה הוא הדין כאן שנוסף איסור לאו דסוטה לבעלה, על איסור העשה "ונטמאה" שהיה לה קודם ביחס אליו מדין בועל.

אלא שכעת תלוי נידון זה, של אשה שנישאת לבעל וזינתה תחתיו, בשאלה חדשה, האם לפי הצד שאיסור הבעל תלוי לגמרי באיסורה לבעל, ולכן נסתפק המהר"א ששון כי שמא בבעל שני שלא אסר אותה על הבעל, לא תאסר גם לבעל, האם תליה זו תלויה דוקא באיסור מדין "ונטמאה", שאם לא אסר אותה על הבעל באיסור זה, לא תאסר לבעל, או שדי בזה שהבעל אסר אותה לבעל באיסור הלאו של סוטה לבעלה, כדי שתאסר גם עליו מדין "ונטמאה".

ראיה מדברי האורים גדולים וברכי יוסף

לכאורה יש לפשוט ספק זה מדברי האורים גדולים (לימוד קל) וברכי". דהנה הבאנו לעיל את דברי הרא"ש בכתובות (פרק א ס"ד) שלמד מהגמרא בסוטה (כו, א) שאם הייתה אסורה לבעול כבר קודם, כגון שהוא עכו"ם, לא תאסר עליו בביאת הזנות משום בועל (ואם יתגייר מותרת לו, כשיטת ר"ת), וז"ל:

"... וכן מוכח בסוטה פרק ארוסה (כו, א) גבי מקנין על ידי עובד כוכבים, דפריך פשיטא, מהו דתימא ונטמאה ונטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לבעול, **הני מילי היכא דבהך ביאה אסורה ליה, אבל עובד כוכבים דבלאו הכי אסורה ליה וכו',** כלומר סלקא דעתך אמינא האי דאמרינן ונטמאה לבעל, היכא דקרינא ביה ונטמאה לבעול, **לאפוקי עובד כוכבים דלא קרינא ביה ונטמאה לבעול, כיון דבלאו הכי אסורה ליה,** לא קרינא ביה ונטמאה לבעול, קא משמע לן אף על גב דלא קרינן ביה ונטמאה לבעול, קרינן ביה ונטמאה לבעול".

הרי שלמד הרא"ש מהגמרא בסוטה שאם הייתה אסורה לבעול קודם לכן, לא חל עליו בביאה איסור בועל, ואף על פי כן נאסרת היא לבעל, וזהו חידוש הסוגיא שאין איסור הבעל והבועל תלויים זה בזה (ומכאן פשט המהר"א ששון את ספיקו, כאמור).

ובברכי יוסף (סימן יא ס"ק ג) הביא בשם מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים לימוד קל) שהרמב"ם חולק על הרא"ש בדין זה. ולמד כן מדברי הרמב"ם (סוטה פ"ב ה"ט) כי על אף שמבואר בגמרא שאשה האסורה לבעול באיסור אחר, כגון אלמנה לכהן גדול, מכל מקום אם זינתה נאסרת על הבועל, וז"ל:

"אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה, אפילו שנייה, וקנא לה ונסתרה, אינה שותה, אלא תצא בלא כתובה ותהיה אסורה עליו אף משום זה".

מדברי הרמב"ם האלו למד מהר"י זאבי כי לדעת הרמב"ם נאסרת לבעול באיסור סוטה, למרות שכבר הייתה אסורה עליו קודם לכן, והרי איסור בועל ואיסור בעל שוים הם, ואם כן לדעת הרמב"ם גם בועל שהייתה אסורה עליו קודם לכן, תיאסר עליו בנוסף גם באיסור סוטה לבעול, וז"ל:

"ועוד ראיתי למורינו הרב הנזכר (מהר"י זאבי) דכתב דהר"ם פרק ב דסוטה (ה"ט), כתב אם היתה אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה וקנא לה ונסתרה אינה שותה, אלא תצא בלא כתובה ותהיה אסורה עליו אף משום זה (עכ"ל). ולדעתו מה שאמרו (סוטה כו, ב) גבי על ידי כל העריות מקנין, קא משמע לן, היינו דקנוי מוסיף בה איסור גבי בועל משום עשה דונטמאה..."

אבל הברכי יוסף חולק ומפרש שאין ראיה מהרמב"ם שיחלוק על דברי הרא"ש. לדברי הברכי אין כוונת הרמב"ם שחל עליה איסור לבעול מ"ונטמאה", כי איסור זה לא יחול על אשה שכבר הייתה אסורה עליו קודם לכן, וכדברי הרא"ש, אלא כוונת הרמב"ם היא לאיסור הלאו ד"לא יוכל בעלה הראשון... אחרי אשר הוטמאה", וז"ל:

"ואנכי איש רש ונקלה, נראה לי דאין ראיה מדברי הרמב"ם דפליג על רש"י והרא"ש בפירושא דהני שמעתתי, ועדיף לן דלא לאפושי פלוגתא, ומה גם דכבר כתב הרב הנזכר דפסטן של שמועות כהרא"ש ורש"י, וסוגייה רהטי כוותייהו. ואפשר לחלק בין עשה דונטמאה, ללאו דלא יוכל בעלה הראשון וכו' אחרי אשר הוטמאה, דדרשי פרק קמא דיבמות דף יא לרבות סוטה שנסתרה, דבשלמא והיא נטמאה דכתוב בפרשת סוטה מוכח דאיירי במי שנאסר עליה בהך ביאה, ולא במי שהיה אסור לה מקמי הכי, כעריות ועכו"ם, וכדאסבריה ניהלן בש"ס, והאי עשה ליתיה במי שהיה אסור לה מקודם כגון עריות ועכו"ם, וכדעת הרא"ש, דאף דגבי בעל איתיה גבי בועל כי האי ליתיה.

אמנם סבר הרמב"ם דנהי דגבי אלמנה לכהן גדול וכיוצא, נמי אין בו איסור מוסיף לבעל משום עשה דונטמאה, דקרא משמע במי שנאסרה על בעלה משום ביאה זו, ואלמנה לכהן גדול ודכוותא איסרי וקיימי. **ואולם בלאו דלא יוכל בעלה וכו'... דהלאו כולל אף למי שנשאת בהתר, וגזרה כוללת לכל שנבעלה ברצונה לאחר בין בהתר בין באיסור, דלא יוכל בעלה הראשון.** ובכך אלמנה לכהן גדול וכיוצא מלבד איסור שבה, נתוסף בה לאו דלא יוכל. אמנם עשה דונטמאה לא, דקרא דסוטה מוכח למי שלא נאסרה אלא לביאה זו, כמדובר.

אמור מעתה, מה שכתב הרמב"ם בחייבי לאוין ועשה ותהא אסורה עליו אף משום זה, לאו היינו משום עשה דונטמאה, אלא משום לאו דלא יוכל. והשתא אפשר דגם הרא"ש מודה להרמב"ם בזה, דגבי בעל אף דליכא עשה ונטמאה איתיה ללאו דלא יוכל... ובהכי אתי שפיר דמרן בסימן קעח (סעיף יט) הביא סברת הרא"ש דקיים פסק ר"ת, ולא הביא חולק, ולפי דעת מורינו הרב מהר"י זאבי הנזכר, נמצא דפסק מרן הפך הרמב"ם, ובבית יוסף שם מסתם לה סתומי, והוה ליה למימר דהרמב"ם פליג אהרא"ש. ולפי דרכנו ניחא, דאפשר דהרמב"ם מודה לדינו של הרא"ש".

הרי שלדברי הברכי יוסף אין מחלוקת בין הרמב"ם לרא"ש, ולכולי עלמא מי שאסורה לו קודם לכן, לא נאסרת עליו בנוסף באיסור העשה הנלמד מ"ונטמאה", בשונה מאיסור הלאו של סוטה לבעלה שהוא נאמר בכל גווני.

לפי זה נמצא לכאורה, שאלמנה הנשואה לכהן גדול וזינתה, נאסרת לבעלה באיסור הלאו, ואף על פי כן מבואר בסוגיא שם שהחידוש באיסורה לבעל, הוא משום שלא נאסרת בביאה זו לבעל, והרי לדברי הברכ"י אשה זו נאסרת לבעלה באיסור הלאו, אלא שכוונת הגמרא לאיסור העשה הנלמד מ"ונטמאה", שרק בו יש מקום לקשר בין איסור הבעל לאיסור הבעל.

ומאידיך נראה לכאורה שגם לדעת האורים גדולים, שנקט שהרמב"ם חולק על הרא"ש, ומפרש שהטעם שאלמנה לכהן גדול שזינתה באמת נאסרת לבעל, הוא משום שנאסרת גם על הבעל באיסור ונטמאה, ומזה למד גם למקרה ההפוך (שבו דן הרא"ש) באשת איש שזינתה עם עכו"ם, שנאסרת גם על הבעל, ואם לא כן לא הייתה נאסרת על הבעל, דלעולם תלויים הם זה בזה, וכדעת המתירים בבעל שני, הרי מבואר שגם הוא למד שהאיסורים תלויים זה בזה רק בדין "ונטמאה", שאוסר על שניהם, ולא באיסור הלאו שנאמר רק ביחס לבעל.

דאם לא כן, ונימא דכוונת הרמב"ם לאיסור הלאו, אין ללמוד ממנו למקרה ההפוך של בעל עכו"ם שאצלו לא שייך הלאו, ואין ראייה מהרמב"ם שחולק הוא על הרא"ש. אלא לכאורה מוכח גם ממנו, שהקישור בין האיסור לבעל לאיסור לבעל, הוא רק בדין ונטמאה, שבו נאסרו שניהם כאחד, ובזה שני הצדדים שווים הם.

מעתה לכאורה נפשט ספק דידן, כי אשה שזינתה ואחר כך נישאת באיסור לבעל, ושוב זינתה תחתיו, למרות שנאסרת היא לבעל זה באיסור הלאו, לא יועיל דבר זה לאוסרה על הבעל, כי איסור הבעל (לדעת המתירים לבעל שני) תלוי הוא רק באיסור ה"ונטמאה" של הבעל, שהוא לא יחול במקרה זה, כיון שכבר אסורה עליו באיסור "ונטמאה" כבר קודם לכן מכח היותו בעל בזנות הראשונה (ובשונה מאלמנה לכהן גדול, שנאסרת עליו בנוסף באיסור "ונטמאה" לתרוץ האבנ"מ), ואם כן לדעת המתירים בבעל שני, גם במקרה זה תהיה מותרת לבעל.

חילוק בבוועל שני בין אשת כהן באונס לאשת ישראל ברצון

המהר"ם שיק למסכת כתובות (ג, ב) כתב:

"תוס' בד"ה ולדרוש להו וכו'... התוס' הקשו על ר"ת, דמכמה דוכתי מוכח דגוי אוסר בביאתו על בעלה. ולאדמ"ו נ"י נראה אפילו אי נימא כסברת ר"ת, קשה דתהיה אסורה לבעלה, על פי מה שכתב מהרי"ק בשורש קסז ופסקו בשו"ע אהע"ז סימן קעח (סעיף ג), דאפילו בזינתה שסברה שאין כאן איסור לזנות, אפילו הכי אסורה לבעלה שמעלה בו מעל, ואם כן גם בזנות הגוי, מכל מקום בודאי מעלה בבעל מיקרי.

ונראה לו לאדמ"ו נ"י (החת"ס, ועי' בחידושו לכתובות ג, ב) דבאמת כן סבירא ליה לר"ת, דהרי בשו"ע אהע"ז ריש סימן יא, ובביאור בהגהות (שבמל"מ) בפרק ב דסוטה דין יב פסק דלא כהר"א ששון, דאסורה לבעל ואפילו אם הבעל לא אסרה על הבעל כגון בועל שני, והוא סוגיא ערוכה. מיהו נראה דהיינו בזינתה ברצון, אבל באונס באשת כהן, איכא למימר דאסורה לבעל דווקא היכא שנאסרה על ידו לבעל, וכן משמע מלשון הרמ"א סימן יא (סעיף א) ובב"ש שם (ס"ק ד). ואם כן הוא הדין בעובדא דמהרי"ק דאמרה מותר וחשיבא כאונס, נהי דאפילו הכי אסורה לבעל משום דמעלה, ולבועל משום דאסרה על בעל, אבל בבוועל שני שכבר היתה אסורה לבעל איכא למימר דשריא.

ואם כן באשת איש שהמירה, דלדעת הרבה פוסקים באהע"ז סימן ז (סעיף יא ברמ"א) אסורה לבעלה, ואם כן בלאו הכי אסורה לבעל, ולא אסרה הגוי הזה בביאתו על ישראל בעלה, והוי כבוועל שני, וכיון דביאת גוי לא מיקרי ביאה אלא משום שמעלה בו, ואם כן לבעל דאינה אסורה בכהאי גוונא אלא היכא דנאסרה על ידו לבעל, ולכך בהמירה דכבר נאסרה איכא למימר דשרי לבעל, כן אפשר לומר דהוא דעת ר"ת. והנה הפוסקים החולקים על ר"ת, ולא הקשו עליו מהא דמהרי"ק, משמע דלא סבירא להו כוותיה, ותימה דבאהע"ז סימן קעח לא הביא חולק על המהרי"ק, וצ"ע.

המהר"ם שיק מחדש בשם החת"ס כי על אף דקיימא לן כמסקנת המהר"א ששון לאסרה גם על בועל שני, זה נכון רק באשת ישראל שנבעלה ברצון, שאז ביאה כזו שאוסרת מדינא על הבעל, אוסרת גם על הבעל, גם אם הייתה אסורה על הבעל כבר קודם לכן, אבל אשת כהן שנאסרת לבעלה גם באונס, וממילא נאסרת גם לבעל כמובא לעיל, היא לא תיאסר לבעל אם בפועל לא נאסרה על ידו לבעל, כגון שהוא בועל שני.

טעם הדבר, מכיון שביאה באונס בדרך כלל לא אוסרת על הבעל, וכל הסיבה לאסור באשת כהן הוא בגלל שבפועל אסר אותה על בעלה, ולכן אם הוא בועל שני ובפועל לא אסר אותה על הבעל, בכהאי גוונא אינה נאסרת גם על הבעל.

כדי לבאר את יסוד הדברים מתי איסור הבעל תלוי באיסור הבעל, ומתי לא, ואיך אפשר לאסרה על בועל שני למרות שבביאה זו לא נאסרה לבעל, נקדים נידון נוסף.

האם אסורה על הבעל כאשר אין עדים לאסור לבעל

מכח כלל זה שהאיסור לבעל תלוי וקשור באיסורה לבעל, חידש בהגהות הרש"ש בכתובות (ט, א) חידוש גדול, וז"ל:

"אמאי לא אסרוה לדוד, דדוד היה יודע בודאי שנבעלה. לכאורה יש לדון בזה, דהא חזינן דבאונס מותרת לבעול, אף דלפי הסברא הוה קל וחומר מרצון דתיאסר, אלא כיון דאינה נאסרת לבעול לכן גם לבעול מותרת. ואם כן הכא נמי לאוריה לא היתה נאסרת על פי עדותו דדוד, דאין אדם משים עצמו רשע... וצריך לומר משום דאוריה ודאי היה מאמינו לדוד, והיתה נאסרת עליו כדכתב הח"מ שם ס"ק כה".

הרש"ש תמה על מה שביארו התוספות את שאלת הגמרא למה לא נאסרה בת שבע על דוד, שעל אף שלא היו עדים בדבר, מכל מקום דוד עצמו ידע האמת, וידע שהיא אסורה עליו. על כך תמה הרש"ש דכיון דחזינן שהבא על אשת איש באונס אינה נאסרת עליו, אף דאונס חמור מרצון, משום שעיקר האיסור לבעול נובע מהאיסור לבעול, ותמה הרש"ש שאם כן במקרה שאין עדים, ובפועל לא תיאסר על הבעל למה תיאסר על הבעול. ובתחילה דחק לומר שכיון שכנראה אוריה היה מאמין לדוד אם היה מספר לו, והייתה נאסרת עליו כשמאמין לדברי העד, לכן נאסרה גם לדוד (לפי שאלת הגמרא). ובסוף תירץ בזה"ל:

"והעיקר נראה לי, דעל כרחק אכתי לא הוה אסיק אדעתיה הא דבאונס שרי לבעול, אף דזה הוה ידע דלבעול שריא מקרא דוהיא לא נתפשה (ועיי' מל"מ בפ"ב מהל' סוטה הלי"ב), ולכן גם בזה הוה סלקא דעתך דאף דאינה נאסרת לבעול, מכל מקום לבעול מיהא אסורה. אבל לפי דמסיק דבאונס שריא גם לבעול מטעם דאינה אסורה לבעול, גם בכהאי גוונא (שאין עדים שיכולים לאסרה על הבעול) שרי גם לבעול מהאי טעמא גופיה, וחזא מתרי טעמי נקיט. וכן נראה לי להורות הלכה למעשה".

לדברי הרש"ש נמצא כי גם אשת איש שנבעלה ברצון, מכל מקום אם אין עדים שיכולים לחייב את הבעל לנהוג באיסור, לא נאסרת גם על הבעול. לדבריו דין זה תלוי בדין אשה שנאנסה, ולכן רק לאחר שחדשה הגמרא שאשה שנאנסה ומותרת לבעלה מותרת גם לבעול, כך גם אשה שאין בעלה יכול לדעת שנבעלה, תהיה מותרת גם היא לבעול. להלן (בתשובת הגרי"ש אלישיב) יובא שאף השו"מ סובר כמותו.

דחיית דבריו

דבריו מחודשים מאוד בסברא, שהרי ודאי שהאמת היא שנאסרה על הבעול, אלא שאינו יודע על כך, ואם כן איך יתכן שעל הבעול לא תיאסר כלל. זאת מלבד הדוחק בדברי הגמרא, שהרי לשיטתו נמצא שלמסקנה גם אם לא היה אונס הייתה מותרת לדוד, ותירוץ הגמרא שנבעלה באונס, מיותר.

וכך כתב בספר אבי עזרי על הרמב"ם (סוטה פ"ב ה"ב, תחילת דבריו תובא להלן), וז"ל:

"... והוא פשוט מאד ואין זו צריכה לפנים, ורק כתבתי זאת להוציא ממה שראיתי בכתובות דף ט, א ברש"ש שכתב... והקשה (הרש"ש) הרי על כל פנים דוד הרי לא נאמן לאוסרה על אוריה, ואם כן לא נאסרה לאוריה וממילא בדין שמותרת גם לדוד... ומסיק כן נראה להורות הלכה למעשה עכ"ל.

וח"ו לסמוך על זה, וכמו שכתבתי שרק אם היתה אנוסה מותרת גם להבעול אף שהוא היה מזיד, משום שאין כאן ונטמאה, שהונטמאה תלוי בה, ולא כן אם באמת היתה מזידה, רק משום שלא נאמן על הבעול בודאי אסורה על הבעול. ועוד מפני שבאמת אם אמת היה הזנות הרי נאסרת על הבעול גם כן, רק משום שלא נאמן, אבל הבעול שהוא יודע האמת לדבריו גם על הבעול היא אסורה, אין שום ספק שנאסרה על הבעול והוא פשוט וברור".

וכך תמה על דברי הרש"ש גם באגרות משה (אבן העזר ח"א סימן יד) וז"ל:

"יומה שחידש הרש"ש בכתובות דף ט דמאחר שבאונס לא נאסרה אף לבועל לתירוץ א' משום שלא אסרה אבעל, אם כן אף בבעל בינו לבינה או אף לפני עד אחד, מאחר דלא תיאסר על הבעל משום דאינו נאמן, לא אסרה אף אבעל, הוא תמוה מאד דאיזה דמיון הוא לאונס, דהתם לא נאסרה כלל אף אם נדע שאנסה, אבל הכא הרי נאסרה בעצם והם יודעים דאסורה לבעל, דלא בעינן עדים אלא לברורא, דהא חזינן דאם מאמינה נאסרה עליו אף שלא היו עדים, רק משום שהבעל אינו יודע היה עובר באונס, ואם כן נאסרה על הבעל שהוא יודע שאסרה על הבעל.

וגם הא נמצא לרש"ש שאף אם בעל לפני ב' עדים ולא העידו בבית דין עד שמתו גם כן יהיה מותר לבועל, והם דברים מתמיהין טובא, ובפרט שליכא ראייה, דלאונס לא דמי כלל".

בנוסף מביא האגר"מ כי בדברי הראשונים והפוסקים מפורש דלא כרש"ש, וז"ל:

"ובב"ש סימן יא סק"ג בסופו מפורש שאסורה לבועל, שכתב ואם נתייחדה עם אחד שמותרת לו ולבעלה דקיימא לן אין אוסרין על היחוד, מכל מקום מזהירין אותו אם באמת בא עליה אסורה לו, אף על גב דליכא עדים, והוכיח זה מסוגיא דכתובות שהיתה אסורה לדוד אם לא היה באונס, וכן מפורש בב"י. ואם כן תמוה מאד איך כתב הרש"ש לדחוק בסוגית הגמ' ולהחליט להורות בדבר שלא מסתבר ונגד הב"י והב"ש.

ויש להביא ראייה גם מהא דסובר ר"ת ביבמות סוף פרק כיצד דמבעל אין מוציאין בעדי כיעור, וזה שאמר רבי תצא הוא מן הבעל, ואמאי הא אף לכתחלה תהא מותרת לבועל, דהא לא אסרה על הבעל, אלא ודאי שאם רק זינתה אסורה לבועל אף שאין אוסרין אותה על הבעל, משום דאין מוציאין מספק מבעלה, ולכן לבועל שהוא קלא דקודם נישואין אסורה. ואם כן ברור שבזינתה בלא עדים שמותרת לבעלה מחמת שאינו מאמין לה, מכל מקום לבועל אסורה כיון שיודע שאסרה בעצם על הבעל כהב"ש והב"י ולא כרש"ש".

האגר"מ ציין לדברי הב"ש (סי' יא סק"ג) והב"י, וז"ל הב"ש:

"ואם נתייחדה עם אחד, מותרת לו ולבעלה, דקיימא לן דאין אוסרים על יחוד, מכל מקום מזהירים אותו, ואם באמת בא עליה אסורה לו אף על גב דליכא עדים, כן נשמע מתשו' הרא"ש ובמצאתי כתוב שהביא הב"י, ונלמד מסוגיה הנ"ל פרק קמא דכתובות (ט, א) דאמר שם מפני מה לא אסורה לדוד, ופירשו תוס' אף על גב דלא היו עדים בעת שבא עליה דוד, מכל מקום דוד ידע דבא עליה ולמה לא אסורה עליו".

הרי שכתב להדיא מכח דברי התוספות בכתובות ודברי הרא"ש והתשובה הנוספת שבב"י שגם אם אין עדים ולא אוסרים על הבעל, מכל מקום אם הבעל יודע שבאמת בא עליה, אסורה לו.

וז"ל הב"י שם בשם תשובת הרא"ש (כלל לב סט"ו):

"כתב הרא"ש בתשובה... וכתב עוד בתשובה אחרת (כלל לב סט"ו) על לאה שהלך בעלה למדינת הים... ואחר כך נכנסה בבית בעל הבית אחר לשרתו, ויצא קול שנתייחדה עמו, ואחר כל זה בא בעלה הראשון וגירשה, אם יכולה לדור בבית בעל הבית לשרתו כאשר בתחלה. נראה לי שמותר להיות עמה בבית, דמה שיצא עליה קול שנתייחדה עמו בעודה אשת איש, לא נאסרה עליו אחר שגירשה בעלה בשביל אותו קול, דאף על בעלה לא היתה נאסרת בשביל קול... וכיון דלא נאסרה לבעל אף לבועל אינה נאסרת. זהו אם אומר שלא בא עליה. אבל יש להזהירו ולומר לו, הוי יודע שאם באת עליה אסורה, דלגבי דידיה הוי כעדים אף על פי שלא נאסרה על הבעל בידיעותו, מכל מקום הויא חתיכה דאיסורא גביה דידיה, וראיה מפרק קמא דכתובות גבי מעשה דדוד ובת שבע".

עוד הביא הב"י תשובה נוספת בשם "מצאתי כתוב" (היא תשובת ר"ת, נדפסה בשו"ת מהר"ם פראג סי' שמ) וז"ל:

"מצאתי כתוב על מי ששאל על בתו שהיתה נשואה לראובן וחשדה משמעון, ונתגרשה מראובן מרצונו ונשדכה לשמעון... אבל היכא דלגברא אסירא אלו היה יודע בעל, לבועל נמי אסירא מן התורה. יעקב ב"ר מאיר. עכ"ל".

הרי מפורש בדברי הרא"ש והתשובה הנוספת (רבינו תם) שבב"י ובב"ש שגם אם אין עדים ולא ניתן לאסרה על הבעל, מכל מקום כיון שמדובר בביאה כזו שהייתה אוסרת על הבעל אם היה יודע את האמת, הרי היא אסורה גם לבועל עצמו שיודע את האמת, כפשוטו הסוגיא בכתובות כפי שביארו התוספות, ודלא כדברי הרש"ש.

וכך כתב להדיא בשו"ת חתם סופר (אבהע"ז ח"א סי' כו) וז"ל:

"... נחזי מאי דקמן, דעל כל פנים מעיקר הדין נראה דאם לא גרם איסור לבעל, אינה אסורה לבועל אי לא משום קנסא ולכתחלה, ואם נישאים לא תצא. אך כל זה באונס וכדומה שמדין תורה לא מעלה מעל באשה, אבל ביצא קול ועידי כיעור דאסרינן לבועל מדין דאורייתא, דחיישינן שבעלה ואוסרה על הבעל, אף על גב דמכל מקום אנו אין אוסרים אותה משום דמספיקא אוקמא אחזקת היתר לבעלה ואמרינן מסתמא לא נבעלה, אבל הוא הבעל בעצמו שיודע שבעלה, הרי אוסרה על בעלה.

ואפילו אי מספקא ליה לבועל... כבר יצא הקול כשהיתה יושבת תחת בעלה הראשון, ואז היתה בלאו הכי אסורה לבועל מטעם אשת איש, ואז נולד ספק אם אסורה לבועל או לא, נמצא כשנתגרשה מבעלה נתחזקה מאיסור לאיסור... ורק לבעלה לא נאסרה, לא נאמר שהוא לא גרם איסור, בודאי אם בא עליה הרי גרם איסור והבעל לא ידע ואשם, והוא הבעל בעונו של בעל יומת, רק אין בנו כח להוציא מחזקת התירה לבעלה הראשון, אבל להשני נתחזקה מאיסור לאיסור, על כן לפי עניות דעתי כל מה שיש בידו לעשות להפרידם זה מזה יעשה וה' עמו..."

הרי כי גם החת"ס כתב בכירור, שכיון שהבועל יודע את האמת שאסר אותה גם על הבעל, אף שהבעל לא יודע מזה, הרי הוא כעובר על איסור באונס, וברור שאסורה לבועל, ואפילו במקום ספק אסורה היא לבועל ככהאי גוונא.

וכך כתב הערוך השולחן (סי' יא ס"ג) וז"ל:

"וכתבו רבותינו בעלי התוס' דאף על גב דאין אוסרין על היחוד, וממילא דמותרת לזה שנתייחדה עמו אחרי מות הבעל, מכל מקום אם המייחד יודע שבא עליה, נאסרה עליו מדינא (כתובות ט, א) אף על גב דלא נאסרה על הבעל מפני שאין עדים ולא היה קינוי וסתירה ואין בכח בית דין לאוסרה עליו, מכל מקום הוא שיודע האמת אסורה עליו".

האם האיסור לבועל הוא בשל מעשה הטומאה או משום שאסרה על בעלה

והנה בספר אבי עזרי על הרמב"ם שם (סוטה פ"ב ה"ב) בתחילת דבריו חקר וביאר את יסוד תלית איסור הבעל באיסור הבעל, וז"ל:

"... הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה על זה שנתייחדה עמו לעולם, כדרך שהיא אסורה על בעלה, ואם עבר ונשאה מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה כמה בנים ממנו. מפי השמועה למדו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל עכ"ל (הרמב"ם).

יעויין כאן במל"מ שהביא מהירושלמי באם היא היתה אנוסה או שוגגת והבועל מזיד אי נאסרת על הבעל, בכתובות דף ט, א מפורש שלכן לא נאסרה בת שבע על דוד משום שבאונס היה, הרי מפורש אף שדוד היה ברצון, מכל מקום מאחר שהיא היתה אנוסה,

ופשוט הוא, שהרי הונטמאה נאמרה עליה, ואם היא נטמאה נאסרה להבעל ולהבועל, ועל כרחך תליא אם היתה מזידה, יש כאן ונטמאה, ולא אם היתה אנוסה, אין כאן ונטמאה עליה, ועל כן מותרת גם כן אף שהוא היה מזיד, ולא משום שאיסורא דבועל הוא על ידי מה שאסרה על הבעל ובאנוסה שלא נאסרה להבעל ממילא אין איסור על הבועל, דמנא לן לומר כן, ובפשוטו כמו שיש איסור על הבעל כך אסרה התורה על הבועל, אלא עיקר הטעם, שאם היא היתה אנוסה הלא לא נטמאה מאחר שאנוסה היתה, ומה שכתב כאן הרמב"ם הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה על זה שנתיחדה עמו, כוונתו שהדין קינוי וסתירה האוסר, הדין הוא שלא רק שנאסרת לבעל אלא נאסרת גם להבועל, אבל אין כוונתו מתוך שאסרה על הבעל נאסרת עליו..."

האבי עזרי מבאר שאין איסור הבועל תלוי בפועל באיסור הבעל, אלא שאותה בעילה הנחשבת כטומאה האוסרת על הבעל, היא האוסרת גם על הבועל, ולכן אם נאנסה ולא "נטמאה" בביאה זו, הרי ביאה זו אינה אוסרת גם על הבועל. ובהמשך כאמור הביא את דברי הרש"ש וחלק עליהם.

לדעת הרש"ש איסור הבועל תלוי רק אם האשה נאסרה בפועל לבעל. אם האשה לא נאסרה לבעלה, היא מותרת לבועלה. וגם אם לא נאסרה על הבעל רק משום שאין עדות לפנינו על כך, ואף שהבועל יודע את האמת שנבעלה לו, ואם כן באמת אסורה לבעל, מכל מקום כיון שלמעשה בפועל לא יאסרוה בית דין לבעל מחוסר עדות שהרי הבועל אינו נאמן לאסרה על בעלה, אזי מותרת היא לבועל.

נמצא לרש"ש שיש כאן חידוש דין אף לדעות שאיסורה לבועל תלוי באיסור הבעל. שכן לדעות אלו בפשטות ההתר לבועל הוא כאשר באמת על פי דין ועל פי האמת המציאותית, האשה מותרת לבעל כגון באונס, אך לחידושו של הרש"ש הוסיף לחלק כנזכר.

האבי עזרי חולק עליו ומבאר שאיסור לבועל לא תלוי באיסור לבעל, אלא בשאלה אם מעשה הבעילה נחשב כמעשה של טומאה. ואם כן אם הבועל יודע שנטמאה על ידו נאסרה לו, גם אם אין עדות לאוסרה על בעלה, ואף אם תהיה מותרת לבעלה על פי פסק בית דין ולאחר זמן ימות בעלה או יתגרשו זה מזו, תהיה אסורה לבועל כיון שהוא עצמו יודע שנבעלה לו בהיותה אשת איש.

הנלמד מזה לדין בועל שני

לפי דבריו של האבי עזרי, נראה שודאי בבעל שני אסורה על הבועל, דדוקא בנאנסה שהמעשה אינו נחשב ל"ונטמאה", אזי לא נאסרה לבועל, אבל בבעל שני ודאי שהמעשה נחשב ל"ונטמאה", שהרי זינה עם אשת איש, אזי אף שמחמתו לא נאסרה לבעל משום שכבר נאסרה לו מבועל ראשון, מכל מקום תאסר לבועל שני שהרי ה"ונטמאה" אוסר לשניהם בשווה.

כך גם באר בחידושי רבי שמעון שקופ למסכת כתובות (ס"י יט) בגדר האיסור לבעל ולבועל, וז"ל:

"שם בגמ' מפני מה לא אסרוה, עיין בתוס' שם דמפרשי דמקשה הש"ס דדוד היה יודע שבא עליה, והנה לפי מה שכתב במל"מ בשם מהר"א ששון דרק היכא שאסורה על הבעל אסורה על הבועל, יש לדון לכאורה שתהא מותרת על הבועל... אמנם כאן נקרא אסורה על הבעל, דאם היה ידיעה היתה אסורה עליו.

ומכל שכן לפי מה שהאריכו האחרונים דלא כהמהר"א ששון דכתב להתיר לבועל שני, דלא הועיל לאסור על הבעל, דגמ' ערוכה היא בסנהדרין דף מא דאסורה על בועל שני, עיין

קרוב נתנאל כאן דף ג על הרא"ש. ולא דמי לאשת כהן ואשת ישראל דתלוי האיסור על הבעל מדין הבעל כמש"כ בתוס' יבמות בסוף פי' ד"א דף ל"ה יעו"ש, דהכא סבירא ליה דעל ידי מעשה הזאת היתה נאסרת לבעל אם לא היתה אסורה כבר.

והעיקר, דאין טעם התורה מפני שגרם איסור על הבעל, רק שכן הוא גזירת הכתוב שתהיה אסורה לבעל כפי האיסור שאסורה לבעל, ומשום הכי אף בועל שני אסור דהרי מחמת (מעשה כ) זה היא גם כן (בדרך כלל) אסורה לבעל. ומכל שכן בכהאי גוונא דמותרת לבעל מחמת חסרון ידיעה כגון הכא... אסורה ודאי על הבעל וזה ברור".

בועל שני בשוגג

כדבריהם ממש, בהבנת הקשר בין האיסור לבעל לאיסור לבעל, ובנפקא מינה לענין בועל שני, מצינו כבר בברכ"י (אהע"ז סי' יא סק"ג) שלמד כן מדברי הירושלמי והראשונים.

הברכי יוסף שם הביא את ספקו של המהר"א ששון והכרעתו לאיסור, ודן בשאלה נוספת, מה דינו של בועל שני כאשר הבעל היה שוגג, האם גם אז נאסרת עליו, וז"ל:

"השתא אסתפק לן בועל שני והוא שוגג, כסבור שהיא אשתו, והנה זונה לקראתו, ושוב גירשה בעלה מכח בועל ראשון, דאסרה. מיבעיא לי אי בכי האי גוונא נמי נימא דאסורה לו, או דילמא מאחר שכבר אסירא וקיימא לבעל, והוא שוגג, שלא נתכוון לזנות, מותרת לו.

ולכאורה היה נראה למביא ראיה להתיר, ממאי דאתמר בירושלמי ריש פרק כשם (סוטה פ"ה ה"א), והביאו התוס' שם דף כז ע"ב, הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה, גירש מהו שיהא מותר בה, אפשר יצאת מתחת ידו ואת אמרת הכין. הרי דאם הוא שוגג מאי דאסורה לו היינו משום דעל ידו אתסרא לבעל. וכפי זה בנדון דידן יש לדון, דכיון דהוא שוגג, והיא טרם שגגתו נאסרה מכח הראשון, תהיה מותרת לו, מאחר דלא נאסרה על ידו, ואיהו ניהו גם בלא דעת הוה מאי דהוה.

אמנם כד דייקנין שפיר אין ראיה מהך ירושלמי, כדבעינן למימר קמן בס"ד".

הברכ"י מסתפק, האם כאשר הבעל שוגג, כל הסיבה שנאסרת לו הוא בגלל שסוף סוף אסר אותה על בעלה, ואם כן כאשר מדובר בבעל שני, שלא אסר אותה על הבעל, הרי למרות שקיימא לן שבועל שני נאסר גם הוא, יתכן שזה רק כאשר הוא מזיד, אבל בשוגג לא יאסר, או שמא אין לחלק בדבר. בכדי לפשוט ספק זה מקדים הברכ"י כמה הקדמות לבאר את יסוד האיסור לבעל כדלהלן.

למה לא פסקו הראשונים כירושלמי

הברכי יוסף האריך בנידון המובא לעיל, האם אשת ישראל שנאנסה נאסרת על הבעל, הביא את דברי התוספות והראשונים, והוכיח שלא נחלקו שני התירוצים בכתובות אלא לכולי עלמא אנוסה מותרת לבעל, הביא את דברי הירושלמי שלכאורה חולק על הבבלי בזה, וז"ל:

"איברא דבירושלמי בסוטה פרק כשם (סוטה פ"ה ה"א) אמרינן, הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה, גירש מהו שיהא מותר בה, אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין. הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שאסורה לביתה, גירש מהו שיהא מותר בה, אפשר לומר יצאת מתחת ידו ואת אמרת הכין. ומנין שהדבר תלוי בה שמעון בר אבא בשם ר"י אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה, בה הדבר תלוי, אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת. עד כאן סוגית הירושלמי. הרי דפשיטא לירושלמי דכל שהבועל מזיד אף שהיא שוגגת אסורה לבעל.

והרב משנה למלך (סוטה פ"ב ה"ב) כתב דהירושלמי סבר כתירוצא בתרא דכל היוצא וכו'. ולא ידעתי איך הראשונים לא הביאו הירושלמי הזה, ואולי לא חשו ליה, משום ההיא דפרק קמא דכתובות, דמוכחא דכל שהיא אנוסה מותרת לבועל אף שהיא מזיד. עכ"ל".

לדברי המל"מ שהביא הברכ"י, הראשונים נקטו שהבבלי חולק על הירושמי בזה ולכן לא הביאוהו. אלא שהברכ"י תמה דכיון שבירושלמי מפורש הדבר לאיסור, ובבלי אין הכרח גמור שחולק, שהרי יתכן שהתירוץ השני בגמרא בכתובות סובר כירושלמי, איך לא פסקו הראשונים כן להלכה, וז"ל:

"ואכתי לא איפרק מחולשא, דכיון דהירושלמי סבר כהך שינויא דכל היוצא למלחמת וכו', אם כן אית לן למימר דכי משנינן בגמרין ואי בעית אימא כל היוצא וכו', הך שינויאי סבר כירושלמי דהוא מזיד והיא אנוסה אסירא לבועל, ומאחר דבגמרין איכא תרי שינויי ובירושלמי פשיטא דאסורה לבועל, הוה ליה לפוסקים לפסוק כשינויאי בתרא, דאתיא כירושלמי.

ותו קשה קצת על התוס' דבשבת דף נו וסוף פרק ד' אחין, כתבו דאנוסה מותרת לבועל, ובסוטה ריש פרק כשם (כו ב) הביאו הירושלמי הלזה בסתם, ומשמע דסברי דכן הלכה. וידעתי דשערי תשובה המה פתיחות, דתרי תוספות נינהו. ודוחק לומר דהגדולים הנזכרים מכח דוקיין דלעיל דגמרין פרק קמא דכתובות נקיט בקצרה ודרך פשיטות שינויא דאונס, הוה קים להו דתלמודין פשיטא ליה דמותרת, והני תרי שינויי לא פליגי, ופסקו כבבלי, כי אורחיהו לפסוק כגמרין. דזה לא יגהה מזור, דכיון דבירושלמי פשיטא טובא, ויש צד לומר דאתא לסברא זו בבלי, מיהא הכי עדיף לומר דהני שינויי פליגי, ואז פסקין כירושלמי, דאתי כשינויא בתרא דתלמודין..."

דעות הראשונים "בדידה תליא מילתא" – מעשה הטומאה

בכדי ליישב תמיהות אלו, מביא הברכ"י את הצעתו של המל"מ (הובא לעיל) כי למסקנת הירושלמי אשת ישראל שנאנסה אינה נאסרת לבועל, וז"ל:

"ורואה אני להרב משנה למלך, דחקר בסיוס הירושלמי: ומנין שהדבר תלוי בה, דלמה לא פשוה מדכתיב והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת, דמהכא גמרין בש"ס דילן (יבמות נו, ב ועוד) דכל באונס שריא לבעלה, והכתוב לא תלה האונס אלא בה. והייתי סבור דסיוס זה הירושלמי פליג אדלעיל, והגירסא כך היא אמר ר"י מנין שהדבר תלוי בה וכו' וקאי אבועל, וסבירא ליה דגם גבי בועל הדבר תלוי בה, ולגבי בעל פשיטא ליה דהדבר תלוי בה, דכתיב והיא לא נתפסה, ועכשיו בא ללמוד דגם גבי בועל הדבר תלוי בה, וגמר לה מדכתיב לטמאה בה, וטומאה כי היכי דשייך גבי בעל שייך הכי נמי גבי בועל, ולגבי בעל כבר למדנו דהדבר תלוי בה, וכי אתא קרא ד"לטמאה" הוא לגבי בועל, שאם היתה מזידה אסורה לבועל אף שהוא שוגג, ואם היתה שוגגת מותרת לבועל אף שהוא מזיד, והיינו כתירוצא קמא דפרק קמא דכתובות עכ"ל (המל"מ)..."

ואולם עיקרא ומתרצתא דהאי שמעתא דהירושלמי היינו כדתרגמה הרב משנה למלך... ובשגם הרב משנה למלך אמרה כמסתפק, אנו בעניותין נהירא לן הכי, דחזיתנהו לרבוואתא דסברי דאנוסה שריא לבועל... והשתא רווחא שמעתתייהו, דהפוסקים מפרשי הירושלמי הכי, דר' יוחנן פליג אדלעיל, וסבירא להו דתלמודין פשיטא ליה כר' יוחנן, ולא פליגי שינויי, ופסקו כר' יוחנן כתלמודין. וניחא לן נמי דהתוס' פשיטא להו דאנוסה מותרת לבועל, ובסוטה הביאו הירושלמי משום דסמכי אסיפא דירושלמי דר' יוחנן דאתיא כתלמודין..."

הברכ"י מכריע כהצעת המל"מ שהירושלמי במסקנתו כשיסד ש"הדבר תלוי בה", חוזר ממה שכתב לעיל, ומסיק שהכל תלוי באשה, בין לחומרא ובין לקולא, אם האשה מזידה ואצלה נחשב כטומאה,

נאסרת גם לבועל, ומאידיך אם האשה אנוסה שכלפיה אין כאן מעשה טומאה, גם הבועל לא נאסר בה למרות שהיה מזיד. הברכ"י ממשיך ומביא עוד שכן מבואר מלשונות הראשונים, וז"ל:

"והרא"ה בחידושי כתובות (ט, א) בהך דמעשה שהיה וכו'. כתב וז"ל, התם אונס הוה, ואף על גב דהוא מזיד, כל זמן שאינה אסורה לבעל אינה אסורה לבועל, דבדידה תליא מילתא. עכ"ל. וקרוב ללשון זה ראתה עיני שכתב הרמב"ן בחידושו המיוחסים בדפוס להרשב"א, שהכל תלוי באשה. ונראין דברי הרמב"ן והרא"ה שכתבו דבדידה תליא מילתא, כהירושלמי דשמעון בר בא בשם ר' יוחנן... והן הן דברי הרשב"ץ בתשובה ח"ג סימן פח שהבאתי לעיל, שכתב ואף על פי שהוא היה כאנוס לפי שלא ידע, כיון שהיא היתה יודעת נאסרה, שהכל תלוי בה, כמו שהוכיחו המפרשים פרק קמא דכתובות. עכ"ל...

אמור מעתה דלפי הירושלמי משם ר' יוחנן ולגמרין לדעת הרמב"ן והרא"ה והרשב"ץ, הוא מזיד והיא שוגגת דשריא לבועל, היינו טעמא, משום שהדבר תלוי בה, וכיון דהיא שוגגת מותרת לו. והגם דמר מייתי לה מקרא ולא נתפסה לפום מאי דאמרן, ומר מקרא לטמאה בה, חד טעמא הוא, דבדידה תליא מילתא.

וכפי זה הוא שוגג והיא מזידה אסירה ליה, כיון דטומאה כתיבא גבי בועל, והיא נטמאה בשאט בנפש, ובדידה תליא מילתא. ולפי זה לא תליא מילתא אי אסורא לבעלה אי לא, דהגם דכיון דהיא מזידה ודאי אסורה לבעלה, מיהו אנן לא אתינן עלה אלא מצד שבה הדבר תלוי, ואם נטמאה דהיתה מזידה, טומאה כתיב בבועל, ואסירה ליה.

ומעתה אגלאי מילתא דבועל שני נמי, אף דכבר היתה אסורה בדבר אשר זדו היא ובועלה קמא, מכל מקום האי ביאה דבועל תניין, קרי בה ונטמאה, דמזידה היא, ואחרי אשר הוטמאה אסירה לבועל שני דטמאה לו, דגבי בועל כתיב ונטמאה, ומאי אית לן אי אסירה וקיימא..."

הרי כי הברכ"י כבר ביאר את יסוד הדברים ממש כפי שהבאנו מהאבי עזרי והגר"ש שקופ, ולמד כן מדברי הירושלמי והראשונים, שאין איסור הבועל תלוי באיסור הבעל, אלא הכל תלוי ב"טומאת" האשה, שאם היה כאן משעה טומאה מצידה, נאסרת על הבועל, ואם מצד האשה אין זה מעשה האוסר, לא נאסרת על הבועל. ובכך ביאר הברכ"י יוסף את הטעם שגם בועל שני נאסר, כיון שמצד מעשה האשה היה כאן מעשה טומאה גמור.

לפי זה הדין בבועל שני בשוגג

ומכח יסוד זה פשט הברכ"י את ספקן האמור מה דינו של בועל שני כאשר הוא היה שוגג, וז"ל:

ומעתה אף אם הבועל שני שוגג פשיטא דנאסרה לו, דבה הדבר תלוי, והא נטמאה. ומאי דדייקינן לעיל להתרא מהירושלמי, דתלי טעמא בהוא שוגג והיא מזידה דאסירה ליה מכיון שיצאתה על ידו, וסברית מימר דהא לא נפקת ברא מגירי דיליה, והיא מוצאת הן קדם על ידי הראשון, מכלל הדברים אמורים אידחיא לה, דלא קי"ל כההיא דהירושלמי, דהוא מזיד והיא שוגגת אסירה - דהוא מזיד, הוא שוגג והיא מזידה אסורה, דיצאת על ידו. אלא קי"ל כשמעון בר בא משם ר' יוחנן דירושלמי, דאתיא כתלמודין, דהוא מזיד והיא שוגגת שריא, והיא מזידה אסירה, שבה תלוי הדבר - מזידה אסורה, שוגגת מותרת. אי"כ גם בבועל שני שוגג והיא מזידה פשיטא לן דאיתסרא עליה, כיון דהיא מזידה."

מכיון שלמד הברכ"י מדברי הירושלמי והראשונים שהסיבה שגם במקרה שהבועל שוגג והיא מזידה, נאסרה לבועל, אינה בגלל שאסר אותה לבעלה, אלא בגלל שהכל תלוי באשה, וכל שנחשב אצלה למעשה טומאה, נאסרת גם לבועל, מכך מסיק הברכ"י כי גם במקרה של בועל שני והוא שוגג, שבפועל

לא אסר אותה על בעלה, מכל מקום כיון שהמעשה של האשה הוא מעשה טומאה, ובכוחו היה לאוסרה על בעלה, נאסרת בכך על הבעל.

הדעות שאיסור בועל תלוי באיסור הבעל ולא במעשה הטומאה

אלא שהברכי יוסף ממשיך וכותב כי ישנה דעה נוספת, וז"ל:

"אלא דכל זה שכתבנו הוא לדעת סרכין תלתא, הרמב"ן והרא"ה והרשב"ץ, דאמור רבנן בטעמא דבדידה תליא מילתא. אבל לדעת התוספות שכתבו דאנוסה מותרת לבעל, מסברא, דלא נאסרה על בעלה. וכתב מורינו הרב מהר"י זאבי זלה"ה בלימודיו (אורים גדולים לימוד קל) דף מו ע"ד דהכי משמע מדברי הרמב"ם פרק ב דסוטה (הי"ב), דנחית לתת טעם לאיסור הבעל הואיל ונאסרה על בעלה. אכתי יש לעמוד קצת על בוריין של דברים בבעל שני בשוגג, כיון דלא נאסרה לבעל מחמתו, ואיהו נמי שוגג".

הברכ"י כותב כי מדברי התוספות והרמב"ם נראה לכאורה שחולקים, ולדבריהם האיסור לבעל אינו מכח מעשה הטומאה, אלא בגלל שנאסרה לבעל. כך למד מדברי התוספות (יבמות לה, א) המובאים לעיל שכתבו שזה שבאונס לא נאסרה לבעל אינו נלמד מפסוק, אלא הוא מסברא כיון שלא אסר אותה לבעלה, וז"ל:

"ומיהו גבי בועל אף על גב דלא כתיב ביה לא נתפשה, יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסברא הוא דלא נאסרה על הבעל אלא כשנאסרה על הבעל".

והרמב"ם (סוטה פ"ב הי"ב) כתב בזה"ל:

"כל אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתת מי המרים... הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה על זה שנתיחדה עמו לעולם כדרך שהיא אסורה על בעלה, ואם עבר ונשאה מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה בנים ממנו, מפי השמועה למדו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל".

מלשונות אלו בהם הרמב"ם חוזר ומדגיש שוב ושוב את הקשר בין האיסור לבעל לאיסור על הבעל, דייק האורים גדולים שלדעתו באמת הא בהא תליא, וכל סיבת האיסור לבעל היא בגלל שנאסרה על הבעל.

מסקנת הברכ"י - בועל שני בשוגג נאסר לכולי עלמא

אך הברכ"י מפקפק בדיוק זה, וז"ל:

"והנה מדברי הרמב"ם הנזכר נראה דאין ראיה דסבר דאיסור בועל מחמת דאסרה על בעלה, וכמו שכתב הרב מהר"י זאבי, דהרמב"ם איירי בכולל, בכל מי שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה מי המרים, באיזה אופן שיהיה, על זה בא דברו הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה עם זה שנתיחדה עמו וכו'. כלומר דזאת האשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא אתנו יודע אם נטמאה, היא אסורה לבעל, הואיל ומספיקא אסירא לבעלה, הרי היא אסורה לבעל, אף דלא ידעינן אם נטמאה. אבל אי ידעינן דנטמאה, אז מצד עצמה אסורה לבעל, דבדידה תליא מילתא, כאמור".

לדבריו הרמב"ם כאן מדבר על אשה שלא ידוע אם נטמאה, ובכהאי גוונא כתב שמכל מקום אם מספק נאסרת לבעל, נאסרת גם על הבעל, אבל במקרה של אשה שנטמאה בוודאות, יתכן כי אין צורך לטעם זה, אלא יודה לדברי הירושלמי והראשונים ש"בדידה תליא מילתא", וכל שהיה מעשה טומאה תאסר על הבעל גם כשלא הוא אסר אותה לבעלה, כגון בבעל שני אף בשוגג.

עוד כתב כי גם לדברי התוספות שכתבו להדיא שאיסור הבועל תלוי באיסור לבעל, עדיין אין הכרח להתיר בבוועל שני בשוגג, ואדרבה נראה שגם הם יאסרו בכהאי גוונא, וז"ל:

"וגם לדברי התוספות שכתבו בהדיא משם ר"י דאנוסה מותרת הואיל ולא נאסרה לבעלה, נראה דבנדון דידן בבוועל שני בשוגג מודו דאסירא ליה.

וזה, דכבר כתבנו דאסורה לבעל שני אליבא דכולי עלמא מכח סוגית היו בודקין, וכבר דחינן לדחיית בן הרב שער אפרים. והשתא רמינן הני תרי דיני אהדדי, דלדעת התוס' דנאנסה מותרת לבעל מטעם דלא אסרה על בעלה, וזה שאמרו פרק קמא דכתובות התם אונס היה, **אם כן משמע דכל דלא אסרה על בעלה אף שהוא מזיד שריא ליה, ומאחר שכן היה לנו להתיר בבוועל שני והוא מזיד, ואיך פשיטא לש"ס פרק היו בודקין דאסירא.**

ומוכרח לחלק ביניהם, דבשלמא בנאנסה, אונס רחמנא שרייה, וכיון דאינה נאסרת, דאנוסא היא, שריא לבעול. אבל בבוועל שני והיא מזידה, נהי דזו אסירא וקיימא מבוועל ראשון, אמנם מעשה זה עצמו דבוועל שני אי לא הוה ענין בועל ראשון, היתה אסורה מכח מעשה זה דבוועל שני, ואם כן גם עתה דקדם לו ענין בועל ראשון אסורה לבעול שני, מאחר דענין זה דבוועל שני עצמו סגי לאוסרה. והיינו טעמא דסוגיית סנהדרין דפשיטא לש"ס דאסורה לבעול שני.

ואם כן איפשיטא בעיין דגם בבוועל שני שוגג אסירה ליה, כיון דהיא מזידה, ואי לא הוה בבוועל קמא היתה נאסרת מכח זה, גם עתה דאסירא וקיימא מבוועל ראשון אסירא לבעול שני בשוגג...

ועלה... דבוועל שני אף שהוא שוגג איתסרא עליה אם היא מזידה, וקרי בה אסורה לבעל ולבוועל, ואין בין ראשון לשני נפקותא, דאידי ואידי חד שיעורא, וזאת האשה אסורה להם, כמדובר."

הברכי יוסף מסיק, כי אדרבה לשיטת תוספות שהתיר אנוסה לבעול הוא בגלל שלא נאסרה על ידו לבעל, לכאורה קשה אם כן למה פשוט לגמרא בסנהדרין כאמור שגם לבעול שני אסורה, הרי בכהאי גוונא שלא נאסרה על ידו לבעל, היה מן הדין להתירה לבעול, כמו שביארו תוספות את דין האנוסה. אלא על כרחך שצריך לחלק ביניהם, ולומר שרק באונס שהמעשה עצמו לא אוסר לבעל, כי אונס רחמנא שרייה, בכהאי גוונא לא נאסרת גם לבעול, אבל במקרה של בועל שני שמצד המעשה שלו הייתה נאסרת על הבעל, אלא שבמקרה אין נפקא מינה בכך כיוון שכבר אסורה וקיימא, בכהאי גוונא פשיטא לגמרא שנאסרת על הבעול.

על פי זה מסיק הברכ"י שגם לשיטת התוספות שכן תלו את האיסור לבעול באיסור הבעל, מכל מקום גם בבוועל שני בשוגג תאסר על הבעול, כיון שבכוחה של ביאה זו לאסור לבעל, אף שבמקרה אין נפקא מינה בזה.

דבריו הובאו גם בפת"ש (סי' יא סק"א) וז"ל:

"על בעלה בשבילו. עיין בה"ט סק"ד דגם לבעול שני נאסרה. ועיין בספר ברכ"י שנסתפק בועל שני והוא שוגג... אי כהאי גוונא נמי אסורה. לפי מה דאמר בירושלמי ריש פרק כשם, הובא בתוס' שם דף כז "הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה, גירש מהו שיהא מותר בה, אפשר יצאת מתחת ידו ואת אמרת הכין" עיי"ש, הרי דאם הוא שוגג מאי דאסורה לו היינו משום דעל ידו איתסרה לבעל, ולפי זה בנידון דידן יש לדון כיון דהוא שוגג והיא נאסרה מכח הראשון ולא על ידו, מהראוי שתהיה מותרת לו. והאריך בזה ובהבנת דברי הירושלמי, והעלה דלא קיימא לן כההיא ירושלמי, אלא כשמעון בר בא משום ר"י

שם, דאיתיה כתלמודין, דבה הדבר תלוי, ואם כן גם בבוועל שני שוגג והיא מזידה פשוט דאיתסרא, ואין בין ראשון לשני נפקותא, עיי"ש באורח".
אמנם להלן נביא את דברי האגר"מ שפקפק בהכרעה זו.

שיטת החת"ס, וספק אם הוא בוועל שני

בשו"ת חתם סופר (אבהע"ז ח"א סי' כו) האריך גם הוא בשאלה האם איסור הבועל תלוי תמיד באיסור הבעל (חלקים מדבריו הובאו לעיל), וחילק בין מקום שבאמת לא נאסרה, לבין מקום שבאמת נאסרה אלא שאין הבעל יודע מזה, שאז ודאי נאסרת היא לבועל, וז"ל:

"נחזי מאי דקמן, דעל כל פנים מעיקר הדין נראה דאם לא גרם איסור לבעל, אינה אסורה לבועל אי לא משום קנסא ולכתחלה, ואם נישאים לא תצא. אך כל זה באונס וכדומה שמדין תורה לא מעלה מעל באשה, אבל ביצא קול ועידי כיעור דאסרינן לבועל מדין דאורייתא דחיישינן שבעלה ואסורה על הבעל, אף על גב דמכל מקום אנו אין אוסרים אותה משום דמספיקא אוקמא אחזקת היתר לבעלה ואמרינן מסתמא לא נבעלה, אבל הוא הבוועל בעצמו שידוע שבעלה, הרי אסורה על בעלה".

והוסיף החת"ס עוד, כי גם אם נסבור שאין אשה נאסרת לבועל שני כיון שלא נאסרה על ידו לבעלה, מכל מקום אם יש ספק בדבר, אסורה היא לבועל מספק, וז"ל:

"ואפילו אי מספקא ליה לבועל, כי היכי דאפקרא לגבי דידיה אפקרה נמי לאחריני, וכבר נאסרה מקודם והוא לא גרם איסור, ויש מהאחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבוועל, כל זה בידעינן בודאי שכבר נאסרה, אבל מספיקא וגם כבר יצא הקול כשהיתה יושבת תחת בעלה הראשון, ואז היתה בלאו הכי אסורה לבועל מטעם אשת איש, ואז נולד ספק אם אסורה לבועל או לא, נמצא כשנתגרשה מבעלה נתחזקה מאיסור לאיסור... ורק לבעלה לא נאסרה, לא נאמר שהוא לא גרם איסור, בודאי אם בא עליה הרי גרם איסור והבעל לא ידע ואשם, והוא הבוועל בעונו של בעל יומת, רק אין בנו כח להוציא מחזקת התירה לבעלה הראשון, אבל להשני נתחזקה מאיסור לאיסור, על כן לפי עניות דעתי כל מה שיש בידו לעשות להפרידם זה מזה יעשה וה' עמו..."

הרי כי נקט החת"ס שאפילו לדעה הסוברת שיש מקום להתיר לבועל שני, זה רק כאשר ברור הדבר וידוע שכבר נאסרה לבעלה קודם לביאה זו, על ידי אחר, אבל כל שיש ספק בדבר, הרי היא בחזקת איסור ותאסר על הבוועל אפילו מספק, ואף אם כבר נשאת לו, תצא.

מאידך אין לדייק מדברי החת"ס שאם לא היה הדבר ספק, וודאי שהוא רק בוועל שני, היה מתירה להנשא לו, כך כתב במנחת יצחק (ח"ז סי' קי, יובא בהרחבה להלן) וז"ל:

"... אבל דא עקא, שלא מצאתי עוד בפוסק אחד שיפסוק כן הלכה למעשה בבוועל שני להתירה לו, זולת בעוד איזה צירופים... ובפרט שאין ראייה מדברי החת"ס (אבהע"ז ח"א סי' כו), דדן שם, רק בדחיית הטענה, שאפשר להיות להבוועל, שאולי הוא בוועל שני ויש מהאחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבוועל וכו', עיין שם, היינו לומר דאף לשיטתם, לא שייך זה היכא דלא הוי ודאי רק ספק, אבל אין ראייה דהיה פוסק כן למעשה להתירא, אם היה בא מעשה לידו בודאי בוועל שני, וגם שם מיירי בצירוף שיש בנדון דידיה, דהוי רק יצא קול ועדי כיעור, דלא אסרינן על הבעל עיין שם, וגם החת"ס מיירי בהיה קידושין, רק שלא היו כי אם עדים קרובים, וכתב החת"ס, שלהוציאם בלא גט, יהיה מתון ומעיין בדבר עיין שם..."

נמצא כי אין ללמוד מדברי החת"ס מה שיטתו בעיקר דינו של בוועל שני, אלא רק שגם לדברי המתירים,

אין להתיר אלא כאשר הוא ודאי בועל שני, ולא במקרה שיש ספק בדבר.

שיטת רבי יצחק מהמבורג וצירופיו

לעיל הבאנו את תרוצו של רבי יצחק מהמבורג המובא בפת"ש, שם יישב את הראיה מהגמרא

בסנהדרין, והוכיח ממנה להתיר לבעל שני. דבריו מובאים בספרו מטעמי יצחק (סי' יד) וכך כתב שם:

"אשה שהמירה תחת בעלה ונשאת לעכו"ם, ואחר כך נתגיירה היא (כלומר שבה בתשובה) ובעלה (הגוי, שנתגייר ממש) והעלימה שבעלה ישראל היה חי, ונשאת לזה אחר שנתגייר, ואחר כך נתברר שבעלה היה חי לערך רבע שנה אחר נישואיה, ואחר כך מת, וצוה הרב לפרוש, אך שיש סכנה שלא תחזור היא ובניה וד"ל, גם שהיא מתנצלת ששוגגת הייתה שהגידו לה שבעלה היה מת מקודם שנתגיירה והיה שקר.

ולפי הפשוט הדין עם הרב שכשם שהיא אסורה לבעל אסורה לבעל, אך מפני התקלה הנ"ל בצירוף שיש טעמים להיתר צרפתי דעתי להקל בדבר."

נמצא שלפי עיקר הדין היה פוסק המטעמי יצחק שבעל שני אסור, אלא רק מפני התקלה ובצירוף

טעמים נוספים הקל, וכך הרחיב ובאר טעמים וצירופים אלו וז"ל:

"טעם א, שבעלה ישראל נשא אשה אחרת אחר שאשתו הנ"ל המירה, ויש לומר מסתמא עשה כדין כדאיתא בהגה"ה רמ"א סימן א סעיף י, מי שנשתמדה אשתו מזכה לה גט על ידי אחר כו', ואף דסיים במקום שאין מנהג אין להחמיר, מכל מקום כיון דלא שכיח האי מילתא, ומשמע מהרמ"א דלכתחילה יש להחמיר ולנהוג שיזכה לה גט, ובכהאי גוונא דזכות הוא לה הוה גט, אף דלא מטא לידה כמבואר, אמרינן מסתמא עשה כן."

כלומר לטעם הראשון מצרף שם את ההנחה שמסתמא זיכו לאשה גט, על פי הדין באשה שהמירה

שמזכים לה גט להצילה מחטא אשת איש ומעוד טעמים כמבואר באה"ע"ז סימן א סעיף י. וממילא לא

נחשב שזינתה כאשר איש. ובהמשך דן בטעמים נוספים, וז"ל:

"וואף אם נאמר דמידי ספק איסור תורה לא יצאנו, יש להקל על פי דאיתא בתוס' ריש יבמות (ג, ב) דהא דאסורה לבעול משום ונטמאה ונטמאה ליכא איסור לאו, רק איסור בעלמא. ומבואר בגמ' פסחים... ואמרתי הטעם בזה, דסבירא להו להתוס' דהא דספק דאורייתא לחומרא הוא מן התורה זהו דוקא באיסור לאו... אבל ספק איסור תורה שאין בו לאו, לכולי עלמא אינו אסור אלא מדרבנן... ואם כן היכא דאיכא תקלה כמו בנידון דידן שיחזרו לסורו הבעל ובניו הקטנים, יש להקל באיסור דרבנן כמבואר בהלכות שבת שם (סי' שו סי"ד) דמתירין הפוסקים לחלל שבת באיסור דרבנן, כדי להציל בתו מהמרת דת, ואם כן בנידון דידן נמי יש להקל."

לדבריו, גם אם הוי ספק דאורייתא אם זיכו לה גט, הרי בספק איסור דאורייתא שאינו איסור לאו, הדין

הוא שספק בדין דאורייתא כזה, הוא רק מדרבנן לחומרא. ובכהאי גוונא שיש לחוש לתקלה, שיחזרו

לסורם, דומה הדבר לדין חילול שבת באיסור דרבנן, שהתירו כדי להציל את בתו מאיסורים רבים של

המרת דת. ועוד מצרף שם טעמים נוספים, וז"ל:

"גם נראה לי כיון דהיתה שוגגת, שהגידו לה שמת בעלה, אף דמשנה מפורשת דנשאת על פי עד אחד תצא מזה ומזה, היינו משום קנס, כפירוש רש"י דקנסין לה משום דלא היתה דייקא, מכל מקום מוכח דתצא רק מדרבנן ואם כן יש להקל מטעם תקלה כנ"ל."

לטעם זה, כיון שהאשה הייתה שוגגת ואיסורה בכהאי גוונא הוא מדרבנן. ובמקרה חמור של חשש

תקלה, יש מקום להקל. וממשיך וכותב:

"ואם נפשך לומר דאין להתיר אף איסור דרבנן במקום שתשב עמו באיסור כל ימיו, ואף דאיכא למיחש לתקלה, ולא דמי לראייה שהבאתי מחילול שבת, דהתם אינו עובר רק פעם אחת איסור דרבנן.

אפשר עוד לצדד ולהקל בכאן, כיון דאשה הזאת היתה אסורה לבעלה בלא בעילת הבעל אחר שנתגייר, מחמת בעילתו בעודו עכו"ם, ואם היה מת בעלה (הראשון) קודם שנתגייר (השני), הייתה מותרת לו כמבואר בשו"ע סימן קעח באה"ע בשם ר"ת והרא"ש, משום דלא קרינן ביה ונטמאה ונטמאה, כיון דבלי זה אסורה לעכו"ם, אף אם היתה פנויה.

יש לומר נמי סברא זאת כאן, כיון דבלי זה היתה אסורה לבעלה משום בעילת עכו"ם, אינה אסורה להבועל, ולא קרינן ביה ונטמאה ונטמאה מחמת בעילה שבא עליה אחר שנתגייר ובעלה היה חי, כיון דלא על ידי ביאה זו נאסרה על הבעל, שכבר היתה אסורה לו קודם שנתגייר מביאה זו שהיה בעודו עכו"ם.

לטעם זה הייתה אסורה לבעלה מחמת הביאה בעת היות הבועל גוי, כבר לפני הביאה עם הבועל אחר הגיור, ובכהאי גוונא אין הביאה השניה אוסרת את האשה על הבועל, כיון שאינה אוסרת לבעל, והוא ממש כעין מקרה של בועל שני. אלא שהקשה מדין בועל שני בזה"ל:

"אך על זה הסברא קשיא לי מגמ' דסנהדרין... ופריך הגמרא דילמא לאוסרה על בועל שני באנו ע"ש, ואי תימא דהיכא דכבר נאסרה לבעלה אינה אסורה לבועל לא הוי מקשה הגמרא מידי..."

והביא שכבר נחלקו בו הקדמונים, ואת תירוץ בנו של השער אפרים, ובהמשך מביא את דרכו הנזכרת בפת"ש בביאור הסוגיא שם שלפיה אין ראייה כלל משם ואדרבא משם ראייה הפוכה, וכך כתב:

"ולעניות דעתי נראה דמלבד דלא קשה אתשובת מהר"א ששון מגמ' דסנהדרין הנ"ל, אלא אדרבא ראייה מוכרחת הוא לדברי הגאון מוהר"א ששון הנ"ל... על פי דשמעתי לתרץ קושיית העולם כיון דמיירי בגמ' הנ"ל בנערה המאורסה... היכי מוקי ליה שזינתה וחזרה וזינתה הלא הפעם שנית היא בעולה, אם כן אכתי קשה נערה המאורסה בחבירה היכא משכחת לה בסקילה. ודוחק לומר דמיירי בשלא כדרכה.

ומתרצים העולם דהכי קאמר שזינתה, היינו אחר שהעידו העדים על הזנות בראשונה, העידו העדים האלו אחר כך, שכבר קודם שהעידו עדים שזינתה, כבר זינתה בראשונה.

ולפי זה קשה מאי מקשה הגמרא דילמא לאוסרה על בועל שני באנו, דעל כרחך לקטלא באו, דאם לא כן למה להם להעיד שזינתה כבר קודם זה הזנות, היה להם לומר שזינתה אחר כך אחר מעשה זנות הראשון כיון דבין כך ובין כך אסורה לבועל, אלא על כרחך מדהעידו על זנות מוקדם, בודאי ידעו דחבר אין צריך התראה וכוונתם היה לקטלא לדון אותה בסקילה על עדותם ולכך העידו שזינתה קודם זה הזנות בהיותה בתולה.

אלא על כרחך כסברת מהר"א ששון דהיכי דכבר נאסרה לבעלה אינה אסורה לבועל השני, מקשה הגמ' שפיר דעדים שהוזמו בעמנו הייתם באותו הזמן, יכולים להתנצל ולומר דהיא זינתה אחר כך, והם בכוונה הקדימו הזמן בכדי לאוסרה על בועל שני, שאם היו אומרים שזינתה עם הבועל הזה אחר הזנות הראשון, הייתה מותרת להנשא לו כיון שכבר נאסרה על בעלה מזנות ראשון כסברת מהר"א ששון הנ"ל, ולכן הקדימו הזמן והעידו שזינתה עם הבועל הזה קודם הזנות ראשון בכדי לאוסרה על בועל זה מטעם ונטמאה ונטמאה..."

ובצירוף נוסף כתב שם וז"ל:

"ועוד נראה לומר דאף אם תימצי לומר דאף בזינתה וחזרה וזינתה נאסרה לבועל שני, היינו דוקא היכי כשנבעלה לישראל גם פעם אחת, דקרינן ונטמאה ונטמאה לבעל ולבועל אף בפעם הראשון, קרינן בה גם כן בפעם השני ונטמאה ונטמאה, אבל כשנבעלה לעכו"ם

פעם ראשון ולא קרינן בה ונטמאה לבועל, רק לבעל נאסרה מפני בעילת עכו"ם, אם כן לכך כיון שכבר נאסרה, לא קרינן בה ונטמאה לבועל אף אחר שנתגייר. מכל הלך טעמי מצורף לזה שעת הדחק גדול, תחזור ותדור עם בעלה..."
נמצא אפוא שרק בצירופים רבים וחשש תקלה גדול צרף שם גם את התר בועל שני.

הראיות לאיסור

בשו"ת יורו משפטיך ליעקב לרבי יעקב אבוחצירא (ס"ב לב) אסר גם הוא לבועל שני, וכיון שהרחיב בהבאת הראיות וסידור הדברים נביאם בהרחבה, וז"ל:

"מי שבא על אשת איש ונאסרה על בעלה ונאסרה גם כן על הבועל, וטרם שנתן לה בעלה גט בא עליה בועל אחר, ואיכא לספוקי מה היא לגבי בועל זה שני. מי אמרינן כיון דבועל זה לא הוסיף בה שום איסורא, דהא כבר נאסרה לגבי הבעל, וממילא מותרת לגבי בועל שני, או דילמא כיון דכתיב ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל, מה לי בועל ראשון מה לי בועל שני.

תשובה, ענין זה כבר נחלקו בו האחרונים והרב מארי חיד"א הביא דבריהם בברכי יוסף באהע"ז סי' יא. והסכים הוא ז"ל לאיסורא, וגם אנן בעניותין הכי מודינא, וצריכים להרחיב הדברים בראיות ברורות. הנה הרב הנזכר הביא באמצע דברו וז"ל:

"ואביטה נפלאות להרב כנה"ג סימן קעח ולהרב שבות יעקב ח"א סימן צד, המה ראו כן תמהו על מהר"א ששון דיש ספק בידו ומביא ראיות, והרי מפורש יוצא מפי תלמוד ערוך בסנהדרין... ומשני כשיזינתה וחזרה וזינתה... הרי בהדיא דהש"ס קרי בחיל דאסירא על בועל שני. ובספר שער אפריים בקונטרס אחרון דחה דכוונת הש"ס דהעדים יאמרו כך ואינו אמת אלא דיש להם טענה דלאו דינא גמירי. וראיתי מה שהשיב הרב שבות יעקב ומה שהשיב עליו שם בקונטרס הנזכר ולא נאריך בדבריהם וכו"ו עכ"ל.

עיי"ש שחזק הרב דמה שכתב הש"ס דיכולים לומר לאוסרה על בועלה שני באנו, האמת כך הוא הדין ולא דברי עדים. ולעניות דעתי יש להביא ראיה ממה שכתבו התוספות שם... אלא ודאי פשוט וברור דתלמודא לא משתעי רק בדבר שהוא אמת לכולי עלמא, ודבר זה פשוט כשמש דאסורה על בועל שני.

עוד יש ראיה אחרת גמורה ממה דאיתא בש"ס סוטה דף כה וז"ל:

"... אמר רבא תא שמע אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתיך, לא שותות ולא נוטלות כתובה. מישתא הוא דלא שתיא, הא קינויי מקני לה, ולמאי אי לאוסרן עליו הא אסירן וקיימן, אלא לאו להפסידן כתובתן, אמר רב יהודה מדיסקרתא לא, לאוסרה לבועל כבעל, דתנן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל..."

הרי מבואר מדברי רב יהודה מדיסקרתא דאף על גב דהני אסירי וקיימי מקדמת דנא, אפילו הכי אסירי לבועל שני, אף על גב דלאו מחמתיה אתסרו לבעליהו, וכבר אסירי וקיימי... ומיהו צריכים אנן למכתב מאי כדכתב מארי חיד"א על זה. וז"ל:

"וחזייתה למורינו הרב הנזכר שם שכתב דהא דהוינן אי איסור בועל תלי אי נאסרה מחמתו לבעל, נאחז בסבך אשלי רברבי רבא ורב יהודה מדיסקרתא, דאיתמר פרק ארוסה דף כה ע"א אמר רבא תא שמע אלמנה לכהן גדול... אמר רב יהודה מדיסקרתא לא, לאוסרה לבועל כבעל, וקשיא על רבא וכי נעלם ממנו דאסורה לבועל על ידי הקינוי, אלא דרבא סבירא ליה דטומאת בעל לא אגידא בטומאת בועל, ואף

דאסירא וקיימא לבועל אסירא לבעל, כדתנן על ידי כל העריות מקנין ודכוותה מקנין על ידי עכו"ם, אמנם טומאת בועל אגידא בטומאת בעל, דהלכה רווחת באנוסה אף דעבד איסורא הותרה לבועל הואיל והותרה לבעל, ומינה באלמנה לכהן גדול דהבועל לא גרם לו איסור דהותרה לו, והקינני ולכתובה. ורב יהודה סבירא ליה דגם טומאת הבועל לא אגידא בטומאת בעל, ואף דאסירא וקיימה לבעל אסורה לבועל, זהו תורף דברי מורינו הרב הנזכר. וכתב עליו הרב חיד"א ז"ל וז"ל וקשה קצת דלדעתיה..."

והנה הרב הפוסק הנזכר הוא מהר"א ששון, והנה כל הרואה יתמה על האי ההולדה דהרב שהוליד מחלוקת בין רבא ובין רב יהודה מדיסקרתא... אחר המחילה רבה ממעכ"ת מהיכא נולדה לו מחלוקת זו, והיכא תיסק אדעתין והיכא רמיזה אפילו רמז בעלמא... אבל השתא דרבא הוא דקאמר ברישא ובתריה קאמר רב יהודה, ולא פריך עליה רבא או תלמודא, שמע מינה דאודו ליה לרב יהודה, ומעיקרא רבא לא אסיק אדעתיה הא דבועל, וכיון דשמעה מרב יהודה סבר וקיבל, והכי נראה פשטן של דברים...

עוד איתא שם בגמרא דסוטה דף כו, וז"ל:

"על ידי כל העריות מקנין, פשיטא, מהו דתימא נטמאה ונטמאה שני פעמים אחד לבועל ואחד לבועל, היכא דקא מיתסרא בהא זנות, אבל הא הואיל ואסורה וקיימא, אימא לא, קא משמע לך".

הרי מבואר דאף על גב דסלקא דעתא דלא אמרינן אחד לבעל ואחד לבועל רק היכא דמיתסרא בהא זנות, אבל דאסירא וקיימא אימא לא, אפילו הכי בא תלמודא ואשמועינן דאין חילוק ובכל נהג בה דין סוטה. ומינה נשמע לדין איסורא גבי בועל שני, אף על גב דאסירא כבר לבעל, מכל מקום אסירא לבועל שני.

אמנם צריך לתת טעם לדבר, דלכאורה נראה כיון דאסירא וקיימא אמאי תיאסר על בועל שני, וכן נמי אלמנה לכהן גדול וכו' כיון דאסירא וקיימא אמאי תיאסר על בועלה. ויש לומר דאף על גב דאסירא כבר לגבי בעל, כיון דבא עליה בועל שני מאיזה טעם נתירנה לו, דאם כן מצינו חוטא נשכר, ומאי דדרשינן ונטמאה ונטמאה הכי פירושה, כל היכא דמחמת הבועל ראוי למידרש נטמאה ונטמאה, אף על גב דיש סיבה המונעת מצד הבעל כגון שנטמאה כבר, אפילו הכי לגבי בועל אסורה, וטעמא דמיסתבר הוא דלגבי בועל שני לא יש שום שינוי, ואלמלא דכבר נאסרה לבעל היתה נאסרת עליו בביאה זו, וכיון דהכי הוא שפיר קרינן בה נטמאה ונטמאה.

...וליכא למיקשי מאנוסה דלא אסרינן לה על הבועל, דשאני הא דבועל שני, דאלמלא לא קדם בועל א' היא אוסרה בועל שני לחודיה, ושום דבר המונעו מלאוסרה ליכא לא מצדו ולא מצד האשה, אבל האי דאנוסה הרי מותרת לבעלה, וכיון דמותרת לבעלה מהיכא תיתי לאוסרה על הבועל, דלעולם טומאת הבועל תלויה בבעל, אם נאסרה לבעלה נאסרה לבועל והיכא דלא נאסרה לבעל ליכא איסור לבועל, והא דבועל שני אף על גב דלא נאסרה לבעל בשבילו, מכל מקום הואיל וראויה ליאסר בשבילו אלמלא לא קדם בועל ראשון, שפיר קרינן גם בבועל שני נאסרה בשבילו לבעל, דהעיקר הוא כל היכא דהאיסור הראוי ליאסר נעשה במושלם כגון שהוא ברצון הבועל והנבעלת, אף על גב דקדם לו איסור דומה לו דהיינו בועל א' שפיר קרינן בכולהו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, אפילו מאה בועלים, דכולהו ראויים לאוסרה על בעלה, וכל הראוי בזה הדבר אוסר לבעל קרינן ליה, אבל האנוסה כיון דליכא איסור לבעל ליכא איסור לבועל דלעולם הבועל תלוי בבעל.

וזה שכתבנו לתת טעם קצת לסברת התלמוד דאסרה על בועל שני, אבל מאחר שכתבנו בבירור גמור כשמש דמוכח מן התלמוד דאסורה על בועל שני ליכא למיקשי מידי, ונתברר לנו בירור גמור דהיכא דנאסרה לבעל בשביל הבועל או ראויה מן הדין ליאסר עליו, אף על גב דיש סברא לומר הואיל וכבר נאסרה על הבעל מבעל אחד ומה הוסיף בה בועל שני,

מכל מקום נתגלה לנו דעת התלמוד דהואיל וגם השני ראוי ליאסר על ידו גם הוא אסורה עליו... זה מה שנראה לעניות דעתי בדין בועל שני בפשיטות דאסורה לוי'.
לדעתו פשוט וברור כשמש שבועל שני נאסר באשה, כפי שסיכם והביא מהפוסקים ומכמה סוגיות מפורשות בגמרא ערוכה וזה מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה.

שיטת החלקת יואב שאיסורו של בועל שני הוא רק מדין קנס

בשו"ת חלקת יואב (אבהע"ז ס"א) חידש בנידון זה סברות נוספות, וז"ל:

"הנה המהר"א ששון (סי' קצו) נסתפק באשה שזינתה ב' פעמים אם נאסרת לבועל שני, כיון שלא אסרה לבעלה שאסורה ועומדת היא, ואמרתי לעיין בזה...

והראיה שהביאו מסנהדרין דף מא ע"א פשוט דאינו ראייה כמו שנדפס בשם הגאון רעק"א בש"ס דעל כרחק שם הכוונה דהעדים האחרונים העידו על זנות המוקדם... אך בלאו הכי לא קשיא מידי משם, דהרי מדרבנן ודאי דאסורה על הבועל מטעם קנס, כמבואר בנימוקי יוסף, ועיין ב"ש סימן קנט סק"ט, וכל ספיקו של המהר"א ששון הוא רק אם נאסרה מן התורה, ואם לדמות זה לאשת ישראל שנאנסה דמותרת לבועל, ומה שהפוסקים מפקפקים גם בזה מחמת דתלוי בשני תירוצי הש"ס כתובות (ט, א)... על כרחק זה הדין פשוט דבאונס מותרת לבועל... אך נידון המהר"א ששון אין ענין לאונס, דשם באמת לא נאסרה אבל כאן הרי הבועל באמת אסר אותה שהרי זינתה ברצון, אך מה שיש להסתפק הוא דאפשר לומר דאין זה נקרא שנטמאת לבעל...

מכל מקום נראה לי דכאן לא מיקרי שאסרה לבעלה כלל, דהנה לכאורה יש לעיין על פי מה דמבואר בחולין (פב, א) בשחט שני בנים ואחר כך שחט אמה, דסובר סומכוס משום ר"מ דסופג שמונים, ומסופק הש"ס אם הוא מטעם גופין מחולקין, או מטעם דסובר סומכוס דכל האוכל שני זיתי חלב חייב שתים, וכן לענין מלקות בהתראה אחת.

והנה לכאורה תמוה מאוד דאטו נימא בכל דבר שנאסר שני פעמים, כמו נדה שראתה כמה פעמים דם בהפסק, אטו יהיה נקרא זה שני זיתי חלב ויהיה חייב שתים לסומכוס, וכן לדידן נפקא מינה בנודע וחזר ונודע, וכן בהמה שיש עליה כמה מומים או שנעשית מחיר כלב כמה פעמים אטו יהיה בזה דין שני זיתי חלב, זה ודאי לא יאמר אדם דאם ישתחוה לעבודה זרה כמה פעמים, יהיה באיסור הנאה שלה כמה חיובים, והרי אפילו טבל לתרומה ולמעשרות אינו חייב אלא אחת כש"ס מכות (כ, א)... אטו אם יגע אדם בעשר מצורעים ואחר כך יכנס למקדש, אטו יתחייב עשר חטאות, כיון דהטומאה בא לו על ידי עשרה גופין, ואם כן צריך להבין החילוק בין שחט שני בנים ואחר כך שחט את אמה, ובין כל האיסורים שבתורה. וגם בפרק עשרה יוחסין (קידושין עז, א) מבואר דבאלמנה ואלמנה או גרושה וגרושה הוי כשני זיתי חלב, רק דלדידן פטור כל שאינו שני שמות או שני גופין, ואם כן יוקשה מאי שנא מכל התורה.

ועל כן נראה לעניות דעתי דזה טעות, דבשלמא באיסור אלמנה או באיסור גרושה או באיסור דאורתו ואת בנו, דאין הדבר מתועב מחמת עכשיו, כי על החפץ לא חל שם תועבה כלל, כי מה בכך שנתגרשה או ששחט את בנה, אטו בשביל זה חל על האם איזה דבר תיעוב או איסור, רק דהתורה גזרה שחל איסור לשחוט הבהמה, או איסור על הכהן, יען שמקודם נשחט בתה או נתגרשה מקודם, בזה שפיר קאמר הש"ס דכל שבא על ידי שני גופים מיקרי שני זיתי חלב אף לדידן, אבל למשל בנטמא בניגיעת עשר מצורעים זה אחר זה ואחר כך נכנס למקדש, דאטו טמא הנכנס למקדש הוא מחמת הטומאה שנגעה בו מכבר, ודאי לא, רק דהטומאה רבצה בו גם עכשיו, ואסור גם עכשיו, דהרי אם יטבול יסתלק ממנו הטומאה, וכיון דהאיסור מחמת עכשיו, ועכשיו הרי ליכא שני דברים רק שם טומאה לבד.

וכן אשה שזינתה ונטמאת לבעלה ושמה שם טומאה, ואם כן איסור שלה לבעלה הוא מחמת עכשיו, ואם כן שאסורה מחמת עכשיו לא שייך שתהיה אסורה לבעל מכח שני זיתי חלב, ואין עליה רק שם טומאה לבעל, ואם כן הרי הבעל לא גרם לה שם טומאה ושום איסור על הבעל...

אך עדיין יש להטוען לטעון דמכל מקום בשעה שזינתה עם הבעל שני הרי בהמעשה שלו די שתאסר לבעלה, רק שאין נפקא מינה והאיסור לא ניתוסף, אבל מכל מקום יש לומר דגזירת התורה היא דכל ביאה שיש לה כח לאסור על הבעל, אף שלא גרמה שום איסור על הבעל נאסרת לבעל, ולכאורה זו טענה גדולה.

אך לעניות דעתי להביא ראיה מש"ס נדה (נד, ב) ... **ואם כן הכא נמי בנידון של המהר"א ששון שפיר נקרא דהבעל השני לא גרם כלל טומאה להבעל, ואם כן דמי ממש לאשת ישראל שנאנסה דמותרת לבעל... רק מדרבנן אסורה כמו שכתב הנמו"י הנ"ל. כן נראה לי לדינא...**

לשיטתו של החלקת יואב מדאורייתא אינה נאסרת לבעל שני, כיון שלא נאסרה על ידו לבעל, אך מכל מקום אסורה לבעל משום קנס, על פי דברי הנמו"י בשומרת יבם שזינתה, שאסורה משום קנס, כפי שהובא לעיל.

הכרעת הערוך השולחן

בערוך השולחן (סי' יא סעי' ג) הכריע כדעת האוסרים בועל שני, בזה"ל:

"ודע דהסכימו הרבה מגדולי האחרונים, דכל מקום שנאסרה על הבעל ונאסרה גם להבעל, אם בא עליה אחר כך בועל שני ברצון, נאסרה גם עליו, אף על גב דכבר נאסרה על הבעל, ויש לזה ראיות רבות [מסנהדרין מא. ומסוטה כה כו ומרבי דריש פרק כשם] ויש שרצו לדחות איזה מהראיות ואינו דחיה".

דעת פוסקי זמננו בדין בועל שני

שיטת האגרות משה

אמנם בשו"ת אגרות משה (אבהע"ז ח"א סי' נד) כתב:

"הנה בדבר האשה אשר נודע אחר שכבר ניסת בתור אלמנה, שהיה לה בעל קודם שניסת לזה שמת, ולא נתגרשה ממנו בגט כדת משה וישראל, והוא חי. והשתדל כתר"ה והשיג גט מהראשון, ועתה השאלה אם מותרת לזה שניסת עתה, אף שהוא בועל, משום שאומרת שחשבה שהיא מגורשת גם בדיני ישראל, מחמת שאשה אחת באה אליה זה הרבה שנים ונתנה לה ניר לחתום עליו שרוצה להתגרש ממנו, ושתחתום בשם היהדות ובאותיות של עברית, ובזה היא מגורשת. ומחסרון ידיעתה חשבה שזה אמת שהיא מגורשת, ונמצא שהיתה שוגגת, וכתר"ה אומר שניכרין הדברים וברור לו שאומרת אמת שכן היתה סבורה..."

אבל בעובדא זו קשה להאמין לה שטעתה בדבר זה כזה לחשוב שבוה מתגרשת, ותסמוך על אשה אחת להאמינה שלא בשאלת חכם, ובפרט שידועה לאינה חוששת באיסור אשת איש, שהרי כמה שנים היתה נשואה לאחר, קודם שחתמה על ניר שהאשה נתנה לה. אך אולי אינה חשודה לרמות, שלהשני הא הגידה שהיא אשת איש, אך גם הוא לא חש להאיסור, ואם כן לבעל זה השלישי שלא הגידה לו, הוא מטעם שחשבה שהיא מגורשת על ידי

חתימתה על הניר. אבל מאיזה טעם לא נחשדנה שגם תרמהו מצד חפצה להנשא לו, ולכן למעשה קשה להתירה, אם לא שידוע זה לכתר"ה בברור, לא על ידי השערות בעלמא.

אבל הא יש בזה עוד צד היתר גדול מחמת שבעל זה הוא בועל שני, והבועל היה ודאי שוגג. דהנה מהר"א ששון... מסתפק בכל בועל שני אף במזיד, שמא לא נאסרה לו מאחר שלא אסרה על הבעל שכבר היתה אסורה מבועל ראשון. אבל חולקים עליו במל"מ בשם שבות יעקב וספר שער אפרים והוא בעצמו וכן הק"נ בשם אביו **מהא דסנהדרין דף מא שמפורש שנאסרה לבועל שני.**

אבל כשהבועל היה שוגג מביא הפ"ת ריש סימן יא (סק"א) מספר ברכי יוסף שלהירושלמי שהביאו התוס' ריש פרק כשם, שהאיסור בהוא שוגג והיא מזידה הוא מטעם אפשר יצאת מתחת ידו ואת אמרת הכין, אם כן הוא רק משום דעל ידו איתסירא לבעל, שלכן יש להתיר בבועל שני. אך שמסיק דלגמ' דידן בה הדבר תלוי ומיתסרא עיין שם.

ולי בענייני לא ידוע היכן הוא בגמ' דידן, דאם כוונתו לזה שלחד לישנא בכתובות דף ט מותרת באונס גם לבועל, דלא כהירושלמי שאוסר בהיא שוגגת והוא מזיד, אינו מובן, דמצד זה הא אפשר שגם איסור דידה על הבועל הוא משום שנאסרה בזה על הבעל, ואם כן גם בבועל שני מזיד היה שייך להתיר, ומה שאוסרין לבועל שני אפשר הוא רק ללשון הב' בכתובות דגם באונס נאסרה להבועל, ואם כן לא תלוי בה האיסור דבועל, דהא היא היתה אנוסה, אלא שהאיסור לבועל תלוי באיסורו דבועל והוא הא היה מזיד, ואם כן כשהבועל שוגג לא היה לו לאוסרה עליו... **ואם כן בבועל שני בהוא שוגג והיא מזידה, שמצד איסורו הוא שוגג, ומצד איסורה הא לא נאסרה עליו אלא כשנאסרה בזה על הבעל, ובכאן הא כבר היא אסורה ועומדת, אין לאסור כדרכה לומר אליבא דהירושלמי, ואין שום סתירה מגמ' דידן.** ובסנהדרין איירי שגם הוא היה מזיד דבזה איירי הקרא דסקילת נערה המאורסה. ואם כן יותר נוטה דבכהאי גוונא בעובדא דידן שהוא שוגג, אף אם נחשוב שהיא מזידה אין לאוסרה עליו, בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא כדהוכיח מירושלמי.

וגם עצם הדין דבועל שני שהרבה אוסרין מהא דסנהדרין לא ברור כל כך, עיין בפ"ת סימן קעח ס"ק לא שהביא מהגאון ר' יצחק הלוי מהמבורג שעוד הביא ראיה מהא דסנהדרין להתיר לבועל שני, והובא סברא זו גם בנו"ב תנינא סימן כ, וגם השער אפרים דוחה הראיה הובא בפ"ת סימן יא סק"ד. אך השער אפרים על כל פנים סובר דאסורה מראיה דאלמנה לכהן גדול בסוטה דף כה, שאסורה לבועל אף שלבעל לא אסרה, דאסורה ועומדת מאיסור אלמנה לכהן גדול כדהביא המל"מ. אבל שפיר דחה ראיה זו האבני מלואים סימן יא סק"ד דבאלמנה לכהן גדול נאסרה גם על הבעל באיסור סוטה, מאחר שנאסרה לבועל על ידי כולל, אבל בבועל שני לא חייל כלל אבעל יותר, דאותו איסור עצמו ממש הוא לכן לא חל גם אבועל, עיין שם שמשמע שסובר האבני"מ להיתר. ועיינתי גם בספר אוצר הפוסקים על אה"ע ח"ב שנתקבל זה לא כבר מארץ ישראל והובא שם עוד הסוברים להיתר.

ונמצא שאף אם נימא שלא היתה שוגגת, שלא נאמינה במה שאמרה מהנייר שחתמה, אלא שרימתה אותו שהיא פנויה, כיון שכבר הא נאסרה על בעלה מבועל הראשון היא להרבה אחרונים מותרת לזה שהוא בועל השני. ואף להאוסרים בבועל שני, מכל מקום בכאן שהיה הוא שוגג נוטה יותר שלא נאסרה לו, כדהיה סבור לומר הברכ"י מהירושלמי, ומה שמסיק דלגמ' דידן אסורה הא בארתי שליתא זה...

אך שמכל מקום יש קצת ספק להאוסרים בבועל שני, וכהברכ"י שמסיק לאיסור גם בבועל שני שוגג, בזה אולי יש לסמוך על זה שאומרת שהיתה שוגגת שחשבה שהיא מגורשת בהנייר שחתמה, ואף שמטעם זה היה לנו לאוסרה מצד דין דניסת בגט בטל תצא מזה ומזה, הא בארתי שבגט בטל אינו מדין קנס אלא מצד החשש דיאמרו שהיה גט כשר שזה ליכא בכאן.

ולכן כיון שאצל כת"ה ניכרין הדברים שאומרת אמת, יש להחשיב זה על כל פנים ספק שיש גם כן מקום להקל, ובצרוף שיותר נוטה להתיר מצד שהוא בועל שני, ובשוגג יש להתירה לו אם הוא צורך גדול."

נמצא שהאגרות משה הביא שיש הסוברים להקל בבעל שני, וצרף לזה צירופים נוספים, שהבועל שני היה שוגג, שבכהאי גוונא נטה שעיקר הדין הוא להקל (שלא כדעת הברכ"י שהחמיר בבעל שני אף אם היה בשוגג), וגם שיש צד שהאשה היתה בגדר שוגגת, ואחר כל זה התיר למרות הצירופים, רק בשעת צורך גדול.

שיטת המנחת יצחק

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ק) כתב:

"בדבר אשה... שנשאת לאיש אחד, שממחרת יום הנשואין, הכירה בו שהוא כעסן נורא, הכה אותה כמה פעמים, גם רצה להתאבד, גם בילה איזה זמן בבית חולי הרוח, ועוד דברים בלתי נורמלים כאלה, חיו תחת גג אחד כחמשה עשר חודש, ולא כל הזמן בחדר אחד, אחר כך נתפרדו, ואחרי זמן ממושך נתגרשו בערכאות, כל הזמן דרשה ממנו גט פיטורין ולא נתן, פעם בא לבית דינו בכוונה לגרשה, וכשהכינו הכל לסידור הגט, עזב את בית הדין, ללא סידור הג"פ, האשה הנ"ל ברצותה לקבל הגט, חשבה שאם תנשא לאחר בלא גט, ישוכנע הבעל שלא יכול לצערה יותר ויתן לה גט, והלכה אצל הליברלים ונישאה לאיש אחר, וכן הוה, שבעלה הראשון שלח לה גט פיטורין מארץ ישראל, כשקיבלה הגט, נזדרזה להנשא לאיש הנ"ל בחו"ק, וכמובן שלא סידרו לה קידושין, מטעם אסורה לבעל. אחרי דרישה וחקירה, נתודע לכם, שטרם שנשאה לאיש הנ"ל, כבר גרה כחמישה חדשים, באופן קבוע עם רווק אחד, כן העיד לפניו אחד מהבע"ב שיודע היטב כל הענינים. היא ספרה כל זאת להאיש קודם שנשאה לו, לפי שחששה שיתודע לו מזה ממקור אחר. גם האיש הנ"ל סיפר כדבריה... ויש אנשים שאומרים להעיד על כל זה בתורת אליוני"ע, חוץ מהנ"ל, עכת"ד.

והנה כת"ה מחמת החשש שתצא לתרבות רעה, ותשאר אצל הליברלים, ואם נמצא תקנה בשבילם, יש בידכם להשפיע עליהם, להקים בית כשר בישראל, צדד להתירה, לסדר להם חופה וקידושין כדת משה וישראל.

אבל לא כן עמדי... ומה שכתב שיש לומר ששוגגים היו, כי לפי קוצר דעתם חשבו שיש גם לנישואים הליברלים ערך הלכתי, גם זה אינו, וכמו שכתבתי מזה, בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' צא, ח"ד סי' סח וסט), וממילא לא נשאר לנו, רק מה שכתבו הפוסקים בבעל שני, המבואר בבאה"ט (אהע"ז סי' יא) ופת"ש (שם, ובסי' קעח סי' לא), ובאוצה"פ שם (סי' יא סק"ה), ועיין עוד בתשובות בית יצחק (חא"ע ח"א סי' נאות ד ה).

והנה אמת נכון הדבר, שאם היינו מחליטים כשיטת החלקת יואב (אהע"ז סי' א), **דאין בבעל שני, רק משום קנסא**, וכמו דסבירא ליה להנמו"י, ופסק כן הרמ"א שם (סי' קנט סעי' ג), וב"ש (סי' ט), היה אפשר לדון דגם בנשואי ערכאות, ויש חשש שיצאו לתרבות רעה, הוי דיעבד בזה, וכמו שכתבתי בספרי שם (ח"ב סי' ס) לצדד כן אפילו בשומרת יבם שזינתה, שזה עיקר דינו של הנמו"י, ומכל שכן בנידון דידן, דנלמד רק משומרת יבם, ועל פי דברי הב"ש שם שלמד משם גם לענין המאנס אשת איש עיין שם, אבל המל"מ (סוטה פ"ב ה"ב) מסתפק אם הרב נמו"י סבור כן במקום אחר, היכא שלא נאסרה לבעל, דדוקא בשומרת יבם שזינתה סבירא ליה כן מטעם גזירה עיין שם...

אבל דא עקא, שלא מצאתי עוד בפוסק אחד שיפסוק כן הלכה למעשה בבעל שני להתירה לו, זולת בעוד איזה צירופים, וגם החלקת יואב שם אף דמסיק כן לדינא, מכל מקום הרי הוא לא מיירי לענין מעשה שהיה, דאז מעשה רב.

ובפרט שאין ראיה מדברי החת"ס (אהע"ז ח"א סי' כו), דדן שם, רק בדחיית הטענה, שאפשר להיות להבועל, שאולי הוא בועל שני ויש מהאחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבועל וכו', עיין שם, היינו לומר דאף לשיטתם, לא שייך זה היכא דלא הוי ודאי רק ספק, אבל אין ראיה דהיה פוסק כן למעשה להיתרא, אם היה בא מעשה לידו בודאי בועל שני, וגם שם מיירי בצירוף שיש בנדון דידיה, דהוי רק יצא קול ועדי כיעור, דלא אסרינן על הבעל עיין שם, וגם החת"ס מיירי בהיה קידושין, רק שלא היו כי אם עדים קרובים, וכתב החת"ס, שלהוציאם בלא גט, יהיה מתון ומעיין בדבר עיין שם...

ולכל זה היינו צריכים, אף אם לא היה דבר מפורסם שנשאת לשני, אבל בענין מפורסם כזה, חוששני שלא יצאו מכשול לשאר עבריינים, דאם נאמר להם, ששאני הכא, דהוי לבועל שני, יהיה בעיני ההמון כחוטא נשכר, דמשום שנבעלה עוד לאחר תשתרי יותר מנבעלה רק לאחד".

לדברי המנחת יצחק הוא לא מצא שום פוסק שהתיר בבועל שני הלכה למעשה, אלא רק בתוספת צירופים, וגם החלקת יואב והחתם סופר לא התירו למעשה. ובמיוחד כאשר הדבר מפורסם, שאז יצא מכשול בעיני ההמון, שיראו שאם הוסיפה לחטוא ולהבעל לבועל שני, תשתכר ותהיה מותרת לו.

שיטת השבט הלוי

בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רנז) כתב:

"... בענין אשה שהיתה חפשית גמורה היא ובעלה, ונתגרשה מבעלה הראשון דרך עראי לבד בלי גט פיטורין כהלכה, ונשאת לשני באיסור אשת איש, וחזרו עכשיו שניהם בתשובה, וכבוד תורתו השיג עבורה גט מבעלה הראשון, אבל דא עקא דהא נאסרה על הבועל בעלה השני כמבואר במשנתנו דסוטה ובאה"ע סימן יא וקעח וכמה מקומות, אמנם זוג בעלי תשובה אלה מתחננים למצא להם היתר להשאר יחד, וכ"ת יפה כתב לפרוס השמלה לארכה ורחבה, ואני עני איש טרוד וחלוש אבא רק על עיקרי דברים ודברים שרשים כדרכי.

הנה ראיתי כל הדברים שהציע מעלתו, ולפום רהיטא לא מצאתי בכולם דבר שראוי לסמוך עליו בשופי. **דדברי מהר"א ששון הידועים דבנאסרה בלאו הכי, אין כאן האיסור דכשם שאסורה לבעלה כך אסורה לבועל, הלא דבר זה שנוי במחלוקת גדולה, ולכתחלה על כל פנים אין מי שיתיר בשביל זה בלבד,** וגם אין הוכחה ברורה שהיה באמת כבר בועל אחר.

והעיקר מה שכבודו נשא ונתן בזה הוא אם דבר זה בגדר אונס או בגדר שוגג, דאם הוא בגדר שוגג פשיטא שנאסרה, אלא שכבודו מצדד בשם חכם אחד דיש לדונם כאנוסים כיון שמעולם לא נתחנכה לתורה ומצות, והיתה בגדר תינוק שנשבה...

מכל מקום אם נראה בעיניכם אמת נכון שאשה זאת לא ידעה כלום, והיא בתמימותה נשאה בגירושין אזרחים בחשבה שמועיל להפקיע ממנו קשר אשת איש, אז אפשר לצדד בזה בדרך כולי האי ואולי... והדבר אצלנו בגדר ספק, איברא היות כי הנדון לכל הדעות רק בדרבנן, דמן התורה לא אסורה רק מזיד, יש לצדד בזה להקל בשעת הדחק גדול... ועצתי על כל פנים אם אפשר שלא יסדרו להם רבנים מפורסמים קידושין, ולא מהתאחדות הרבנים, כדי שלא ליתן גושפנקא להיתר דיעבד זה, אלא ילכו למקום שאינו מוכר כל כך ויסדרו להם קידושין בצניעא על ידי רב חרדי כדת משה וישראל".

נמצא שההתר בתשובתו היה מטעם אחר לגמרי (וגם זה בדוחק גדול), אבל מדין בועל שני לא מצא כל בסיס להתר.

שיטת הגרי"ש אלישיב זצ"ל

בענין דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הראני הרה"ג רבי חיים הגר שליט"א (ראש "מכון הרב אלישיב" עורך "משפט איש" להגרי"ש אלישיב זצ"ל) שבקובץ תל תלפיות (שנת תשסח עמ' סא אות תמה) מובאת תשובת הגרי"ש זצ"ל לגר"מ גרוס שליט"א, אשר שאלו מה דינה של אשה שנשאית בצרפת, וכנראה שהיו שם במעמד הקידושין רק מחללי שבת, לאחר נישואיה זינתה עם שניים, וכעבור זמן לאחר שכבר קיבלה גט מבעלה נישאה לבעל השני ויש להם כבר כמה ילדים, האם ניתן לסמוך על ההתר של בעל השני במקרה כזה.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל השיב דלא קיימא לן כצד המובא במהר"א ששון להתיר, אלא כמסקנתו וכדעת האוסרים, ורק במקרה שישנו "צירוף חזק" אפשר לצרף צד זה לקולא. ולכן פסק במקרה הנידון שם, כי רק אם אין חשש שהעדים היו תינוקות שנשבו, אפשר לסמוך על פסול עידי הקידושין שהיו מחללי שבת בפרהסיא, ולהתירה לבעל השני.

הרי כי לדעת הגרי"ש לא קיימא לן לדינא להתיר את האשה לבעל השני, ואין לסמוך על התר זה, אלא אם כן קיים "צירוף חזק" לסמוך עליו.

יש לציין כי לדעתו של הגרי"ש לא נוכל לסמוך על התר לבעל השני גם בצירוף חידושו של הרש"ש הנ"ל, שהתיר לבעל אם אין עדים שנבעלה, ולכן בפועל לא נאסרה על הבעל, מאחר והגרי"ש כאן הצריך "צירוף חזק", ולדעת הגרי"ש חידושו של הרש"ש תמוה מאוד. כך כתב בתשובתו (קובץ תשובות ח"א סי' קצב) בזה"ל:

"ועיין ברש"ש כתובות ט שהעלה דבר חדש, וז"ל: והעיקר נראה לי... אבל לפי דמסיק דבאונס שריא גם לבעל, מטעם דאינה אסורה לבעל, גם בכהאי גוונא (שאין עדים) שרי אף לבעל מהאי טעמא גופיה [ולא נאסרה לאוריה על פי עדותו של דוד דאינו אלא עד אחד, והואיל ולבעל מותרת, מותרת אף לבעל, אף שגם הבעל וגם הנבעלת יודעים שזינתה עמו]. ושמעתתא דא נהירין להרש"ש ז"ל כבשני חוני המעגל, עד דשרטט וכתב בסיום דבריו "וכן נראה לי להורות הלכה למעשה" עיי"ש.

והנה הא גופיה בנאנסה אם מותרת לבעל תלוי בתרי לישני דגמי כתובות ט, ולדעת הב"ש בסיומן קנט סק"ט העיקר כלישנא בתרא... ועיין ב"ש סימן יא סק"ג אם נתייחדה עם אחד מותרת לו ולבעלה, מכל מקום מזהירים אותו, ואם באמת בא עליה אסורה לו, ואף על גב דליכא עדים. והוכיח דבר זה מתשובת הרא"ש, ועיין ב"י סימן יא שהביא תשובת הרמב"ם (לפנינו בב"י אינו מהרמב"ם, כמובא לעיל) וז"ל "היכא דלדבריו אסירא אילו הי' יודע בעל, לבעל נמי אסורה מן התורה".

גם עצם הסברא קשה להבין, אטו הידיעה גורמת האיסור, הן אמנם לפי הסלקא דעתך בגמי כתובות שם הוה סבירא לן דעדים בעינן, והם הגורמים את האיסור עיי"ש בתוס' ד"ה ומי, אבל למסקנא עצם הזנות היא האוסרת, ואם אמת נכון הדבר שזינתה, אף שהדבר נעלם מעיני הבעל, מילתא דפשיטא דהבעל עביד איסורא בשוגג.

זאת ועוד, אף אם נאמר דלא סגי לאוסרה על הבעל אלא אם כן האשה נאסרת על הבעל בפועל, וכתוצאה מזה נאסרת על הבעל, וכל עוד שבמציאות הבעל ממשיך לחיות אתה, אינה נאסרת על הבעל. אך גם זה לא מובן דהרי סוף סוף כלפי שמיא גליא דבעלה עביד איסורא, ויסוד דאיסורא דנטמאה דידה כדתנן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, האי איסורא לבעל כולל גם את האשה, שהרי גם האשה מוזהרת לא לחיות עם בעלה כשנטמאה, והיא הלוא יודעת שזינתה עם הבעל...

והלום ראיתי בשו"מ מהדו"ת ח"ד סימן עו, באחד שנתקוטט עם אשת איש ובתוך הדברים אמר לה שהיא זונה ושהוא בעצמו זינה עמה, ואחרי מות בעלה והלך זה ונשאה וטוען ששקר דיבר, ולא היה כוונתו רק לבזותה על בעלה, ופסק השו"מ דלא שייך בזה שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, שהרי כל האיסור הוא בשביל שאמר שזינה עמה ונאסרה על בעלה, והרי על הבעל אינו נאמן לאוסרה, וכל שלא נאסרה על בעלה לא נאסרה גם עליו. וכמו באונס שלא נאסרה על הבעל להני רבוותא דסברי הכי, עיי"ש. והן דברי הרש"ש הנ"ל.

אכן גם לדברי השו"מ והרש"ש אם הבעל מאמינה שזינתה, מילתא דפשיטא הוא דגם לדידהו נאסרת על בעלה.

מה שכתב כת"ר לציין לביאור הגר"א אהע"ז סימן יא סק"ה שכתב לפרש דברי הרמ"א מה שכתב שם "כך אסורה לבעל - אם נאסרה בשבילה לבעלה" היינו "כגון דמהימנא לו". נראה בכוונת הגר"א ז"ל על פי מה שכתב הרב המגיד בפכ"ד מהלכות אישות הלכה יח בשם הרשב"א, וז"ל: כתבו התוס' דאשת ישראל שאמרה לבעלה טמאה אני לך, ואמר לה בעלה שמאמינה, איהו שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא ואסירא ליה לעולם, ואפילו אם תחזור ואמרה דבאונס היה, עיי"ש. ובאופן כזה קאמר הרמ"א דאסורה לבעל, מכיון שנאסרה בשבילו לבעלה, אף שהיא חוזרת בה מדבריה, והבעל מכחיש שזינה עמה ברצון. מכל מקום היא אסורה עליו, שהרי נאסרה בשבילה לבעלה, אבל בגוונא שהיא עומדת בדיבורה שזינתה ברצון, דבר זה אין צריך לפניו, והדבר פשוט שהיא אסורה לבעל".

הרי כי הגר"ש אלישיב זצ"ל תמה מאוד על סברת הרש"ש והשו"מ, ונקט שהוא פשוט מסברא ומוכח להדיא מתוך דברי הב"ש והב"י כי אם האשה יודעת האמת שנבעלה, אסורה היא לבעל, אף אם בעלה אינו יודע מכך. על כן ברור כי לדעתו לא די בזה להצטרף להתיר בועל שני, אלא רק כאשר ישנו צירוף חזק, כגון שהעדים היו מחללי שבת, כאמור.

תשובת הגר"ע יוסף זצ"ל

בשו"ת יביע אומר (ח"ט אבן העזר סי' ט) כתב:

"... חיתה האשה חיי אישות עם אחר... בינתיים הכירה האשה איש בשם... וחיתה גם עמו חיי אישות, וגם לאחר קבלת הגט המשיכה האשה לחיות עמו במשך כשנה אחת, ונולד לה ממנו בן, ובהשפעת אנשים יראי שמים חזרו בתשובה, והבעל התחיל לשמור תורה ומצוות, וגם האשה נמשכה אחריו, ובאו לפני כבודו שיסדר להם חופה וקידושין, וסיפרו לכבודו את כל הקורות אותם והתודו את עונם שחיו ביחד חיי אישות גם לפני קבלת הגט, אלא שאמרה האשה שהיתה סבורה שמכיון שבית הדין קבע לה תאריך לגט, ובין כה הבעל נפרד ממנה מכבר, ועל פי צו בית הדין נאסר לו להכנס לביתה עד אחר הגט, הרי היא כמו פנויה... והדיין הרה"ג ר' אברהם עטייה נר"ו כתב פסק דין להתירם זה לזה על פי מה שציידו כמה אחרונים להתיר בבעל שני, וכבודו שאל ממני אם יש לסמוך הלכה למעשה להקל, ולדעת כבודו בודעם ומכירים שאם יהיה נגזר עליהם מטעם הרבנות להפרד זה מזה, מלבד שהפרידה תהיה קשה ומכאיבה מאד לשניהם, ובפרט שיש להם ילד משותף, עוד בה שיש חשש גדול שיחזרו לסורם לחיות כשאר החילוניים, וגם את שלושת ילדיהם יוציאו מבית הספר החרדי, ויחנכו בבית הספר החילוני. כי רק לפני זמן קצר זכו לחזור בתשובה שלימה ולחיות חיי תורה ומצוה, ואם נמצא פתח להתירם זה לזה, אין ספק שזה יחזק אותם וימשיכו ביתר שאת ויתר עוז בקיום מצות ומעשים טובים ובטהרת המשפחה, ויקימו בית נאמן בישראל לתפארת..."

הגאון מהר"א ששון בשו"ת תורת אמת (סי' קצו) כתב, נפלה מחלוקת בהא דקיימא לן אסורה לבעל ואסורה לבעול, אם היינו דוקא לבעול ראשון שעל ידו נאסרה לבעלה, אבל אם נאסרה כבר על בעלה על ידי בועל אחד, וחזרה ונבעלה לאיש אחר, מותרת לבעול השני לאחר שיגרשנה לבעלה...

והנה בסנהדרין (מא, א) ... והא יכולים לומר לאוסרה על בועלה שני באנו... ומרן החבי"ב בספר חמרא וחיי (סנהדרין שם) ובספרו כנסת הגדולה אה"ע (סי' קעח הגה"ט סק"י) כתב על סוגיא זו, ואין ספק דסוגיא זו אשתמיטתיה להרב הגדול מהר"א ששון (בסי' קצו), שנסתפק אם נאסרת לבעול שני, והוצרך ללמוד דין זה מתשובת הרא"ש כלל לב, והרי מסוגיא זו מבואר להדיא שהיא נאסרת גם לבעול שני... והגאון מהרי"ל בנו של השער אפרים, בתשובתו שבסוף ספר שער אפרים (דף קיד ע"א), כתב לדחות... והשבות יעקב השיב על זה...

ותבט עיני להרב באר יעקב (אה"ע סי' יא, דף קכג ע"א) שהביא הראיה של השבות יעקב (ח"א סי' צד) מסנהדרין... ושוב כתב, ומיהו זה אינו, שכבר דחהו לנכון הרב מהרי"ל בן השער אפרים, שהעדים יכולים לטעון שהיו סבורים כן, אף שהאמת אינו כן...

ומצאתי להגאון רבי יצחק הלוי הורוויץ גאב"ד אה"ו, בשו"ת מטעמי יצחק (סי' יד) ... ומכל הני טעמי יש להקל בנידון דידן, בצירוף שיש כאן שעת הדחק גדולה מאד פן יחזרו לסורם עם הבנים הקטנים שיוציאום מכלל ישראל...

ועל כל פנים אנו למדים מדבריו שגם בנידוננו יש פנים להקל, משום שיש כאן שעת הדחק פן יחזרו לסורם עם ילדיהם הקטנים שיעבירו אותם לבית ספר חילוני, ובילדי נכרים ישפיקו. והרי זה כמבואר...

ויש לצרף עוד בנידון דידן הסברא שכתבנו בסוף סימן הקודם, שהאשה היתה שוגגת, כי היתה סבורה, שכל ענין סידור הגט אצלה, הוא רק ענין פורמלי, מאחר שכבר ניתן צו מבית הדין שעליהם להתגרש, ולהרחיק את הבעל מן הבית, ומעתה אינה נחשבת כאשת איש, וכל שכן שבעלה אמר לה בפירוש שתוכל לזנות תחתיו. ואין כאן מעילה באישה, וחזי לאצטרופי לכל הנ"ל. והנראה לעניות דעתי כתבתי."

נמצא שלשיטת הגר"ע יוסף זצ"ל ניתן להתיר לבעול שני רק בצירוף נימוקים נוספים, וגם זה רק בשעת הדחק במקרה שיש חשש שמא יחזרו לסורם עם ילדיהם הקטנים.

תשובת הגר"ש משאש זצ"ל

הגר"ש משאש זצ"ל בתשובתו (שמ"ש ומגן סי' נז) הכריע גם הוא לאיסור, למרות שאין עדים על הזנות, ולמרות שהוא בועל שני, וז"ל:

"גם כל מה שהאריך הרב הפוסק בפסק דין שלו להתיר את האשה, וסותר וחוזר לאיסור, ולסוף העלה להתיר ממה שלא היו עדי טומאה, רק מה שידע הוא שהוא הבעול, בכל זה לא ראיתי בדבריו שום טעם. וכבר הבאתי בספרי שמ"ש ומגן ח"ג אה"ע"ז סימן כג דברי הב"י אה"ע"ז סימן יא בשם תשובת הרא"ש (כלל לב סימן טו), שכתב להדיא שמזהירים אותו ואומרים לו, הוי יודע שאם באת עליה אסורה... וכן היא דעת התוס'... וכתבתי שכן פסק מרן בשו"ע... וגם הבאתי כמה פוסקים שקיימו ואישרו את דברי הרא"ש... גם מה שנתלה בדברי הרש"ש (בחי' לכתובות דף ט) להביא ממנו ראיה, כבר הארכתי בדברי שם מדברי הפוסקים, שאין דבריו קיימים כלל, והבאתי דברי הפוסקים שאין לסמוך דח"ו לסמוך על סברת הרש"ש, ע"ש, והבאתי שאין לעשות ממנו אפילו ספק ספיקא...

ואין ראוי להקל בשום דבר, לא מטעם בועל שני, או טעם אחר, והבאנו ראיה חזקה כראי מוצק מן הש"ס לאסור בבעול שני, הביאה הרב הגדול מוהר"ר יעקב אביחצירא זצ"ל

בספר יורו משפטיך ליעקב סימן לב, והוכחתי שכן דעת מר"ן בבית יוסף משם הרא"ש שאסר גם בבוועל שני, עיי"ש באורך".

ואכן בתשובתו שבסימן כג האריך מאוד בהבאת דברי הפוסקים שרובם אסרו לבוועל שני, וז"ל:

"והיה נראה לי להתיר בנידון דידן, מטעם שהוא בוועל שני, דלא שייך ביה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבוועל, שהרי לא הוא אסרה, שכבר נאסרה על ידי בוועל ראשון.

אמנם המזקדק בדברי תשובת הרא"ש שהביא הב"י סימן יא... יראה להדיא שהוא סובר שאין חילוק בין בוועל ראשון לשני, שהמעשה שם היה... והנה שם בתשובת הרא"ש איירי בבוועל שני... ועם כל זה אסרה לבוועל שני, וזה ברור. וכן דקדק הרב מהר"ל דיסקין... וכן כתב הבאר היטב סימן א סק"ד משם הרבה פוסקים שאין חילוק בין בוועל אי' לשני, הלא הם הרב בצלאל אשכנזי סימן קנו (לפנינו אינו שם), ומהר"א ששון סימן קצו, ושבות יעקב ח"א סימן צד, וכנה"ג סימן קעח. וכן כתב הפת"ש שם משם הברכי יוסף שהעלה שאין נפקותא בין בוועל ראשון לשני עיי"ש. ועיין במנחת יצחק חלק ז כתב דאין לסמוך על דברי המתירין עיי"ש.

... הרי לפנינו שרוב הפוסקים סוברים לאסור בבוועל שני, כפשט דברי הש"ס לאוסרה על בוועל שני באנו. ובתוכם מר"ן ז"ל... וממילא ראוי לפסוק בנידון דידן שאותו זוג שעשו תשובה צריך להתגרש...

ועי' גם להרב מנחת יצחק... גם הביא בסוף דבריו טעם נכון ומוסבר, וז"ל חוששני שלא יצא מכשול לשאר עבריינים, דאם נאמר להם דשאני הכא דהוי לבוועל שני, יהיה בעיני ההמון כחוטא נשכר, דמשום שנבעלה עוד לאחר תשתרי יותר מנבעלה רק לאחד. עכ"ל".

הרי כי לדברי הגר"ש משאש זצ"ל יש לאסור לבוועל שני, והחמיר בזה אפילו בשעת הדחק בבעלי תשובה שהיה שם חשש שאם יאלצו להפרד שמא יחזרו לסורם, ואפילו בכהאי גוונא לא התיר. ואדרבה חשש כמו המנחת יצחק שאם נתיר דבר כזה, יביא הדבר למכשול אצל אחרים.

תשובת הגר"מ אליהו זצ"ל

הגר"מ אליהו זצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי (ח"ב אבהע"ז סי' א) כתב אף הוא בנידון זה, וז"ל:

"כבר הזכיר כת"ר את המחלוקת המפורסמת בענין בוועל שני. בנידון דידן כיון שבגט האזרחי כתוב שזינתה תחת בעלה, אם כן הוא בוועל ראשון וכבר נאסרה על בעלה. לפיכך אותו בעל שנשא בנישואין אזרחיים, הוא בוועל שני. בענין זה כבר האריך והרחיב גאון עוזינו החיד"א בברכ"י (סי' יא ס"ק א) והביא מהגמ' בסנהדרין (מא, א) וכן מכתובות (ט, א) ומאחרונים שדברו בזה. אחת ההוכחות היא מדברי הרא"ש בפרק א בכתובות (סימן ד) שכתב שאין קשר בין טומאה לבעל לבין איסור לבוועל, וכן כתב בתשובותיו (כלל לב סימן ט"ו) המובא בב"י (סי' יא דף כג ע"ב בדפי הטור). ומשמע מדבריו שבשופי יש לאסור בוועל אחר בוועל".

הרי כי גם לדעתו של הגר"מ אליהו זצ"ל אין להתיר את האשה לבוועל שני.

תשובות הגר"מ עמאר שליט"א

הראשל"צ הגר"מ עמאר שליט"א כתב גם הוא בכמה תשובות (ח"ז אהע"ז סי' ה', וח"ח אהע"ז סי' ה) כי יש להתמיר מאוד בדין זה, וז"ל:

"בדבר השאלה שפנו כמה פעמים בענין אשת איש שנאסרה לבעלה רח"ל, ורוצה להנשא לאחד מאלה שעמם נטמאה. ויש איזה תלמיד חכם צעיר שחיפש להם קולא, ורצה להסתמך על דברי הגאון מהר"א ששון בשו"ת תורת אמת (סימן קצו), ומציינים שיש מגדולי

דורנו שסמכו על זה. והנה דבר זה קשה מאד בעיני שיש תלמידי חכמים שאינם עוסקים בהלכות, וממהרים לתת עצות לבעלי עבירות שיוכלו למלאת תאותם, ודבר זה עלול להביא לידי קלות ראש בחמורי חמורות כאלה, ה' יצילנו...

ואף על גב שבחשש ממזרות דרך רבותינו להכנס בעבי הקורה, ולטרוח ולעמול בכל כוחם למצא מזור להעלות רפואה למכתם הקשה... ואולם ענין זה שאנחנו דנים בו אינו דומה לא לעיגונא, ולא לחשש ממזרות, ולא קרב אליהם כלל וכלל. ואף על פי שתורה היא וחייבים לברר ההלכה, מכל מקום חובה גדולה מוטלת להיות זהירים, כמאמר התנא באבות (פ"א משנה יא) אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו וכו', וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל".

ואחר האריך שם הרבה בהבאת המקורות מדברי הפוסקים, וכתב בזה"ל:

"ותחילה וראש אציין שגדולי הדור שהזכירו שיטה זו, לא הביאוה אלא לסניף, וצירפו שיטה זו לכמה סניפים אחרים, וגם זה רק במקרים יוצאים מן הכלל...

ובאמת שמהר"א ששון ז"ל מעולם לא התיר בזה, והמעין בדברות קדשו בעיני יראה, שאמנם הזכיר סברא זאת, אך דחה אותה מיד בשתי ידיים, ודעתו ברורה לאוסרה גם לבעל השני.

דהנה בסוף תשובתו... כתב בזה"ל: "נפל קצת מחלוקת אם כשאנו אומרים אסורה לבעל אסורה לבעל, הוא דוקא כשאותו הבעל הוא הראשון... עכ"ל השאלה. ומזה לבד כבר ניתן להבין שאין זו סברתו של המחבר ע"ה, אלא זו שאלה שהתעוררה על ידי מאן דהו בבית מדרשו... וכדרך הלומדים זה אומר בכה וזה אומר בכה... ועיי"ש שהביא דברי הרא"ש... שמזה רצו ללמוד החילוק הנ"ל... ומהר"א ששון דחה לזה, וז"ל:

"אלא דכד מעיינינן חזינן דמהא לא איריא... ואדרבה המעין בדברי הרא"ש ז"ל שם מהראיה שהביא מסוטה, יראה הפך זה, שהרי שם מבואר דלאו הא בהא תליא, דאף על גב דלא קרינן ביה ונטמאה לבעל קרינן ביה ונטמאה לבעל, ואם כן הכא נמי בנידון דידן לא אמרינן היכא אמרינן ונטמאה לבעל היכא דנטמאה לבעל כלומר היכא שהיא טמאה לבעל, דהא לאו בהא תליא, ואם כן אין מקום לחלוק שכתבנו וזה פשוט" עכ"ל.

... ובאמת יש להתפלאות על איזה מהאחרונים שהזכירו בדעת מהר"א ששון ז"ל שהוא מחלק בין בועל ראשון לשני, ולא היא, שהוא רק הזכיר שיש שרצו לחלק בזה, ודחה אותם בשתי ידיים...

והעולה מדבריהם הוא, דמוהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל, ומוהר"א ששון ז"ל, והשבות יעקב, והכנסת הגדולה, ושער אפרים, סברי מרנן שגם לבעל השני אסורה, וגם הקרבן נתנאל סבירא ליה כן, וכך כתבו שם שהרב עטרות יהושע דקדק מרש"י ז"ל דגם לבעל שני אסורה, ושכן מוכח מלשון הרמב"ם ז"ל. והגם שמהר"י הלוי מהמבורג ונתיבות לשבת הוכיחו מסנהדרין הנ"ל להתיר, עדיין לא מוכח שהם פוסקים כן... וכבר הזכירו שגם הגאון מהר"ל דיסקין אוסר. ונמצא דרוב מנין ורוב בנין אוסרים...

מסקנא דדינא: אין להתיר האשה לבעל שני, ואסורה הן לבעל ראשון והן לבעל שני, ואין להורות קולא בזה, ורק במקום שהוא לסניף אפשר לצרף הסבר הזו, אבל גם בזה צריך מיתון גדול ויישוב הדעת".

הרי כי גם הגרש"מ עמאר שליט"א החמיר מאוד בדבר, והסיק כי אין להקל בזה כלל, אלא רק במקום שהוא צירוף לסניף בעלמא, וגם זה רק אחר "מיתון גדול ויישוב הדעת".

סיכום פוסקי זמנינו

נמצא כי לדעת כל פוסקי זמנינו, הלא הם האגר"מ, מנח"י, שבה"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הגר"ע יוסף זצ"ל, הגר"ש משאש זצ"ל, הגר"מ אליהו זצ"ל והגרש"מ עמאר שליט"א ההכרעה להלכה היא שאין להתיר את האשה לבועל שני.

אלא שלדעתם של האגר"מ, הגרי"ש"א זצ"ל והגר"ע יוסף זצ"ל יש מקום לצרף צד זה להתר כאשר יש צירופים הלכתיים חזקים נוספים והוא מקום צורך גדול מאוד, ואילו לדעת הערוה"ש, המנח"י, הגר"ש משאש זצ"ל והגר"מ אליהו זצ"ל נראה כי אין להתיר כלל לבועל שני.

אמנם גם המתירים לא התירו כאמור אלא כאשר ישנם צירופים הלכתיים מבוססים, ולא בצירוף שיטה רחוקה, וכדוגמת המטעמי יצחק שצירף את ההנחה הסבירה שכנראה בית הדין שהתיר לבעל לישא אחרת, מסתמא נהג כדין וזיכה לאשה גט, בנוסף לכל שאר צירופיו שם, או כמו האגר"מ שדיבר בבוועל שני בשוגג, וצירף לזה גם את שיקול דעתו של הרב השואל, שכתב שניכרים דברי אמת של האשה ששגגה גם היא, וחשבה שהיא כבר גרושה, וכעין זה גם ביביע אומר שגם הוא התיר רק בכהאי גוונא שיש צד גדול לדון את האשה כטועה וסברה שכבר גרושה היא, ורק אז התיר בשעת דחק גדול כאשר יש חשש שיחזרו לסורם עם ילדיהם, וכעין המקרה במטעמי יצחק, אבל בלי צירוף הלכתי חזק לא התירו כלל.

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

- א. במשנה במסכת סוטה שנינו כי "כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל".
- ב. מלשון המשנה יש ללמוד לכאורה כי יש קשר בין איסור הסוטה לבעלה, לאיסורה על הבועל.
- ג. יש לחקור בהבנת הדברים ובשלושה צדדים שונים.
ניתן לומר כי אין קשר ביניהם, ואין כאן אלא שני איסורים שונים, לבעל ולבועל.
אך יתכן לומר כמשמעות המשנה, כי מאחר ועל ידו נאסרה האשה על בעלה, לכן נאסרה גם על הבועל.
- ד. יתכן לומר בנוסח אמצעי, כי אין הכוונה שבגלל שנאסרה לבעל נאסרת אף לבועל, אלא שאותה סיבה - מעשה הטומאה האוסר לבעל, הוא אוסר את האשה גם על הבועל.
להלן יתבאר כי יש נפקא מינות רבות במקור והגדרה זו. ביניהם:
האם נאסרת לבועל כשלא נאסרה לבעל, דהיינו כאשר האשה נאנסה.
מה הדין אם היא אשת כהן שנאסרת גם באונס, האם אז תאסר גם לבועל.
ועל כולנה ננסה לברר בהרחבה את דינו של בועל שני, שבפועל לא אסר אותה על בעלה, שהרי כבר אסורה ועומדת מביאת הבועל הראשון, האם מהאי טעמא לא תאסר האשה לבועל השני, כדלהלן.

אשת ישראל שנאנסה

- ה. בשו"ע נפסק כי אשה שזינתה תחת בעלה נאסרת לבעל, ואפילו כדיעבד לאחר שכבר נשאת לו, תצא. אך לא מבואר בשו"ע אם מדובר דוקא כשזינתה עימו ברצון, או אפילו אם נאנסה.
- ו. מקורה של שאלה זו הוא במסכת כתובות שם דנה הגמרא מה הטעם שבת שבע לא נאסרה על דוד, ולתירוץ הראשון בגמרא מבואר שהבא על אשת איש באונס, אינה נאסרת עליו.
- ז. אמנם לתירוץ השני הטעם שלא נאסרה עליו, הוא משום שקבלה גט מבעלה אוריה קודם שהלך למלחמה. יש לברר האם התירוץ השני חולק על התירוץ הראשון, ולפיו גם אשת איש שנאנסה אסורה לבעל, ומה ההלכה בזה.
- ח. התוספות במסכת שבת ובמסכת יבמות כתבו שאנוסה מותרת לבעלה, וכן כתב הרא"ש. לעומת זאת התוספות למסכת סוטה כתבו בשם הירושלמי לאסור בכהאי גוונא.
- ט. מדברי הריטב"א והנמו"י משמע להתיר לבעל. כך הוכיחו מדבריהם המל"מ ורבי עקיבא איגר.
- י. המשנה למלך מסתפק שמא גם הירושלמי לא חולק על הבבלי, ולמסקנת הירושלמי לעולם האיסור תלוי רק באשה, שאם היא מזידה נאסרת לבעל ולבעל, גם אם הוא היה שוגג, ואם האשה אנוסה אינה נאסרת לבעל למרות שהוא מזיד. להלן נביא שכך נקט גם הברכי יוסף.
- יא. שיטת החלקת מחוקק שאם נאנסה מותרת לבעלה. אמנם הסתפק מה הדין באשת כהן שנאנסה ונאסרה לבעלה, האם נאסרה לבעלה. להלן נבאר נושא זה של אשת כהן.
- יב. אמנם הבית שמואל כתב שדין זה שנוי במחלוקת בין תירוצי הגמרא במסכת כתובות, ודעת הירושלמי לאסור, והוא תלוי במחלוקת בתוספות, כאמור. נראה כי הכרעת הדין לדעת הבית שמואל, היא להחמיר כסיום דבריו בשם הירושלמי, וכפי שכתב בסימן קנט.
- יג. ובענין אשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה הכהן, דעת הבית שמואל לאסור לבעל לכולי עלמא, ודלא כהחלקת מחוקק שהסתפק בדבר.
- יד. לשיטת הבית מאיר, שני התירוצים במסכת כתובות מודים שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעל, אף שהוא היה מזיד, ולא נחלקו בדין, אלא שנאמרו שתי תירוצים אפשריים למה לא נאסרה בת שבע, ולתירוץ בתרא אף אם בת שבע לא נאנסה והיה זה ברצון, הייתה מותרת לדוד משום גט הכריתות, אולם שני התירוצים מודים שבמקרה של אונס, הרי היא מותרת לבעל.
- טו. עוד חידש הבית מאיר שיתכן שגם הירושלמי לא חולק על כך, ומה שאסר הירושלמי על הבעל, הוא רק מדין קנס, כדלהלן.
- טז. לדעת היש אומרים ברמ"א אף שומרת יבם שזינתה, שלא נאסרת ליבם, מכל מקום נאסרה לבעל משום קנס, על פי דברי הב"ש דלהלן.
- יז. הבית שמואל הוכיח מכאן שהעיקר להלכה כתירוץ השני בגמרא בכתובות, שגם באונס נאסרת אשת ישראל על הבעל. וסיים כי על כל פנים גם אם נאמר כתירוץ הראשון בכתובות שמדינא

- היא מותרת, הרי למעשה תאסר על הבועל מדין קנס, לשיטת הנמו"י והרמ"א כאן.
- יח.** המשנה למלך תמה על הנמו"י מנין חידש קנס זה לאסור שומרת יבם שזינתה על הבועל, ומה מקורה של גזירה זו, שלכאורה לא מצינו לה מקור בחז"ל.
- יט.** אך הקרן אורה פסק אף הוא הלכה למעשה את דין הקנס, כמו הבית שמואל, ובאר כי מקור דין זה הוא מדין נטען על השפחה שלא יכנוס, ואם כנס לא יוציא.
- כ.** תקנו חז"ל כי מי שבא על שפחה ואחר כך נשתחררה, למרות שלא היתה אשת איש, ולא שייך כאן איסור לבעל, מכל מקום אסורה עליו משום לעז. מכאן הביא הקרן אורה מקור לדברי הנמו"י בשומרת יבם, ומכאן למד הב"ש גם לאשת איש שנאנסה, כי אף על פי שלא נאסרה לבעלה, מכל מקום אסורה על הבועל משום קנס.
- כא.** אמנם המשנה למלך (הובא בפת"ש) נסתפק בדבר זה, האם ניתן ללמוד מדברי הנמוק"י שאסור על הבועל שומרת יבם שזינתה, לאסור גם באשת איש שנאנסה, או שרק בשומרת יבם שזינתה גזרו איסור על הבועל, גזירה אטו נשואה גמורה, ואף שלגבי היבם לא גזרו, לגבי הבועל כן גזרו. ולהבנה זו אין מקור לאסור על הבועל אשת איש שנאנסה, ודלא כהב"ש.
- כב.** בספר יד אפרים חלק על הב"ש מטעם אחר, לשיטתו דין הקנס נאמר רק ביבמה שזינתה, אולם באשת איש אין דין קנס, כי מכיון שאיסורה חמור אין צורך לקונסו.
- כג.** הפת"ש הביא כי גם החת"ס כמו המל"מ מפקפק בעיקר דין הנמו"י לאסור שומרת יבם שזינתה, וקל וחומר באשת איש שנאנסה שנסתפק המל"מ אם אסורה אפילו לדעת הנמו"י.
- כד.** גם לשיטת הבית מאיר שיש לפסוק באשת איש שנאנסה שאסורה להנשא לבועל מטעם קנס, כדעת הב"ש והקרן אורה, מכל מקום האיסור הוא מטעם קנס לבד, וודאי שאם כנס לא יוציא, כדמצינו בנטען על השפחה שמשם הוא מקורו של קנס זה כאמור. כך פסק גם הערוך השולחן.
- כה.** לדעת הכנסת יחזקאל רק כאשר ביאת הבועל המאיסה את היבמה על היבם וגרמה לו שלא לייבמה, או אז קנסוהו שלא ישאנה. ומכל מקום פשוט שבדיעבד לא תצא.
- כו.** לדבריו באשת איש שנאנסה, גם אם יסכים לדעת הבית שמואל ששייך קנס זה גם באשת איש, אולם רק אם היא נמאסה על בעלה מחמת ביאת הבועל באונס, וגרשה, רק אז תאסר לבועל.
- כז.** לשיטת העצי ארזים אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, ולכולי עלמא אשה שנאנסה לא נאסרה לבועל, ומה שאסר הירושלמי הוא רק בכהאי גוונא שהבעל גירש בגלל השם רע שיצא עליה, ואז כשם שנאסרה לבעל (מתקנת חכמים שלא יחזיר, ונחלקו הפוסקים בסי' י"ג בפרטי הדין, מתי בדיוק נאסרה) נאסרה גם על הבועל.
- כח.** לפי שיטתו, אם לא אמר לה במפורש שמחמת כן הוא מגרשה, שאז להלכה אין על הבעל איסור להחזירה, בכהאי גוונא גם לא נאסרה על הבועל. בשונה משיטתו של הכנסת יחזקאל שאסר את האשה על הבועל משום קנס, בכל מקרה שהבעל גרש עקב המאיסות שגרם הבועל.

אשת כהן שנאנסה

כט. לאחר שנתבאר שאשת איש שנאנסה, מעיקר הדין ודאי מותרת לבעול (אלא שכאמור יש אומרים שקנסו שלא תנשא לו), יש לברר מה הדין באשת כהן שנאסרת על בעלה גם באונס, האם בכאי גוונא נאסרת על הבעול.

ל. בספק זה עמד החלקת מחוקק, ובבית שמואל פירש בכוונת הרמ"א כי גם אשת כהן שנאנסה כיון שנאסרת על בעלה גם באונס, ממילא נאסרת גם על הבעול. וכן אסר הבית מאיר.

לא. לדברי המל"מ, אמנם פירושו של הב"ש בדברי הרמ"א דחוק, אך מכל מקום מדברי התוספות במסכת יבמות יש לדקדק כן, שאשת כהן שנאנסה אסורה לבעול. לדבריהם הפסוק מדבר גם באונס, אלא שמסברא מתירים לבעול אשת ישראל שנאנסה, משום שלא מסתבר שתאסר עליו אם מותרת לבעלה, אם כן באשת כהן שאין את ההכרח הזה, ישאר הדין כפשטות הפסוק שאינו מחלק בין אונס לרצון.

לב. בברכי יוסף הביא את דברי המל"מ ואת ראיתו מדברי התוספות, אך כתב כי לדברי רש"י והרא"ש שהמקור לאיסור אשת ישראל שנאנסה לכהונה, הוא מהפסוק "ובת כהן", אין הכרח לחידוש התוספות, ואין מקור לאסור אשת כהן שנאנסה, על הבעול. וכך למד גם מדברי הרמב"ן הרא"ה והתשב"ץ, שכל הפסוק מדבר רק ברצון ולא באונס.

לג. עוד כתב הברכ"י כי יש מקום לומר שגם התוספות יודו שאין איסור לבעול באשת כהן.

לד. במסכת יבמות מבואר שאשת כהן שנאנסה לכל הלישנאות יש בה פסול של ונטמאה. ולכאורה זהו טעמם של הדעות שאשת כהן שנאנסה, אסורה לבעול, כי מכיון שחל בה דין טומאה לבעלה הכהן, חל בו דין ונטמאה ונטמאה גם לבעול.

לה. ונראה כי הדעות המתירות סוברות דאף אמנם יש בה דין טומאה כמבואר בסוגיא, מכל מקום לאיסור אחד לבעל אחד לבעול לא סגי בטומאה וגדרה שחלים עליה בשל קדושת כהונה, אלא בטומאה שיש בה דין מעילה בזדון, ושני גדרי טומאה יש אפוא. נראה כי זהו ביאור עומק כוונתו של הברכ"י יוסף המובא לעיל.

לו. נמצא לסיכום: החלקת מחוקק מסתפק אם אשת כהן שנאנסה, נאסרת על הבעול. המל"מ פשט מדברי התוספות לאיסור, וכך היא דעת הב"ש והב"מ. אבל הברכ"י למד מדברי הראשונים (רש"י, רא"ש, רמב"ן, רא"ה ותשב"ץ) להתר, ופירש כך גם את כוונת התוספות.

בועל שני

לז. הפוסקים דנו באשת איש שנבעלה לאדם אחד ונאסרה לבעל ולבעול, ואחר כך נבעלה לאדם נוסף. בביאה זו לא נאסרה לבעל, שהרי כבר אסורה ועומדת לבעלה מביאת הראשון, ואם כן יש לדון האם לבעול כן נאסרה, או שכיון שלא אסר אותה על בעלה, לא נאסרה גם לבעול.

לח. שאלה זו הובאה בשו"ת תורת אמת למהר"א ששון אשר הביא מקור לצד ההתר מדברי הרא"ש בכתובות, שאשת איש שנבעלה לעכו"ם ואחר כך נתגייר, כיון שכבר הייתה אסורה לו קודם

לכן, לא נאסרת לו מדין בועל, כך יש גם מקום לומר שאם כבר הייתה אסורה לבעלה קודם לכן (מחמת בועל ראשון) לא תאסר לבעל בביאה זו.

לט. אך שוב דחה ראייה זו, כי לא מצינו שם אלא שאם לבעל עצמו כבר הייתה אסורה, לא יחול עליו איסור נוסף מדין בועל, אבל לא מצינו שם שאם הייתה אסורה לבעל קודם ביאה זו, לא תאסר מחמת כן לבעל. ואדרבה משם ראייה לאסור, שהרי הביא הרא"ש את הגמרא בסוטה ששם מבואר שנאסרת לבעל בביאת עכו"ם למרות שלא נאסרה לבעל. וכך הביא המהר"א ששון מדברי הרא"ש בתשובה שמדבר בבעל שני ואסר.

מ. נמצא שהמהר"א ששון לאחר שהסתפק, הכריע לאסור בועל שני על פי הראיה שהביא מדברי הרא"ש. אף שרבים מהאחרונים דלהלן דנו ב"התהרהר"א ששון" והקשו עליו, תמיהתם היא על הצד שהיה לו בתחילה להתיר, אבל המהר"א ששון עצמו פשט ספקו לאיסורא.

מא. דבריו הובאו בכנסת הגדולה, אלא שהכנה"ג ועוד פוסקים רבים תמהו על מהר"א ששון כי דין זה מפורש בגמרא בסנהדרין כדלהלן.

מב. במסכת סנהדרין מבואר כי לדעת רבי יוסי ברבי יהודה שחבר אינו צריך התראה, עדים שיעידו על אשה חברה שזינתה, והוזמו, יוכלו לטעון שמטרת עדותם הייתה רק לאוסרה על בעלה ולא כדי להרגה. ואף אם זינתה פעמיים, שאז לכאורה לא באו לאסרה על בעלה, שהרי כבר נאסרה לו בפעם הראשונה, עדיין יוכלו לטעון שבאו לאסרה על הבעל השני.

מג. הרי כי לכאורה מפורש בגמרא שגם בועל שני נאסרת עליו האשה, ומכאן תמהו הפוסקים על המהר"א ששון שלא פשט את ספקו מכאן. כך כתבו הכנה"ג, הקרבן נתנאל, השבו"י ועוד.

מד. אמנם באחרונים נאמרו כמה דרכים בישוב קושיא זו.

מה. בהגהות בנו של הכנה"ג בחמרא וחיי תירץ כי הסוגיא עוסקת בשיטת רבי יוסי ב"ר יהודה שסובר שחברה אינה צריכה התראה, אבל לרבנן שקיימא לן כוותייהו, יתכן שבעל שני לא יאסר באשה זו.

מו. אמנם תירוץ זה יש בו דוחק רב, שהרי לכאורה אין הבנה לדבר, למה דין בועל שני יהיה תלוי במחלוקת זו אם חבר צריך התראה. וצ"ב.

מז. בפתחי תשובה הביא את תירוץ בנו של השער אפרים כי אין כוונת הגמרא שבאמת נאסרת על הבעל השני, אלא שהעדים יכולים לטעון כי בטעות סברו כן, ולא כיוונו להורגה. בכך נחלקו השבו"י ובנו של השער אפרים האם אפשר לפרש כך בגמרא.

מח. בספר יד דוד הביא ראייה מדברי התוספות כי יתכן לפרש כך בגמרא (וזה כוונת השער אפרים הנ"ל שציין לשם), והביא כן בשם אורים גדולים. אבל הברכ"י לא קיבל תירוץ זה, ודייק מדברי רש"י והראשונים שכך הוא הדין שנאסרת גם לבעל שני, וכפי שהבין השבו"י.

מט. עוד הביא ביד דוד תירוץ נוסף, כי דין בועל שני תלוי בתירוצי הגמרא בכתובות (לסוברים כי יש מחלוקת ביניהם, ע"י לעיל), לתירוץ השני שאף אם נאנסה, מכל מקום נאסרה לבעלה, כי

מבחינתו עשה מעשה זנות עם אשת איש במזיד. כך וכל שכן גם בועל שני, אף שלא נאסרה על בעלה בביאה זו, מכל מקום נאסרת לבעול. אולם לתירוץ הראשון כל שלא נאסרה על בעלה כגון שנאנסה, לא נאסרת לבעול, והוא הדין בבעול שני כיון שלא נאסרה מחמת ביאתו כיון שנאסרה כבר מבעול ראשון, לא נאסרת לבעולה.

נ. אך היד דוד דוחה תירוץ זה, והביא מהבשמים ראש כי התירוצים בגמרא בכתובות לא נחלקו כלל, אולם אם התירוצים היו חולקים, הייתה הלכה כתירוץ בתרא שנאסרה לבעול אף שלא נאסרה לבעלה, והוא הדין לפי זה וכל שכן שבעל שני נאסרה עליו לתירוץ בתרא.

נא. למסקנת היד דוד לכולי עלמא אשה שנאנסה מותרת לבעול אף שהיה מזיד, אלא המחלוקת בין התירוצים בכתובות היא אם מעשה דבת שבע שהיתה קטנה היה באונס (כי פיתוי קטנה נחשב אונס) או ברצון (כי פתוי קטנה נחשב כרצון). ואם יש מקום לבאר שכן נחלקו בדין אונס ממש, הרי הלכה כתירוץ קמא שמותרת, כיון שאין ידוע אם תירוץ בתרא חולק.

נב. יישוב נוסף הובא בפתחי תשובה בשם הגר"י מהמבורג, לדבריו ה"בועל שני" המוזכר בסוגיא בסנהדרין, באמת היה לפי סדר הזמנים בועל ראשון, ועל כן אין לפשוט מהגמרא שם את נידונו של המהר"א ששון האם האשה נאסרת לבעול שני.

נג. לדבריו שם מדובר שאחרי שהעידו על זנות של הנערה המאורסה, באו שוב עדים אלו, והעידו כי זינתה קודם לכן עם אחר. בכהאי גוונה מובן גם הצד לחייב סקילה על ביאה זו, כיון שאז עדיין הייתה בתולה. כך פירשו גם רעק"א, נתיבות לשבת (לבעל ההפלאה), ובנו של הנוב"י.

נד. לדברי השו"מ, ברור כשמש שכל נידון המהר"א ששון היה באשה שבעלה קינא לה ונסתרה ואין עדים שאכן נבעלה, אבל אשה שבאמת זינתה, כגון שיש עדים על כך, ברור שאסורה לבעול, ומעולם לא נסתפק בזה המהר"א ששון.

נה. בהגהה שבספר מל"מ הקשה קושיא נוספת, מהמבואר בסוגיא בסוטה כי מקנין גם לאשה אלמנה הנשואה לכהן גדול, אף שבלאו הכי אסורה לו, כדי לאוסרה גם לבעול. הרי כי גם אם הבעול לא אוסר את האשה על בעלה, מכל מקום נאסרת בביאה זו על הבעול.

נו. האבני מילואים מיישב כי באלמנה הנשואה לכהן גדול או ממזרת לישראל, חל עליה כעת גם ביחס לבעלה איסור סוטה, ועל אף שאין איסור חל על איסור, מכל מקום יחול מדין איסור כולל, כיון שעל ידי זה נאסרת גם לבעול, ועוד שגם כאשר אין איסור חל על איסור, עצם האיסור חל, אלא שאין עונשין עליו, מה שאין כן בבעול שני שכבר אסורה היא על בעלה באיסור סוטה, אין איסור נוסף יכול לחול ביחס לבעל, ולכן יתכן שלא תיאסר גם על הבעול.

נז. לאור האמור, שאלוני מבית הדין הרבני בפתח תקוה, מה הדין באשה נשואה שזינתה, שנאסרה על בעלה ובעולה, ולאחר שהתגרשה הלכה ונשאת לבעולה באיסור, וזינתה תחתיו עם אדם אחר. דהנה אשה זו כבר הייתה אסורה לבעל זה מדין בועל, נמצא שהבעול שזינתה עימו תחת בעלה השני לא אסר אותה על בעלה הנוכחי, ואם כן אולי דומה מקרה זה לכל בועל שני שבו אנו דנים.

נח. לכאורה מקרה זה הוא ממש דין הגמרא בסוטה, שמקנין גם לאשה אלמנה הנשואה לכהן גדול, ואף על פי שכבר אסורה לבעלה, כדי לאוסרה גם לבעל. לכאורה זה דומה ממש לנידון זה, של אשה שנשואה למי שהיא אסורה לו מדין בועל (מהנישואין הראשונים), ונלמד מכאן שאף על פי כן אם זינתה תחתיו (בנישואין השניים) נאסרת לבעל.

נט. והנה האבנ"מ חילק כאמור בין אשה שאסורה לבעל מחמת איסור אחר, כגון אלמנה לכהן גדול, שעל ידי ביאת הבועל נוסף עליה גם איסור סוטה לבעלה, ולכן נאסרת גם לבעל, בשונה מבועל שני, שכיון שכבר אסורה לבעלה באיסור סוטה, לא נוסף איסור לבעל, ולכן נסתפק המהר"א ששון אם תאסר לבעל בביאה זו.

ס. יש לדון מה הדין בספק דגן לשיטת האבני מילואים, האם כשאסורה לבעלה (השני) מדין איסור סוטה לבעל, וכעת מזנה תחתיו, הרי נוסף כאן ביחס אליו גם איסור סוטה לבעל, או ששם איסור סוטה לבעל ולבועל חד הוא, ואין כאן כל איסור נוסף.

סא. נראה לפשוט ספק זה, שכן האבנ"מ כתב שאיסור סוטה לבעלה חל על איסור אלמנה, משום שהוא איסור כולל, כיון שנאסרת גם לבעל, ולכאורה זה רק אם האיסור לבעל ולבועל הם אותו איסור, שאז אף שכלפי אדם זה הוא איסור חל על איסור, מכל מקום כיון שאותו איסור חל גם ביחס לאדם אחר, מיגו דחל האיסור על הבועל, חל גם על הבעל, אבל אם נדון את האיסור לבעל והאיסור לבועל כשני איסורים שונים, אין זה איסור אחד כולל, ולא יחול האיסור על הבעל.

סב. יתכן עוד כי ניתן לתלות שאלה זו האם איסור סוטה לבעל ולבועל הוא אותו איסור, במחלוקת התנאים, על פי דברי החת"ס שהובאו לעיל.

סג. לדבריו, נחלקו התנאים ביסוד איסור סוטה לבועל, לר"ע והתנאים שלמדו איסור סוטה לבועל מיתור הוי"ו שב"ונטמאה", איסורו של הבועל נאמר כנוסף לאיסור הבעל, ולכן אם נאנסה ולא נאסרה לבעל, אינה נאסרת גם על הבועל. אבל לדעת רבי שהאיסורים נלמדים משתי פסוקים, "ונטמאה" אחד נאמר על הבעל ואחד על הבועל, אין לתלות זה בזה, וגם באונס שלא נאסרת לבעל, מכל מקום תאסר על הבועל.

סד. על פי דרכו, יתכן כי גם השאלה האם איסור סוטה לבעל ואיסור סוטה לבועל הם איסור אחד, או איסורים נפרדים, והנפקא מינה בכך היא שחלוקת איסור סוטה לבעל, תחשב כתוספת על איסור סוטה לבועל שכבר נאסרה בו ביחס אליו, תהיה תלויה במחלוקת זו, לדעת ר"ע ודעימיה האיסור לבועל הוא ריבוי באיסור לבעל, וחד הם, אבל לדעת רבי שהאיסורים נלמדים מפסוקים שונים, כל אחד הוא איסור בפני עצמו.

סה. לדברי החת"ס נמצא כי במחלוקת זו הלכה כר"ע, כי שני האיסורים ממקרא אחד נלמדו, ואין לחלק ביניהם, וכפי שהוכחנו גם מהאבני מילואים, ואם כן לכאורה גם אין להחשיב את איסור סוטה לבעל, כתוספת על איסור סוטה לבועל, ונמצא כי אשה שנישאת באיסור לבועל וזינתה תחתיו, לא חלה ביחס לבעל זה שום תוספת איסור, וממילא השאלה אם

נאסרת בביאה זו לבועל, תלויה בספק המהר"א ששון ככל בועל שני.

סו. אמנם אף שהוכחנו כי איסור "ונטמאה" לבעל ולבועל הם אותו איסור ממש, מכל מקום זה רק ביחס לאיסור עשה של "ונטמאה", שאוסר בין לבעל ובין לבועל, אבל בנוסף לכך אסורה הסוטה לבעלה באיסור לאו, שאותו למדו במסכת יבמות מהפסוק "לא יוכל בעלה הראשון... לשוב לקחתה... אחרי אשר הוטמאה", המרבה שהסוטה אסורה לבעלה גם באיסור לאו, שלוקים עליו, כפי שפסק הרמב"ם.

סז. איסור זה נאמר רק לבעל ולא לבועל, נמצא כי אם נישאת לבועל וזינתה תחתיו, אף שכבר אסורה עליו, נוסף בה כעת כלפי בעלה איסור לאו, ואם כן לכאורה דומה היא לשאר הנשים האסורות לבעליהן כגון אלמנה לכהן גדול, שאם זינו תחתיהם, נאסרות הם על הבועל, וביאר האבנ"מ שטעם הדבר משום שנוסף איסור נוסף ביחס לבעל, איסור סוטה, ולכאורה הוא הדין כאן שנוסף איסור לאו דסוטה לבעלה, על איסור העשה "ונטמאה" שהיה לה קודם ביחס אליו מדין בועל.

סח. אלא שיש לדון עוד, האם לפי הצד שאיסור הבועל תלוי באיסורה לבעל, ולכן דנו האחרונים שמא בבועל שני שלא אסר אותה על הבעל, לא תאסר גם לבועל, האם זה תלוי דוקא באיסור מדין "ונטמאה", ואם לא אסר אותה על הבעל באיסור זה, לא תאסר לבועל, או שדי בזה שהבועל אסר אותה לבעל באיסור הלאו, כדי שתאסר גם על הבועל מדין "ונטמאה".

סט. לכאורה יש לפשוט ספק זה מדברי האורים גדולים והברכ"י.

ע. הרא"ש בכתובות למד מהגמרא בסוטה שאם הייתה אסורה לבועל כבר קודם, כגון שהוא עכו"ם, לא תאסר עליו בביאת הזנות משום בועל (ואם יתגייר מותרת לו, כשיטת ר"ת), ואף על פי כן נאסרת היא לבעל, וזהו חידוש הסוגיא שאין איסור הבעל והבועל תלויים זה בזה.

עא. בברכי יוסף הביא בשם מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים) שהרמב"ם חולק על דין זה. ולמד כן מדברי הרמב"ם כי על אף שמבואר בגמרא שאשה האסורה לבעלה באיסור אחר, כגון אלמנה לכהן גדול, מכל מקום אם זינתה נאסרת על הבעל גם באיסור סוטה, למרות שכבר הייתה אסורה עליו קודם לכן, והרי איסור בועל ואיסור בעל שוים הם, ואם כן לדעת הרמב"ם גם בועל שהייתה אסורה עליו קודם לכן, תיאסר עליו בנוסף גם באיסור סוטה לבועל.

עב. אבל הברכי יוסף חולק ומפרש שאין כוונת הרמב"ם שחל עליה איסור לבעלה מ"ונטמאה", כי איסור זה לא יחול על אשה שכבר הייתה אסורה עליו קודם לכן, וכדברי הרא"ש, אלא כוונת הרמב"ם היא לאיסור הלאו שהוא נאמר בכל גווני.

עג. לפי זה נמצא לכאורה, שאלמנה הנשואה לכהן גדול וזינתה, נאסרת לבעלה באיסור הלאו, ואף על פי כן מבואר בסוגיא שם שהחידוש באיסורה לבועל, הוא משום שלא נאסרת בביאה זו לבעל, והרי לדברי הברכ"י אשה זו נאסרת לבעלה באיסור הלאו, אלא שכוונת הגמרא לאיסור העשה הנלמד מ"ונטמאה", שרק בו יש מקום לקשר בין איסור הבעל לאיסור הבועל.

עד. ומאידך גם לדעת האורים גדולים, שנקט שהרמב"ם חולק על הרא"ש, ומפרש שהטעם

שאלמנה לכהן גדול שזינתה באמת נאסרת לבעל, הוא משום שנאסרת גם על הבעל באיסור ונטמאה, ומזה למד גם למקרה ההפוך (שבו דן הרא"ש) באשת איש שזינתה עם עכו"ם, שנאסרת גם על הבעל, ואם לא כן לא הייתה נאסרת על הבעל, דלעולם תלויים הם זה בזה, וכדעת המתירים בבעל שני, הרי שגם הוא למד שהאיסורים תלויים זה בזה רק בדין "ונטמאה", שאוסר על שניהם, ולא באיסור הלאו שנאמר רק ביחס לבעל.

עה. מעתה לכאורה נפשט הספק, כי אשה שזינתה ונישאת באיסור לבעל, ושוב זינתה תחתיו, למרות שנאסרת לבעל זה באיסור הלאו, לא יועיל דבר זה לאוסרה על הבעל, כי איסור הבעל (לדעת המתירים לבעל שני) תלוי רק באיסור ה"ונטמאה" של הבעל, שהוא לא חל במקרה זה, כיון שכבר אסורה עליו באיסור "ונטמאה" כבר קודם לכן מכח היותו בועל בזנות הראשונה, ואם כן לדעת המתירים בבעל שני, גם במקרה זה תהיה מותרת לבעל. ועדיין צ"ע בדין זה.

עו. המהר"ם שיק מחדש בשם החת"ס כי על אף דקיימא לן כמסקנת המהר"א ששון לאסרה גם על בועל שני, זה רק באשת ישראל שנבעלה ברצון, שביאה כזו אוסרת מדינא על הבעל, אבל אשת כהן שנאסרת לבעלה גם באונס, וממילא נאסרת גם לבעל כמובא לעיל, לא תיאסר לבעל אם בפועל לא נאסרה על ידו לבעל, כגון שהוא בועל שני.

עז. התוספות כתבו שגם אם אין עדים בדבר, מכל מקום הבעל שיודע האמת, אסורה עליו.

עח. הרש"ש תמה עליהם, שכיון שהבא על אשת איש באונס אינה נאסרת עליו, משום שעיקר האיסור לבעל נובע מהאיסור לבעל, אם כן במקרה שאין עדים, ובפועל לא תיאסר על הבעל למה תיאסר על הבעל. כשיטתו נקט גם השו"מ.

עט. דבריו מחודשים מאוד בסברא, שהרי האמת היא שנאסרה על הבעל, אלא שאינו יודע על כך, ואיך יתכן שעל הבעל לא תיאסר כלל. זאת מלבד הדוחק לשיטתו בדברי הגמרא. כך כתב בספר אבי עזרי שהוא פשוט מאד, וכתבו רק לאפוקי מהרש"ש, שח"ו אין לסמוך עליו בזה.

פ. וכך תמה על דברי הרש"ש גם באגרות משה, והביא כי בדברי הראשונים והפוסקים מפורש דלא כדבריו.

פא. הב"ש כתב להדיא מכח דברי התוספות והרא"ש והתשובה הנוספת שבב"י (ר"ת) שגם אם אין עדים ולא אוסרים על הבעל, מכל מקום אם הבעל יודע שבאמת בא עליה, אסורה לו.

פב. גם החת"ס כתב בבירור, שכיון שהבעל יודע את האמת שאסר אותה גם על הבעל, אף שהבעל לא יודע מזה, הרי הוא כעובר על איסור באונס, וברור שאסורה לבעל, ואפילו במקום ספק אסורה היא לבעל ככהאי גוונא. וכך כתב הערוך השולחן.

פג. לדעת הרש"ש איסור הבעל תלוי רק אם האשה נאסרה בפועל לבעל. וגם אם לא נאסרה על הבעל רק משום שאין עדות לפנינו על כך, ואף שהבעל יודע את האמת שנבעלה לו, ואם כן באמת אסורה לבעל, מכל מקום כיון שלמעשה בפועל לא יאסרוה בית דין לבעל מחוסר עדות, אזי מותרת היא לבעל. להלן יובא שאף השו"מ סובר כמותו.

פד. נמצא כי לרש"ש יש כאן חידוש אף לדעות שאיסורה לבועל תלוי באיסור הבעל. שכן בפשטות ההתר לבועל הוא כאשר באמת על פי דין ועל פי האמת המציאותית, האשה מותרת לבעל כגון באונס.

פה. האבי עזרי חולק ומבאר שאין איסור הבועל תלוי בפועל באיסור הבעל, אלא שאותה בעילה הנחשבת כטומאה האוסרת על הבעל, היא האוסרת גם על הבועל, ולכן אם נאנסה ולא "נטמאה" בביאה זו, הרי ביאה זו אינה אוסרת גם על הבועל.

פו. לפי דבריו נראה שודאי בבעל שני אסורה על הבועל, כי בבעל שני ודאי שהמעשה נחשב ל"ונטמאה", שהרי זינה עם אשת איש, ואף שמחמתו לא נאסרה לבעל משום שכבר נאסרה לו מבועל ראשון, מכל מקום תאסר לבועל שני שהרי ה"ונטמאה" אוסר לשניהם בשווה. כך כתב גם בחידושי רבי שמעון שקופ למסכת כתובות.

פז. כדבריהם ממש, בהבנת הקשר בין האיסור לבעל לאיסור לבועל, ובנפקא מינה לענין בועל שני, מצינו כבר בברכ"י שלמד כן מדברי הירושלמי והראשונים.

פח. הברכי יוסף דן מה דינו של בועל שני כאשר הבועל היה שוגג, האם גם אז נאסרת עליו. האם כאשר הבועל שוגג, כל הסיבה שנאסרת לו הוא בגלל שסוף סוף אסר אותה על בעלה, ואם כן בבעל שני, שלא אסר אותה על הבעל, לא יאסר בשוגג, או שמא אין לחלק בדבר.

פט. הברכ"י נוקט כהצעת המל"מ שהירושלמי במסקנתו כשיסד ש"הדבר תלוי בה", חוזר ממה שכתב לעיל, והכל תלוי באשה, בין לחומרא ובין לקולא, אם האשה מזידה ואצלה נחשב כטומאה, נאסרת גם לבועל, ואם האשה אנוסה שכלפיה אין כאן מעשה טומאה, גם הבועל לא נאסר בה למרות שהיה מזיד. כסברת האבי עזרי והגר"ש שקופ.

צ. מכך מסיק הברכ"י כי גם במקרה של בועל שני והוא שוגג, שבפועל לא אסר אותה על בעלה, מכל מקום כיון שהמעשה של האשה הוא מעשה טומאה, ובכוחו היה לאוסרה על בעלה, נאסרת בכך על הבועל.

צא. הברכ"י כותב כי מדברי התוספות נראה לכאורה שחולקים, ולדבריהם האיסור לבועל אינו מכח מעשה הטומאה, אלא בגלל שנאסרה לבעל (אך את הדיוק מדברי הרמב"ם, דחה). אך גם לדברי התוספות אין הכרח להתיר בבעל שני בשוגג, ואדרבה נראה שגם הם יאסרו בכהאי גוונא.

צב. לשיטתם בהכרח צריך לחלק בין אונס, שהמעשה עצמו לא אוסר לבעל, כי אונס רחמנא שרייה, בכהאי גוונא לא נאסרת גם לבועל, אבל במקרה של בועל שני שמצד המעשה שלו הייתה נאסרת על הבעל, אלא שבמקרה אין נפקא מינה בכך כיוון שכבר אסורה וקיימא, בכהאי גוונא פשיטא לגמרא שנאסרת על הבועל. דבריו הובאו גם בפת"ש.

צג. אמנם להלן נביא את דברי האגר"מ שפקפק בהכרעה זו.

צד. החת"ס נקט שאפילו לדעה הסוברת שיש מקום להתיר לבועל שני, זה רק כאשר ברור הדבר וידוע שכבר נאסרה לבעלה קודם לביאה זו, על ידי אחר, אבל כל שיש ספק בדבר, הרי היא

- בחזקת איסור ותאסר על הבוועל אפילו מספק, ואף אם כבר נשאת לו, תצא.
- צח.** אך אין לדייק מדברי החת"ס שאם לא היה הדבר ספק, וודאי שהוא רק בוועל שני, היה מתירה להנשא לו, כך כתב במנחת יצחק.
- צו.** בספר מטעמי יצחק (לגאון רבי יצחק מהמבורג, לעיל הובא תירוצו המובא בפת"ש), מבואר שלפי עיקר הדין היה פוסק שבועל שני אסור, אלא רק מפני התקלה ובצירוף טעמים נוספים הקל.
- צז.** לטעם הראשון מצרף שם את ההנחה שמסתמא זיכו לאשה גט, על פי הדין באשה שהמירה שמזכים לה גט, וממילא לא נחשב שזינתה כאשת איש.
- צח.** עוד צירף כי לדבריו גם אם הוי ספק דאורייתא אם זיכו לה גט, הרי ספק איסור דאורייתא שאינו איסור לאו, הוא רק מדרבנן לחומרא. ובכהאי גוונא שיש לחוש שיחזרו לסורם, דומה הדבר לחילול שבת דרבנן, שהתירו כדי להציל את בתו מאיסור של המרת דת.
- צט.** עוד צירף שם, שהאשה הייתה שוגגת ואיסורה בכהאי גוונא הוא מדרבנן. ובמקרה חמור של חשש תקלה, יש מקום להקל.
- ק.** עוד כתב שאף אם אין להתיר שתשב באיסור דרבנן כל ימיה, ולא התירו במקום תקלה אלא חילול שבת דרבנן באופן חד פעמי, יש לומר שכיון שכבר הייתה אסורה לבעלה מחמת הביאה בעת היות הבוועל גוי, כבר לפני הביאה עם הבוועל אחר הגיור, בכהאי גוונא אין הביאה השניה אוסרת את האשה על הבוועל, כיון שאינה אוסרת לבעל, והוא ממש כעין מקרה של בוועל שני.
- קא.** עוד צירף כי יש מקום לומר, שגם אם בוועל שני אסור, מכל מקום אותו אדם שלא נאסר בביאה ראשונה (כשהיה גוי), לא יאסר אף בביאה שניה אחר שנתגייר.
- קב.** נמצא אפוא שרק בצירופים רבים וחשש תקלה גדול, צרף שם גם את התר בוועל שני.
- קג.** בשו"ת יורו משפטיך ליעקב לרבי יעקב אבוחצירא הרחיב בהבאת הראיות. לדעתו פשוט וברור כשמש שבועל שני נאסר באשה, כפי שסיכם והביא מהפוסקים ומכמה סוגיות מפורשות בגמרא ערוכה וזה מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה.
- קד.** לשיטת החלקת יואב מדאורייתא אינה נאסרת לבוועל שני, אך מכל מקום אסורה לבוועל משום קנס, על פי דברי הנמו"י בשומרת יבם שזינתה, שאסורה משום קנס, כפי שהובא לעיל.
- קה.** בערוך השולחן כתב שהסכימו הרבה מגדולי האחרונים, לאסור גם בוועל שני, ויש לזה ראיות רבות, "ויש שרצו לדחות איזה מהראיות ואינו דחיה".
- קו.** אמנם באגרות משה הביא שיש הסוברים להקל בבוועל שני, וצרף לזה צירופים נוספים, שהבוועל שני היה שוגג, שבכהאי גוונא נטה שעיקר הדין הוא להקל (שלא כדעת הברכ"י), וגם שיש צד שהאשה היתה בגדר שוגגת, ואחר כל זה התיר למרות הצירופים, רק בשעת צורך גדול.
- קז.** המנחת יצחק כותב שלא מצא שום פוסק שהתיר בבוועל שני הלכה למעשה, אלא רק בתוספת צירופים, וגם החלקת יואב והחתם סופר לא התירו למעשה. ובמיוחד כאשר הדבר מפורסם,

שאו יצא מכשול בעיני ההמון, שיראו שאם הוסיפה לחטוא ולהבעל לבועל שני, תשתכר ותהיה מותרת לו.

קח. בשו"ת שבט הלוי עולה כי ההתר בתשובתו היה מטעם אחר לגמרי (וגם זה בדוחק גדול), אבל מדין בועל שני לא מצא כל בסיס להתר.

קט. לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא קיימא לן לדינא להתיר את האשה לבועל שני, ואין לסמוך על התר זה, אלא אם כן קיים "צירוף חזק" לסמוך עליו.

קי. הגרי"ש א תמה מאוד על סברת הרש"ש והשו"מ, ונקט שהוא פשוט מסברא ומתוך דברי הב"ש והב"י כי אם האשה יודעת האמת שנבעלה, אסורה היא לבועל, אף אם בעלה אינו יודע מכך. על כן ברור כי לדעתו לא די בזה להצטרף להתיר בועל שני, אלא רק כאשר ישנו צירוף חזק, כגון שהעדים היו מחללי שבת בפרהסיא, כאמור.

קיב. בשו"ת יביע אומר כתב כי ניתן להתיר לבועל שני רק בצירוף נימוקים נוספים, וגם זה רק בשעת הדחק במקרה שיש חשש שמא יחזרו לסורם עם ילדיהם הקטנים.

קיג. הגר"ש משאש זצ"ל בתשובותיו שמ"ש ומגן הכריע גם הוא לאיסור, למרות שאין עדים על הזנות, ולמרות שהוא בועל שני, והחמיר בזה אפילו בשעת הדחק כשהיה חשש שמא יחזרו לסורם, ואדרבה חשש כמו המנחת יצחק שאם נתיר דבר כזה, יביא הדבר למכשול אצל אחרים.

קיג. גם לדעתו של הגר"מ אליהו זצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי, אין להתיר את האשה לבועל שני.

קיד. גם הגר"ש מ עמאר שליט"א החמיר מאוד בדבר, והסיק כי אין להקל בזה כלל, אלא רק במקום שהוא צירוף לסניף בעלמא, וגם זה רק אחר "מיתון גדול ויישוב הדעת".

קטו. נמצא כי לדעת כל פוסקי זמנינו, הלא הם האגר"מ, מנח"י, שבה"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הגר"ע יוסף זצ"ל, הגר"ש משאש זצ"ל והגר"מ אליהו זצ"ל ההכרעה להלכה היא שאין להתיר את האשה לבועל שני.

קטז. אלא שלדעתם של האגר"מ, הגרי"ש א זצ"ל והגר"ע יוסף זצ"ל יש מקום לצרף צד זה להתר כאשר יש צירופים הלכתיים חזקים נוספים והוא מקום צורך גדול מאוד, ואילו לדעת הערוה"ש, המנח"י, הגר"ש משאש זצ"ל והגר"מ אליהו זצ"ל נראה כי אין להתיר כלל לבועל שני.

קיז. אמנם גם המתירים לא התירו אלא כאשר ישנם צירופים הלכתיים חזקים ומבוססים (ולא שיטה רחוקה בעלמא), אבל בלי צירוף הלכתי חזק לא התירו כלל.